

ДЖЕРЕЛА ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 94(497.2):323.269.6., 1876.04.18-05.23“ Дринов (044)

АПРИЛСКОТО ВЪСТАНИЕ В КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА НА МАРИН ДРИНОВ: „ПОВЕСТ СЛАВНА ЗА МОИТЕ ПАНАГЮРЦИ“

Л. Соленкова

Соленкова, Л. Априлското въстание в кореспонденцията на Марин Дринов: „Повест славна за моите Панагюрци“

В настоящата публикация се представят 77 писма от 1876 и началото на 1877 г., написани от Марин Дринов или изпратени до него във връзка с Априлското въстание. Големият български учен и общественик не взема лично участие с пушка и сабя в ръка, но перото и думите му не са по-малко внушителни и влиятелни. От кореспонденцията се вижда, че Дринов е от онези българи, които повлияват за формирането на общественото мнение в Европа срещу турските зверства; популяризират българската кауза; спомагат за образуването на благотворителни организации, които да помогнат на пострадалите след погромите. Наред с това, той не забравя и своето собствено семейство, за което дълго време няма информация. По този начин в писмата се вижда как се преплитат частният живот на даден човек с проблемите на целия народ.

Ключови думи: Марин Дринов, кореспонденция, Априлско въстание, Панагюрище, турски погроми, Българско възраждане, благотворителни организации.

Соленкова, Л. Апрельское восстание в корреспонденции Марина Дринова: „Повесть славная о моих панагюрцах“

В настоящей публикации представлены 77 писем 1876 – начала 1877 г., написанных Марином Дриновым или посланных ему в связи с Апрельским восстанием. Выдающийся болгарский ученый и общественный деятель лично не принимал участия в восстании с ружьем и саблей в руках, но его перо и слово были не менее внушительными и влиятельными. Из переписки видно, что Дринов принадлежал к тем болгарам, которые повлияли на формирование общественного мнения в Европе относительно турецких зверств; популяризировали болгарскую идею; способствовали образованию благотворительных организаций, которые помогали пострадавшим после погромов. Наряду с этим, он не забывал и о своей семье, о которой долгое время не располагал информацией. Таким образом, из писем видно переплетение частной жизни этого человека с проблемами всего народа.

Ключевые слова: Марин Дринов, кореспонденция, Апрельское восстание, Панагюриште, турецкие погромы, Болгарское возрождение, благотворительные организации.

Solenkova, L. The April Uprising in Marin Drinov's Correspondence: "A Glorious Story of my Panagyurtsi"

This publication presents 77 letters written by Drinov or sent to him in 1876 and early 1877 in connection with the April uprising. Drinov, a great Bulgarian scientist and public figure does not take a personal involvement in the uprising with a gun and a sword in hand, but his nib and words are no less impressive and influential. His correspondence shows that Drinov is one of these Bulgarians who influenced the formation of public opinion in Europe against the Turkish atrocities, popularized the Bulgarian cause, contributed to the formation of charitable organizations to help the victims after the pogroms. At the same time, he doesn't forget his family as well, for which he has had no information for a long time. Thus, the letters show how the private life of a man intertwines with problems of the all nation.

Keywords: Marin Drinov, Correspondence, April Uprising, Panagyurishte, Turkish pogroms, Bulgarian revival, Charitable organizations.

Всяко значимо събитие от обществен или частен характер намира място в кореспонденцията на съвременниците си. Така бъдещите изследователи на дадено събитие или личност, оставила епистолярно наследство, получават още един ценен извор. Извор, който освен конкретната информация, съдържа в себе си и данни от т.нар. субективен характер. От тях може да се види моментното състояние (както психическо, така и физическо) на автора на писмото, неговите размисли, емоцията, с която приема и описва случилото се, реакцията, която е последвала и т.н. Това още повече обогатява историята. По този начин тя не остава сух разказ за миналото, а получава човешко измерение, изпълва се с участници с реални очертания, емоции, чувства, реакции. И докато събитията от частен характер засягат тесен кръг от хора, то тези от обществен доста често стават „герои“ на много писма. Богатството се състои и в това, че се образува една своеобразна мрежа, която може да се оприличи на паяжина. Всеки участник в нея, получил информация, я споделя с останалите участници. Посредством това могат да се проследят и съществуващи връзки между отделни личности.

Настоящото кратко встъпително изложение към публикуваната тук кореспонденция си поставя за цел да покаже една такава мрежа, в центъра на която са поставени видният български учен и общественик Марин Дринов и Априлското въстание. Той е от онези личности, които умеят и имат силата да играят основна роля в общественния живот. В конкретния случай той не взема лично участие с пушка и сабя в ръка в борбите на българите през 1876 г. Но перото и думите му не са по-малко внушителни и влиятелни. Дринов е от онези българи, които пряко или косвено повлияват за формирането на общественото мнение в Европа срещу турските зверства; популяризират българската кауза; спомагат за образуването на благотворителни организации, които да помогнат на пострадалите¹. Наред с това, той не забравя и своето собствено семейство, за което дълго време няма информация и не може да му окаже нито духовна, нито материална подкрепа. Така посредством представената тук лична кореспонденция може лесно да се види преплитането между частното и общественото, невъзможността да се отдели едното от другото, особено когато в центъра са събитие с мащабите и последствията като тези на Априлското въстание и личност като тази на М. Дринов.

За този български учен 1876 г. е много динамична както в личен, така и в професионален аспект. В началото на годината Дринов се завръща в Москва, за да защити докторската си дисертация на тема „Южните славяни и Византия през X век“². Така на 23 март той става доктор по славянска словесност³, но тежките условия и политическият момент му попречват. Затова решава да поднови прекъснатата си научна командировка, започнала през август 1875 г., и да продължи научните си дирения в европейските архиви и библиотеки. В началото на май потегля за Варшава, където остава две седмици. На 25 май ученият се отправя за Прага през Познан. От 10 юни до 19 юли живее в столицата на Бохемия, след което заминава за Виена. Там остава около три седмици и се завръща отново в Прага, където, според едно негово писмо до Адолф Патера⁴, пристигат повече вести от Балканите. Разбира се, това негово мнение се опровергава, както се разбира в негови писма до Т. Пеев⁵ и К. Иречек⁶. По това време вниманието му вече е съсредоточено върху Сръбско-турската война. По-специално, той очаква подробности около съдбата на българските доброволци в нея, начело с Панайот Хитов и Филип Тотю⁷. В началото на септември М. Дринов се завръща в Харков, защото започва учебната година в университета, в който на 18 септември е утвърден като екстраординарен професор⁸.

През цялото това време, а и след това, българинът поддържа оживена кореспонденция със свои приятели и колеги. Пет са основните теми в нея. Първата – необходимостта да се представи пред европейската общественост положението в България. В тази връзка е и големият интерес и многото съвети към вестника на Т. Пеев, Ив. Драгов и Св. Миларов „Възраждане“. Дринов подкрепя тази идея и през целия период на

излизането му полага грижи за неговото разпространение⁹. Оказването на незабавна помощ на пострадалите българи посредством създаването на благотворителен комитет е втората тема в писмата. Третата е свързана с личните му тревоги за съдбата на семейството му и родния му град Панагюрище. Като следваща тема трябва да се изведе международната обстановка: събитията в Сърбия, настроенията сред Великите сили и Русия. Петата не е свързана със събитията, а с дейността на Българското книжовно дружество в Браила и с новостите в историческата наука по това време и в проучванията на Дринов и някои негови колеги¹⁰.

Представената тук кореспонденция е изпълнена с много емоция и тревоги. В свое писмо от 27 ноември 1876 г. Нешо Бончев¹¹ пише на М. Дринов: *И воистина друже мой, доживяхме до велики исторически минути, но се явихме непригответени за тях и лениви, като ония бди деви евангелски, у които погаснаха светилниците, та не излязоха во сретение жениху* (вж. писмо № 67). Но дали е така? Дали тези редове не са плод на страданието и безсилието пред тегобите и жестокостите, сполетели българския народ след април 1876 г., пред отчаянието от мисълта, че свободата е почти недостижима. Днес вече има различни оценки за избухването, хода и последствията от Априлското въстание, но това, около което се обединяват всички, е, че без това ясно заявяване на желанието и готовността за свобода пред лицето на Европа българският народ нямаше да извоюва свободата си през 1878 г., най-вероятно нямаше да я има толкова скоро след това и Руско-турската война. Така че, четейки тези редове, ние трябва да отчетем момента, в който са написани те, трябва да вземем предвид, че те са едно становище, изразено пред приятел в личната им кореспонденцията. Именно през есента на 1876 г. се усеща цялата трагедия, сполетяла българския народ: въстанието е кърваво потушено, настъпва зимата, няма достатъчно храна (малка част от засято то оцелява и дава плодове), част от нея дори е отровена, много домове са разрушени, помощта отвън, от Дядо Иван, все още не е дошла и не се знае със сигурност дали ще дойде и т.н.

Кореспонденцията между Бончев и Дринов е наситена с много емоция и откровения. Вероятно това се дължи на близкото приятелство между двамата още от детските им години. В писмата се вижда стремежът да се сподели всеки един научен факт, наред с другите радости и страхове около живота и здравето им. През януари и февруари 1877 г. напълно се разкрива стремежът им да съберат пълна информация за събитията в родината им през и след април 1876 г., да представят пред света страданията на българите и желанието на Дринов да напише „*Поучителна, хубава и славна повест [...] за това Панагюрско въстание*“ (вж. писма №№ 72, 73, 76). Желание, което потвърждава и в писмо до Константин Иречек (вж. писмо № 77).

Макар и живял в Прага през по-голяма част от лятото на 1876 г., Дринов няма възможност да се вижда със своя приятел и колега К. Иречек, защото последният прекарва лятната си ваканция в пътешествия из Алпите. Благодарение на този факт, за днешните изследователи е останала богата кореспонденция между двамата от този период, която дава много ценна информация както за отражението в Европа на събитията на Балканите, така и за техните научни търсения и лични преживявания. Въобще списъкът на личностите, освен вече посочените, с които М. Дринов си кореспондира през 1876 и началото на 1877 г. по въпроси, свързани с Априлското въстание, е много богат. В него фигурират на първо място братята му Найдено и Пейо Дринови¹². Другите са: Иван Дръцков, Иван Джуджов, Симеон Христов¹³, Райко Жинзифов¹⁴, Никола и Янко Ковачеви¹⁵, д-р Георги Странски¹⁶, Стоян Михайловски¹⁷, Найдено Геров¹⁸, Георги Тишев¹⁹, Драган Цанков²⁰, Марко Балабанов²¹, Нил Попов²², Николай Киреев²³. Има податки, че през този период Дринов си кореспондира и с Любен Каравелов, от когото е получил сведения за събитията в Сърбия, но те на този етап от изследването не са намерени. Вероятно има и други писма с посветени в тях редове на събитията на Балканите от 1876 г., които все още не са открити. На това навеждат някои реплики в самите писма на Дринов, а и интензитетът в тях. Има периоди, в които почти няма

изпратени или получени писма, а от последвалите се разбира, че информацията е обменяна.

Българският духовен живот от онова време е имал няколко големи политически и културни центъра вън от родината: Цариград, Букурещ, Браила, Белград, Одеса, Москва, Виена, Прага. Именно там са и голяма част от приятелите и колегите на Марин Дринов, с които той си пише. Така географски кореспонденцията обхваща Балканския полуостров, Централна и Източна Европа. Съответно този е ареалът, от който основно се черпи информация за събитията на Балканите и настроенятия на Стария континент относно борбите на народите в Османската империя, и в който може по някакъв начин да се въздейства посредством сведенията, предоставяни от Дринов и приятелите му, които често намират израз в периодичния печат²⁴.

Кореспонденцията между М. Дринов и неговите приятели и колеги се съхранява в различни архивохранилища както в България, така и извън нея. Писма от и до българина от разглеждания период се намериха в Научния архив на Българската академия на науките, Български исторически архив при Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Литературния архив при Музей на националната книжнина в гр. Прага, Чехия. Вероятно такива се съхраняват и в Москва и Санкт Петербург в Русия, до които архивохранилища на този етап нямаш достъп. Голяма част от писмата цялостно или частично са публикувани в различни сборници или списания. Тук трябва да се споменат имената на Петър Динев (Априлското въстание в неизвестни писма на съвременници. – Отец Паисий, 1936, № 5 и 6), Петър Миятев и Георги Димов (Документи за историята на Българското книжовно дружество в Браила. Т. 1. С., 1958), Кирила Каратеодорова, Бонка Тодорова-Пекова и др. (Априлско въстание 1876. Сборник от документи. Т. 1. С., 1956), Владимир Сис (Кореспонденция на д-р Константин Йос. Иречек с Марин Дринов. – Годишник на Народната библиотека в София за 1923 г. С., 1924), Людмила Горина (Научната биография на Марин Дринов в писмата му до Адолф Патера. – Векове, 1988, № 6), Лиляна Минкова (Писма на М. Дринов до О. М. Бодянски и Н. А. Попов, съхранявани в архивите на СССР. Известия на НБКМ. Т. 12 (18), 1971), Петър Миятев (Из архива на Константин Иречек. Т. 2. Преписка с българи. С., 1959), Тодор Панчев (Из архивата на Найдено Геров. Т. 1. С., 1911) и Михаил Попруженко (Документи за българската история. Архив на Найдено Геров (1871–1876). Т. 2. Съст. М. Попруженко. С., 1932).

След април 1876 г. въпреки усилията, Дринов не успява да се залови за работа, защото изцяло е погълнат от събитията в България и съдбата на семейството му. От европейския печат и писмата, които получава, ученият научава вести за въстанието на българите, неговото жестоко потушаване и по-късно през годината – и за бедстващото положение на българския народ. Българинът е разтърсен из основи и родолюбие то му се проявява отново с голяма сила. Той заживява с болките и тежобите на своя народ. А личната му обвързаност още повече засилва неговото желание да узнае всичко, което става по българските земи, и да помогне на бедстващото население.

М. Дринов не е изненадан от събитията от 1876 г. Още по време на обиколката си в България през 1875 г. той вижда, че недоволството на българите вече достига критични нива. А през март 1876 г. получава писмо от братята си Пейо и Найдено, едни от организаторите на въстанието в Панагюрище, в което се загатва за предстоящите събития (вж. писмо № 1). Малко по-късно, имайки възможността открито да говори за ставащото сред българите, Тодор Пеев му съобщава за организирането на тайни комитети в Одеса, Кишинев и някои градове в Румъния, които да подпомагат въстанието, както и за събирането в Браила на „мнозина безделници и пиенци българи от Русия и Влашко“, които се готвели да заминат за българските земи, за да участват в предстоящото въстание (вж. писмо № 2). Това са и първите сведения, достигнали до Дринов за въстанието на българите. Още тук проличава една особеност, характерна за целия период – от вътрешността на страна сведенията са оскъдни и изказани с недомлъвки: *Из Пловдив ми пишат често, но подробности не ми явяват, види се, не смеят* (вж.

писмо № 57), а извън нея – са отново малко, но с възможност да се съобщят свободно.

От 30 април е първото писмо, в което Т. Пеев съобщава на приятеля си, че въстанието е избухнало. И въпреки че по принцип не е революционно настроен, в писмо до Т. Пеев той пише: *Ако възстанието наистина се е проснало тъй далече, то ще да е много чудно нещо и нема съмнение, че не ще остане напраздно. Свет се е восчудил на българите, – всеки им съчувствува* (вж. писмо № 6).

Така, ангажиран както лично, така и като българин, Дринов започва усилено да събира данни за хода и събитията на Априлското въстание. Тук трябва да се отбележи фактът за начина на разпространение на информацията. По сведенията в писмата му се вижда, че българите извън Турция изграждат една мрежа, по която със светкавична светлина се разпространява информацията, която всеки неин член е получил, особено ако тази информация идва от вътрешността на страната. В отговор на запитванията на Марин Дринов последват доста любопитни и понякога много ценни изложения върху хода на кървавите събития и последствията от тях. Дринов е дълбоко развълнуван от онова, което научава. Описва със скръб и загриженост в писмата си до Иречек големите безчинства, които вършат турците в България. През август дори ще му напише: *освен страдания и мъки от България друго не се чува* (вж. писмо № 43). В голяма степен върху разказите на българския си приятел, чехът прави своите репортажи и статии, които публикува на страниците на чешкия периодичен печат²⁵.

Дълго Дринов чака за известия от родния си дом. Чак през юни получава сведения от Пловдив, от които разбира, че семейството му е живо, братята му са затворени в тъмница като организатори на въстанието, къщите и дюкяните им в Панагюрище са разграбени и разрушени (вж. писмо № 17, 31). Такава е съдбата на хиляди българи, имали смелостта да се борят за свободата си. Във в. „Възраждане“ се апелира за организирането на материална помощ в полза на пострадалите. Това е, както стана въпрос по-горе, друга основна тема в кореспонденцията. Всички са обединени около идеята, че трябва да се организира благотворителен комитет, който да събере нужните помощи, за да се помогне на останалото без покрив и препитание въстанало българско население. *Такъв комитет е нужно да се състави и по-сгодно място от Браила, доколкото аз зная, мъчно е да се намери. Народът ни гине, които оцелеят от башибузушките и черекзки зверства, те, ако не се вземат мерки, щат умрат сега от глад, а после и от студове* (вж. писмо № 16). Два са основните проблема, които се очертават тук. Първият е свързан със създаването на самият комитет. Няма единна позиция какъв да бъде той и кой да го ръководи. Впоследствие се нарояват много, което според Дринов не е добър знак за европейците. Вторият проблем е как събраните средства да достигнат до нуждаещите се. Самият той е изпълнен с почит и удивление пред подвига на въстаниците. В писмо до Нешо Бончев пише: *Времената са критически, трябва да даваме мило и драго, да не жалим нищо, когато отечеството ни се намерва в такава опасност. Ако се вземем сами да си помогнем, тогава можем да чакаме, че и други щат ни помогнат* (вж. писмо № 21). Във връзка с това на 15 май в Букурещ пристига Н. Киреев, който е изпратен там от Славянския комитет в Русия, за да събира сведения²⁶. Дринов обобщава всичко, което до този момент е научил от писмата на Т. Пеев и Н. Ковачев за въстанието на българите, и го описва на руснака. Тази информация заема важно място в неговия доклад за въстанието в България, предаден на 2 юни 1876 г. в Херцеговинската комисия към Петербургския славянски комитет²⁷. В това писмо, както и в други, е обрисувана със затрогващо съчувствие трагедията на българите. Съобщава за турските репресии, предлагайки да се изпратят в България представители на Червения кръст, които ще могат да *окажат голяма услуга на делото на милосърдие и човеколюбие* (вж. писмо № 7)²⁸. Предложението е написано малко по-късно и в писмо до Т. Пеев (вж. писмо № 22). През цялото време той прави всичко възможно, за да уведомява руската общественост за това, което се случва в България – причини, събития, последствия. Системно дава сведения в руския печат. Чернови от

тях могат да се намерят в архива на учения²⁹. За постигането на тази цел през ноември 1876 г. Дринов изнася публична лекция в Харковския университет на тема: „България на кануне ея погрома“. Голяма част от изнесената информация в нея е събрана от учения при обиколката му из България през лятото на 1875 г. В нея той признава открито, че кървавият път на революцията е много по-прав и кратък за избавление на българския народ от чуждото иго, отколкото дългия, едва ли не безкраен друм на борбата за освобождение с мирни, просветителски средства³⁰. Тази еволюция в разбиранията на Дринов за начина на постигане на мечтаната свобода от българите ясно се вижда и в неговата кореспонденция. Още през октомври 1876 г. той пише на К. Иречек, че правата посока е войната, *която и ние очакваме с такова нетърпение, както и Вие. Без нея няма оправия!* (вж. писмо № 57)³¹. С интерес историкът следи и дипломатическата обиколка на Др. Цанков и М. Балабанов, с която се цели да се представи тежкото положение на българите под османска власт и да се привлече вниманието на европейските държави за разрешаването на българския въпрос³².

От писмо до Иречек се разбира, че той се е завърнал в Харков с разбити надежди, съвсем болен: *не толко телесно, колкото душевно* (вж. писмо № 57). Въпреки това продължава да работи за българската кауза. Освен всичко посочено до тук, той започва лично да събира помощи за бедстващите българи. През октомври 1876 г. Дринов взема активно участие в създаването на Харковския комитет за подпомагане на славяните³³. В началото на следващата година получава писмо от Н. Попов, с което го приканва в Харков да се създаде филиал на Московския славянски комитет, чийто секретар е. Руснакът предлага Харковският комитет да е в основата на филиала. Основните задачи са подпомагане на момичета и момчета от южните славяни да се учат в Русия и да се събира църковна утвар и вещи за подпомагане на разрушените български, сръбски, хърватски и др. църкви след размириците от 1875–1876 г. (вж. писмо № 74). На общо събрание на членовете на Харковския комитет Дринов представя предложението на Попов. Отказват с мотива, че *пожертвованията в полза на славяните в последно време почти съвсем се прекратиха [...] постъпилите вече членове, които са около четиридесет, видимо са охладнели към делото [...]* (вж. писмо № 75).

Пак по това време Нешо Бончев пише на Дринов, че трябва да се опишат събитията от 1876 г. и да се съберат всички материали в европейския печат, свързани с тях (по примера на англичаните), не само за да *ги провери критически и да ги исправи*, но *баре да ги сохрани за историята?* (вж. писмо № 73). Дали повлиян от тези думи на приятеля си, дали по лична инициатива, или увлечен от търсенето на сведения, Дринов започва грижливо да събира информация за Априлското въстание. В края на декември той заминава за Москва във връзка с работата на Археологическата комисия, в която участва. Там успява да се срещне и да чуе разказите на българи участници във въстанието. Между тях са Райна Попгеоргиева, Иван Гешанов и пет-шест момчета – деца от Панагюрище. Тези свои срещи описва подробно на приятеля си Нешо. Накрая заключава: *Поучителна, хубава и славна повест може да се напише за това Панагюрско въстание* (вж. писма №№ 72, 76). В писмо до Иречек внася и едно уточнение: *Повест славна за моите панагюрци, за някои от техните съседи, за някои, но не и за всичките* (вж. писмо № 77).

Тази повест остава само като проект (събитията през следващите няколко години са толкова динамични, че изцяло поглъщат историка и той се откъсва от научните си занимания, за да се посвети на създаването и организирането на новата държава на европейската карта след 1878 г. – Княжество България). Но събрани заедно, онези редове, написани в писмата от и до Марин Дринов през 1876 и началото на 1877 г. и посветени на Априлската епопея, образуват един разказ за събитията, страданията, търсенията и надеждите на българския народ в навечерието на неговото освобождение. Именно те са обект на настоящата публикация. Тук са поместени в цялостен или частичен вид (поради ограничения обем страници, а и защото така може да бъде

написана замислената Дринова повест) в хронологичен ред 77 писма от и до М. Дринов. Подбрани са онези редове, които са посветени пряко на Априлското въстание и последствията от него. Не са предадени тези, посветени на останалите теми, вълнуващи М. Дринов през това време и посочени по-напред в текста. Писмата са писани в периода от 1 март 1876 г. до началото на април 1877 г. Те се поместват на оригиналният им език: български, руски и чешки. Осъвременени са графиката, правописът и пунктуацията. Всички намеси са отбелязани в квадратни скоби (1. [...] – пропуснат текст; 2. [не се чете] – текст, който не е могъл да се разчете). Личните и географските имена са предадени според оригиналното им изписване от адресантите, като в бележки под линия са дадени съответните уточнения. Зачертани или добавени в полето текстове от авторите се дават в бележки със звездичка („*“), непосредствено след текста на писмото. Преди всяко поместено писмо се посочват адресатът и адресантът, датата в нов и стар стил на написването му³⁴ и кратка анотация на пълното съдържание. След писмото се отбелязва архивохранилището, в което се съхранява, фондът, описът, архивната единица, листът, както и досегашни публикации на документа, ако има такива. Някои тук се публикуват за първи път.

Като заключение искам да предам само още няколко думи, написани в писмо на Нешо Бончев до Марин Дринов, които са обобщение на всички идеи, терзания и надежди в разглежданата тук кореспонденция: *голям раскрач направиха българите в своето духовно самопознание. Во очию се св[ъ]рива нашето многовременно робство* (вж. писмо № 73).

¹ Горина, Л. Марин Дринов – историк и обществен деец. С., 2006, с. 49–54.

² Пак там, с. 48–49.

³ Из архива на Константин Иречек. Т. 2. Преписка с българи. С., 1959, с. 120–122: *Писмо на М. Дринов до К. Иречек от 2/14 април 1876 г.*

⁴ Адолф Патера (1836–1912) – чешки филолог и историк, първи библиотекар на Чешкия кралски музей. Помага на много българи, учили или пребивавали в Прага.

⁵ Тодор Пеев (Пейов) (1842–1904) – български революционер, общественик, журналист и драматург, дългогодишен деловодител на Българското книжовно дружество.

⁶ Константин Иречек (1854–1918) – чешки историк, работи в България в периода 1879–1884 г. в Министерство на просвещението, министър на народното просвещение в две правителства – 1881–1882 г.

⁷ Паскалева, В. Принос към биографията на Марин Дринов. – В: Изследвания в чест на Марин Дринов. С., 1960, с. 45.

⁸ Екстраординарен – от латински извънреден. Професор, който не завежда катедра, доцент. Горина, Л. Цит. съч., с. 52–53.

⁹ Вж. кореспонденцията между Т. Пеев и М. Дринов след 6 юни 1876 г. Тук писмо № 13. Паскалева, В. Принос към..., с. 46

¹⁰ В своето изследване С. П. Боброва определя само три пряко свързани с Априлското въстание теми в кореспонденцията на М. Дринов. Тук са изведени още две, които заемат също важно място в епистоларното наследство на учения от този период и са пряко свързани със събитията от април 1876 г. Сръбско-турската война е още един конфликт на Балканите, който показва, че е станало време да се промени статуквото в Османската империя и че изкуственото поддържане на „болния човек край Босфора“ може да доведе до дестабилизация в целия район, а оттам – и в Европа. От друга страна, в тази обстановка съществуването и дейността на БКД е поставено на карта. А то е важно, защото Дружеството е онази институция, създадена преди Освобождението, която представя и легитимира българския народ пред цивилизования свят. Вж. Боброва, С. П. М. С. Дринов и Априлското въстание 1876 г. в България. – В: Вопросы истории славян. Вып. 86: Проблемы социально-политического развития и национально-освободительной борьбы зарубежных славян. Воронеж, 1980, с. 91; Соленкова, Л. Какво се случи с Българското книжовно дружество през 1876 г.? По данни от кореспонденцията между Марин Дринов и Тодор Пеев. – В: Сб. в чест на 70-годишнината на проф. дин Димитър Игнатовски. Шумен, 2011, с. 479–494.

¹¹ Нешо Бончев (1839–1878) – български общественик, литературен критик и педагог. Приятел на М. Дринов от детинство и заедно заминават и учат в Русия. Вж. Горина, Л. Цит. съч., с. 23–27.

¹² Найдено (1846–1909) и Пейо (1850–1914) Дринови.

¹³ Симеон Христов (1853–1911) – български учител и революционер от Пирот. През 1876 г. е студент в Прага.

- ¹⁴ *Ксенофонт (Райко) Иванов Жинзифов* (1839–1877) – български поет и публицист от армянски произход. Близък до кръга на русофилите в Русия.
- ¹⁵ *Никола С. Ковачев* (1842–1902) – български търговец във Виена. Притежава самостоятелна търговска кантора. Подпомага много българи. *Янко Ковачев* (1852–1926) – български търговец във Виена, издател. През 1874 г. заедно с Христо Г. Данов открива печатница, в която за две години са отпечатани 50 български книги.
- ¹⁶ *Георги Ив. Странски* (1847–1904) – български лекар и като такъв участва в Сръбско-турската война 1876 г. и в Руско-турската война 1877–1878 г.
- ¹⁷ *Стоян Михайловски* (1856–1927) – български писател и общественик.
- ¹⁸ *Найден Геров* (1823–1900) – български деец на просветното движение, учител, писател, езиковед, фолклорист, общественик, създател на едно от първите класни училища в България в Копривщица. През 1857 г. Геров е назначен за първи руски вицеконсул в Пловдив. През 1876 г. е принуден да се укрие в руската легация в Истанбул, тъй като цялата му дейност не е тайна за турските власти и те го обвиняват за подбудител на въстанието.
- ¹⁹ *Георги Тишев* (1848–1926) – български политик. Участник в църковните борби – секретар на Българската екзархия в Цариград (1872–1877 г., когато е изпратен на заточение в Анкара).
- ²⁰ *Драган Кириков Цанков* (1828–1911) – български политик и общественик. Почетен член на БКД. Един от дейците в униатското движение.
- ²¹ *Марко Балабанов* (1837–1921) – български юрист, журналист и политик. Взима участие в създаването на независимата Българска екзархия.
- ²² *Нил Попов* (1833–1891) – руски учен, историк, славяновед и архивист. Един от първите чуждестранни членове на БКД. Учредител и секретар на Славянския комитет в Москва, сред чиито задачи е събирането на дарения за подпомагане на книжовността, просветата, училищната, читалищната дейност и православната църква в българските земи и Цариград.
- ²³ *Николай Киреев* (1841–1876) – капитан в кавалерията на Русия. Един от дейците на Славянския благотворителен комитет. Убит е на 12 септември 1876 г. в Сръбско-турската война, в която организира и ръководи доброволчески отряди.
- ²⁴ *Паскалева, В.* Политиката на Австрия (Австро-Унгария) и българското националноосвободително движение от Кримската война до Освобождението. – В: *Известия на Института Ботев–Левски*. С., 1959, № 3, с. 126–137; *Хавранкова, Р.* Откликът на Априлското въстание през 1876 г. сред чешкото общество. – *Исторически преглед*, № 6, 1959, с. 26–52; *Първев, Г.* Полската общественост за българите и Априлското въстание. – *Исторически преглед*, 1970, № 3; *Козьменко, И.* Априлското въстание 1876 г. в България и его отражение в руской печати. – *Известия НБКМ*. Т. 12. С., 1972; *Косев, К., Н. Жечев, Д. Доинов.* История на Априлското въстание 1876. С., 1976, и т.н.
- ²⁵ *Хавранкова, Р.* Цит. съч., с. 41–45.
- ²⁶ *Генов, Ц.* Славянските комитети в Русия и българското освободително дело (1858–1878). С., 1986, с. 128–129.
- ²⁷ *Никитин, С. А.* Письма и записки Н. А. Киреева о балканских событиях 1876 года. – В: *Славянский сборник: Славянский вопрос и русское общество в 1867–1876 годах*. М., 1948, с. 112–117; *Боброва, С. П.* Цит. съч., с. 91; *Генов, Ц.* Цит. съч., с. 122, 130–131. Докладът е отправен до Херцеговинската комисия, организирана към Славянския комитет още в края на 1875 г. след събитията в тази част на Балканите. След Априлското въстание се създава и българска комисия. Целта ѝ е да съдейства на българските прояви срещу Османската империя, които били считани като прояви на общославянско дело. Крайната цел е освобождението на България. Затова и след потушаването на въстанието българите правят всичко възможно, за да уведомят обществеността и славянските комитети в Русия за извършените погроми и убийства в България. Важна роля тук играят В. С. Йонин и Н. А. Киреев. Първият е в основата на организирането на благотворителните комитети сред българите в Румъния.
- ²⁸ *Динев, П.* Априлското въстание в неизвестни писма на съвременници. – *Отец Паисий*, № 5, с. 181–183.
- ²⁹ *НБКМ-БИА*, ф. 111, а.е. 9.
- ³⁰ *Дринов, М.* Съчинения. Т. 3. С., 1915, с. 25–55. С. И. Сиделников определя характера на тази работа на Дринов като полумемоарен. Формата не е избрана случайно, защото тя има силно емоционално въздействие върху слушатели и читатели. *Сиделников, С. И.* Советская и болгарская историография Априлското въстания 1876 г. в България. – *Вопросы истории*, 1976, № 4, с. 50.
- ³¹ *Паскалева, В.* Принос към..., с. 47.
- ³² *Божинов, П.* Цариградските българи и акцията в защита на националните интереси след Априлското въстание. – *Исторически преглед*, 2001, № 5–6, с. 3–20.
- ³³ *Горина, Л.* Цит. съч., с. 52.
- ³⁴ Прави впечатление, че писмата на българи, които трайно живеят в Австро-Унгария, са датирани по нов стил. На тези, които живеят в Русия, Румъния и Османската империя, са по стар стил. М. Дринов се съобразява със своя адресат и по съответния начин датира писмата си. Разбира се, на места се среща и двойна датировка.

КОРЕСПОНДЕНЦИЯ

№ 1

*Братя Найден и Пейо Дринови¹ до Марин Дринов – 1 март 1876 г. (13 март, н.с.).
Известяват го за семейни дела. Загатват му за подготвяно въстание.*

Панагюрище, 1 март 1876

Любезний ни Байчо Марине,
[...] вие ни пишете да преправим къщата, но обстоятелствата никак не позволяват. Причината знаем, но нема как да ви явим, защото перото, както знаете, ни е ограничено. Много има да се съветваме от вас, но не можем да намислим с какъв начин. Зимане-даване² съвсем спре. Секи чака да се зпре времето па тугава да тръгува и пр. За повече не можем да ви съобщим. Защото, както ви пишем по-горе, не му е времето [...]. За повече да ви пишем нема засега та слет някой дене можем ви писа с друг начин. Затова бъдете известени [...].

Твои покорни братя
Дринови

НБКМ–БИА, ф. III, оп. 1, а.е. 356, л. 40.

Публикувано в: *Априлско въстание 1876. Сборник от документи. Т. 1. Съст. К. Каратеодорова, Б. Тодорова-Пекова, В. Тилева, Зд. Нонева, М. Трифонова-Петрова. Ред. Ал. Бурмов. С., 1956 (По-нататък в текста – Априлско въстание 1876...), с. 122.*

№ 2

Тодор Пеев (Пейов)³ до М. Дринов – 14 март 1876 г. (26 март, н.с.), написано на бланка на Българското книжовно дружество (БКД). Съобщава му, че се е появил преводач на историята на Константин Иречек⁴, но той не го одобрява, че е получил книгата му „Южные славяне и Византия в X веке“ и че „дядо Климент“⁵ е помолил да му изпрати екземпляр. Напомня му да изпрати материали за „Периодическо списание“, с издаването на книжка 11–12 от което среща трудности. Сп. „Читалище“⁶ пак ще се издава. Разказва му това, което знае за подготовката на въстанието.

Българско книжовно дружество

Господине Председателю!

[...] Ако сте любопитни дозволете ми да ви занимая и с още някои новини. Мнозина безделници и пиенци българе от Русия и Влашко се протакат тядява и се готвят да заминат в Българско за въстание. Около 30 души, студенти, офицере и други, са се вмъкнале отдавна между народът с мисия да го приготвят на въстание. В Одеса, Кишинев и някои градове в Румъния ся съставени тайни коомитети, с цел да поддържат започнуването на въстанието. Ако са истински известията, които получавам, голяма част от народът съчувствувала и била вече готова да въстане на пролет. От страна на Сърбия се препращат токожде агенти да подбуждат българите. Такива агенти е имало и в Букурещ. Научих се, че Председателят на сегашното разклатено сръбско министерство Калевич⁷, комуто под разположението обещавал 6000 пушки за българите. От друга страна, пък сърбите,

¹ Найден (1846–1909) и Пейо (1850–1914) Дринови – братя на Марин Дринов.

² Зимане-даване – ост. търговия.

³ Фамилното име на Т. Пеев се среща изписано от самия него по два начина: Пеев и Пейов. Във всяко писмо тук ще се даде така, както го е изписал самият той.

⁴ Става въпрос за: Jireček, K. Dějiny národa bulharského. Praha, 1876.

⁵ Митрополит Климент Търновски (Васил Друмев) (1840–1901) – български писател, духовник и политик, един от основателите на Българското книжовно дружество през 1869 г.

⁶ Сп. „Читалище“ излиза в периода 1870–1875 г. Издава се от Българското читалище в Цариград. Главни редактори са последователно М. Д. Балабанов, Л. Йовчев, П. Р. Славейков, С. С. Бобчев и др.

⁷ Любомир Калевич (1841–1907) – сръбски политик либерал. Председател на правителството и министър на вътрешните работи от 26 септември 1875 г. до 24 април 1876 г.

чувам, искали от Портата Изворник¹. Не зная дошло ли е време да възставаме ние българите, но от сърбите много ме е страх да не би чрез нас да искат да спечелят нещо.

Сърдечно Ви поздравлявам

Браила
14 март. 1876

Ваш
Т. Пейов

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 235, л. 1–2.

Публикувано в: Априлско въстание 1876..., с. 147–148.

№ 3

Т. Пеев до М. Дринов – 30 април 1876 г. (12 май, н.с.), написано на бланка на БКД. Уведомява го за делата на Дружеството и за съобщенията във вестниците за избухването на въстанието, за позицията на Русия и за появата на ген. Черняев² в Букурещ.

Българско книжовно дружество

Господин Председателю!

[...] В няколко време насам се говори и пише из вестниците за бунт в Българско. Доколкото аз познавам работите, тия известия до негде ми се виждат вероятни. Според Цариградските Турски, Гърчки и наши вестници първий огън на бунтът е избухнал в[ъв] Вашето родно място, Панагюрище, гдето почти всичко[то] българско население се е дигнало, убило няколко заптието, а някои си предполагат да е убит и селският мюдюр, и сетне отишло в Балкана. Войски из Едерне са прагиле да умират бунта, но резултатите са още неизвестни. Говори се само, че подобни движения станале в Търновско, Троянско и Сливенско. Ако тез движения не са станале, аз вервам занапред непременно да станат, защото много апостоли са нахълтале в Българската земля и работят деятелно между народа, който и без това е твърде распален. Българското движение намерва голямо съчувствие у Руссите. Навярно знаете, че днес се немерва в Букурещ някой си Черняев ли беше или Черневский – не мога ви определи именно кое от тие названия, защото и г. Ценов³ така ми обади. Тоя господин е дошел в Букурещ да направи споразумение с нашите за започнуването на бунта в Българско и да принесе една помощ от около 40,000 рубли. Казват, че нему щяло да се предаде върховното управление на българското въстание. Аз получих неотдавна едно писмо из Николаев от г. Владимира Ионина⁴, бивший руски Консул в Турско и брат на сегашний генералний руски Консул в Рагуза⁵. Той ме моли да посредствам гдето трябва, за да го запишат като прост волонтер⁶ в редовете на Българските въстанници.

Ако Ви бъде възможно, купете и проводете ми още две карти от Етнографската карта Славянских народностей⁷.

От все сърдце Ви поздравлявам и оставам

Ваш преданий
Т. Пейов

30.IV.1876 г.

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 235, л. 4.

Публикувано у: *Диневков, П.* Априлското въстание в неизвестни писма на съвременници. – Отец Паисий, 1936, № 5 (По-нататък в текста – *Диневков, П...*, № 5), с. 185–186 (частично); Априлско въстание 1876..., с. 309–311.

¹ Изворник – гр. Зворник в Република Сръбска, в Босна и Херцеговина. До 1878 г. е под османска власт, а след това преминава в границите на Австро-Унгария.

² Ген. Михаил Григорович Черняев (Черневский) (1828–1898) – руски генерал, славянофил. По време на Сръбско-турската война от 1876 г. е назначен от сръбското правителство за главнокомандващ на сръбската армия и на българските доброволци.

³ Никола (Николай) Ценов (неизв.) – български търговец, банкиер и обществен деец. Подпомага издаването на множество вестници и български обществени, образователни и културни организации. Председател на Настоятелството на БКД и негов почетен член до 1884 г.

⁴ Владимир Ионин (Ионин) – руски деец. Каго пратеник на Славянските благотворителни комитети той става политически председател на БЦБО.

⁵ Рагуза – средновековното име на Дубровник.

⁶ Волонтер – *от лат.* доброволец.

⁷ Става въпрос за: Етнографическа карта на славянских народностей. Составленная М. Ф. Мирковичем, дополнена А. Ф. Риттихом. 3-е изд. Петербург, 1875 г. М. Дринов публикува рецензия за нея издание в „Периодическо списание“, 1876, № 11–12, с. 215–227.

№ 4

Никола С. Ковачев до М. Дринов – 1 май 1876 г. (13 май, н.с.). На листа има филиграм „*Petrache Dimavich – radibin de marurao tuche la nuci arget, Braila*“. Към писмото е приложена изрезка от австрийския в. *Die Presse* от 13 май 1876 г. (н.с.) с дописка, пречетана от в. *Politische Correspondenz* от 7 май с. г. (н.с.) със сведения, получени от София за въстанието¹. Съобщава му това, което знае за хода на въстанието, за подготовката на чети във Влашко и за липсата на новини от вътрешността на страната.

Драгий ми бай Дринов,

Писмото ти от пр. получи, виждам да си получил писмата [и] двете. Вестниците казват, че в Златица, и Т. Пазаджик са ударили българи инсургенти² с тур[ски] ц[арски] войски?, и казват, че 1000–10,000 биле въстанници, до колко истина е не зная, но, че е станало сблъскване, нема съмнение, само не са знае точно, до каква степен е. Мене ми пишеха преди 20 дни още от Пловдив, че скоро ще избухне, и наистина чуся. Сега са чака от Влашко да минат чети до 10–15 дни още, та **бакълъм**³ какъв край ще вземе. Вер[оятно] конреспонденции четете из вестниците.– Мене от нигде нищо не са ми писали, ма то отгде и кой да пише, каквото са чуе и пише и в[ъв] вестниците ще ти пращам. За ваште и аз не знам кога положително. Защо 1^о брата нема тука,– 2^{по} като смутелно отива та и немам вкус или тгй да кажа разположен не съм, така виждам по-късно, коде 1 п[ъ]лний месец време има още.

Друго що да ти кажа. За Влашките чети са готвят от тука Етнограф[ски] карти, Компаси, пусули (Далеко гледи) да им са пратят та давно завърших нещо, да не отива сичко на ветара.

Поздравлява те твои искрен
Н. С. Ковачев

Виена
13/1 май 1876

НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 146, л. 19–20.

Публикувано у: *Диневков, П...*, № 5, с. 186–187 (частично); Априлско въстание 1876..., с. 320–321.

№ 5

Т. Пеев до М. Дринов – 9 май 1876 г. (21 май, н.с.). Описва продължаващите проблеми около списанието на Дружеството и преговорите по превода на Иречковата история. Съобщава известното му за въстанието – региона, който е обхванало, битката при Дряновския манастир и за подготовка на чета от 800 човека в Сърбия с войвода Панайот Хитов.

Господине Председателю!

[...] В писмото си, което преди това Ви отправих във[в] Варшава, Ви обаждах за приключенията в Отечеството ни. Според последните известия, които получавам от познаници, тие приключения са чисто въстание, което до сега е зело твърде широки размери. Т. Пазарджик, Белово, Панагюрище, Копривщица, Пирдоп, Златица до Самоков с повечето околни села заедно с Рила и Рилский манастир; после Стара и Нова Загора, Ямбол и Сливен; отсам Балкана Шипка, Габрово, Дряново заедно с Дряновский манастир; Ловеч, Тетевен, Етрополе и Орхание са разбунтувани. Всичките въстанници възлизат до сега до 40,000. Много села са изгорени. Железницата от Пловдив до София [е] развалена. В една битка при Дряновский манастир са паднале 700 низаме⁴, на които оръжието и всичката мунициция паднале в ръцете на въстанниците⁵. Турците са пресекле съобщенията с много

¹ НБКМ–БИА, ф. 111, а.е. 146, л. 21–22.

² Инсургенти – от руски ‘бунтовници, въстаници’.

³ Бакълъм – от турски ‘да видим’.

⁴ Низам – от турски ‘редовни войници’.

⁵ На 29 април 1876 г. в Дряновския манастир влиза четата на поп Харитон с около 200 четника. Там тя е обградена от редовна турска войска и башибозук. След 9-дневна съпротива манастирът е превзет и опожарен. Повечето от четниците загиват.

градове. Отистина, че Българските възстаници са правили големи опустошения, като са палили села, а жителите им взимале с[ъс] себе си, но и Турците жестоко са си отмъщавали за това, като са клале беззащитните жени, деца и старци. В Румъния се организират и са почти готови няколко чети, за да преминат в Българско. Също така и в Сърбия се е преготвила една силна чета от около 800 души, която ще мине в Българско под предводителството на Панайота Хитова. Много офицери и Юнкери Българи от Русия и Румъния влизат в редовете на четите. Каквито новини получа от сетне, ще Ви ги съобща въ[в] В[и]ена.

Сърдечно Ви поздравлявам

Браила
9 майя 1876

Т. Пеев

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 235, л. 5–6.

Публикувано у: *Диневков, П...*, № 5, с. 186 (частично).

№ 6

*М. Дринов до Т. Пеев – 12 май 1876 г. (24 май, н.с.). Коментира проблемите около отпечатването на списанието на Дружеството¹ и превода на Иречековата история. Описва му отзвук от въстанието в европейската преса, до която има достъп. В послетис Дринов съобщава за поместената информация в чешкия вестник *Národní listy* за Дряновската битка.*

Любезний Господине Пейвов!

Писмото Ви от 30 априлия ми стигна токо завчера на 10 мая, не зная къде се е маяло толкова време. Днеска получих и другото ви писмо от 9 мая, то както видите е пътувало токо 3 дни. От все сърдце ви съм благодарен за тия две писма и за новостите, които ми явяват. Тука токожде се пише по вестниците, че Българското възстание за малко време се разпространило твърде много: някои вестници гледат на него като на колосално нещо и чудят се на Българете, дето са подкарале работата така умно и еднодушно. За Дряновската битва, доколкото зная не е още писано в европейските вестници, но в тях завчера се приказваше, че Копривщение разбили Турската войска и й отнели четири топа. За Панагюрище се говори, че е пострадало много зле. Ако възстанието наистина се е проснало тъй далече, то ще да е много чудно нещо и нема съмнение, че не ще остане напраздно. Свет се е восчудил на българите, – всеки им съчувствува. –

[...] Другарски поздравлявам и вас и от все сърдце ви желая добро здраве, добър напредък.

Варшава 1876
Маия 12

Ваш слуга и другар М. Др.

P.S. Тая минута прочетох в *Národní listy* едно телеграфическо известие из Букурещ и за Дряновската битва².

НА БАН, ф. 1к, оп. 1, а.е. 418, л. 1–2.

Публикувано в: Документи за историята на БКД в Браила. С., 1958, Т. 1 (По-нататък в текста – *Документи за историята на БКД...*, Т. 1), с. 523–524.

³ Пеев прави опит да пренесе отпечатването на списанието в Букурещ. Вероятно с този си акт иска да подпомогне Христо Ботев, с когото са приятели. Но там е излъган от печатарите и на БКД е наложена глоба от 500 франка от румънските власти.

¹ *Národní listy*, 21 května 1876. Zvláštní telegramy „Nár. L.“. Z Bukurešti, 20 května. Телеграмата от Букурещ е изпратена на 20 май и е публикувана на 21 май 1876 г. (датите са в нов стил). Бохемия и Моравия приемат Григорианския календар през 1584 г., само две години след като е въведен в употреба от папа Григорий XIII – 24 февруари 1582 г.). По нов стил Дряновският манастир е превзет от турците на 19 май. Проследяването на скоростта, с която се придвижва информацията до чешкия всекидневник в тези смутни времена, е още едно доказателство, че интересът към събитията на Балканите е голям и Великите сили се стремят максимално бързо да узнават всяка промяна, настъпила там.

М. Дринов до Николай Киреев – 14 май 1876 г. (26 май, н.с.). Писмото е запазено в чернови вариант в архива на М. Дринов. Дава сведения на Н. Киреев за въстанието в българските земи и положението на народа въз основа на получена преди това информация от Т. Пеев и от чешкия периодичен печат (вж. тук писмо № 5). Споделя очакванията си след въстанието българите да бъдат сполетени и от глад и болести. Единственото спасение за тях той вижда в намесата и действията на организацията на Червеня кръст¹.

Николаю Александрович Кирееву²

О българском возстании ми пишут с берегов нижнего Дуная, от 9/21 мая, следующее.

„По известиям, только что полученным из внутренних областей Болгарии, возстание там сильно распространяется. Пламенем его объаты уже окрестности Белева, Татар-Пазарджика, Панагюрища (Отлукѳя), Коприщицы (Оврадалана), Сопота, Калофера, Старой и Новой Загоры, Ямбола и Сливена, – далее, по всю сторону Балкана, Габрово, Дряново вместе с Дряновским монастырем, Ловеч, Тетевен, Етрополе, Орхание, – наконец – Пирдоп, Златица, весь Самоковский край вместе с Рилою и Релским монастырем. Число повстанцев восходит до 40,000; – все они состоят исключительно из местных жителей, – из-за границы никто еще к ним не присоединялся. – Слышно, что известные болгарские воеводы формируют за границей большие четы, с которыми вскоре намерены отправиться на помощь повстанцам, но насколько здесь известно, до нынешнего дня ни одна из этих чет не переступала Турецкой границы. – Сообщения между многими болгарскими городами прерваны, железная дорога между Пловдивом (Филиппополем) и Софию во многих местах повреждена. – В одной битве, происходившей недавно около Дряновского монастыря, мало 700 низамов, оружие и амуниция которых достались в руки повстанцев. Говорят и о другой победе, одержанной последними около Коприщице, они овладели четырьмя пушками. Турки вымещают свои неудачи на женщинах, детях и стариках. – В виду этого беззащитное население, боясь оставаться в своих жилищах, сжигает их и удаляет в горы. Сожжено, таким образом множество деревень, истреблены между прочим и два города Габрово и Панагюрище.

В пояснение некоторых подробностей этого письма, считаю нежным присовокупит несколько заметок. Упомянутые в письме города и области находятся частою в ущельях, частою у подошвы северного Родоп (Доспата), Средней горы и Балканского хребта. Горы эти тянутся довольно широко, непрерывного почти целью от верховьев. [не се чете] владеющей в Архипелаг, и до Черною моря, проходят через самую середину Европейской Турции, куда редко заглядывает Европейское око. Благодаря этому обстоятельству, Турецкий фанатизм тут может разгуляться на просторе и выместит за все преграды, которые он встретил в Солуна и которые встречает иногда в более близких к Европе Босне и Герцеговине. Нет сомнения, что названные горы представляют в настоящем время ужасное зрелище. – Массы народа, уходящие в них от турецкого меча, тут будут погибать от голода, от разных болезней, естественных спутнице такой горемычной жизни. Об этих бедствиях Европа и не узнает или узнает нескоро, за недостатком прямых, непосредственных сообщений с заброшенным в такую глушь театром их. Вследствие этого же обстоятельства и оказать какую нибудь помощь бедствующим издали. Единственно возможным средством для этого представляется мне посылка членов общества Красного креста в ближайшие к возставшим областям города: Филиппопол, Тернов и Софию. Тут Красный крест может сослужит великую службу делу милосердие и человеколюбие. Кроме утешение несчастные и лечение больных, он мое

¹ Международният комитет на Червеня кръст е създаден през 1864 г. от швейцарския предприемач Анри Дюнан, след като става свидетел на битката при Солферино между Австрия и Италия (1859), когато след нея остават 40 000 убити, ранени и изчезнали.

² Написано на гърба на писмото.

бы занятее и раздачею пособие в котором можно надеяться человеколюбие Европы не откажет и Болгарии, где, если заблаговременно не будут приняты деятельные меры, нее десяткам, не сотням тысяч, а миллионом народу будет угрожать голодная смерть.

Варшава 14 мая.

НБКМ–БИА, ф. III, оп. 1, а.е. 9, л. 1–4.

№ 8

Нешо Бончев до М. Дринов – 19 май 1876 г. (31 май, н.с.). *Оплаква се от здравето си и климатичните условия в Русия. Съобщава за пристигането на Кирко Киркович¹ и Иван Джуджов² в Русия и вестите, които е научил от тях за хода на въстанието и за писмо от брат му Найден.*

Москва. Маия 19, 1976

[...] След като се позавявах реших да си ида в Турско, но внезапно додоха вестите за българското въстание, и аз пречаках в Одеса ошти някои ден и като се уверих, че не е в Турско за болен човек, и оште и в Одеса ми не приляга да седа, станах и додох в Москва. [...]

Ако се умири в Турско, дома штя си ида, ако ли не, в Южна Русия. Доде Киркович в Одеса с[ъс] сичкото си домочадие и приказва ми за началото на движението, като очевиден. Пред очите му е изгорял речни, филибийский санджак³. Додоха и дохождат и други много българе. Движението се е почело в село Панагюрище и тому му е била силата, а такожде в Копривщице, Пазарджик и проч., да ти не пиша по-тенко, че, може да знаеш и по-добре. Сега пишат, че е сичко изгорело там, изгорело е и нашето място. Доде Иван Джуджов в Одеса и приказва ми много подробности за организацията на това движение, които не мога ти описа, най-паче, като имаш от тогожде Йована и от брат ти Найден писмо за тия работи.* Стигна ли ти едно такова писмо? И възгря радостию душа моя. Зачто ме снайде сега болест? Мислих си много пъти. Народът с радост взима оръжието. Секи припка да помага, а ние лежим. И посрамирах се най[-]паче мудрите, които първи требваше да излязат во сретение жениху⁴.

Много ти здраве от Тенова⁵ и Ксенофонта⁶.

Здравей!

P.S. Пиши со време чрез Ксенофонта, ако ли иде и той в планината с инсургентите, както ни плаши тука, тогава ще ти отпиша.

Твой
Н. Бончев

* прат. с писмо от 5 юния⁷.

НБКМ–БИА, ф. III, оп. 1, а.е. 50, л. 136–137.

Публикувано и в: *Априлско въстание 1876...*, с. 424; *Горинев, Н.* Нешо Бончев и Априлското въстание. – *Оборище*, № 2, 03.05.1935 (По-нататък в текста – *Горинев, Н...*), с. 2 (частично).

¹ Д-р Кирко Киркович (ок. 1845–1877) – роден в Сопот. Завършва медицина в Русия. По време на Освободителната война е военен лекар към руската армия.

² Иван Ст. Джуджов (Джуджев) (1844–1898) – български търговец, един от основателите на читалище „Виделина“, член на Панагюрския революционен комитет. Заедно с Антон Балтов заминава за Цариград, където трябва да купи оръжие за въстанието. Поради преждевременното избухване на въстанието, не успява да изпълни задачата и заминава за Румъния, където подпомага организирането на четата на Христо Ботев. Участва в Сръбско-турската война от 1876 г.

³ Филибе – турското име на Пловдив.

⁴ Библия. От Матей свето евангелие 25: 1–12. С., 1991, с. 1225–1226.

⁵ Николай Тенев (неизв.) – роден в Кукуш, 1858 г. е приет в Смоленската гимназия в Москва, завършва медицина в Московския университет. След завършването си остава в Русия, от 1870 г. е лекар в Орловска губерния.

⁶ Ксенофонт (Райко) Иванов Жинзифов (1839–1877) – български поет и публицист от армянски произход. Близък до кръга на русофилите в Русия.

⁷ Прибавено от М. Дринов с молив под линия.

№ 9

М. Дринов до Т. Пеев – 25 май 1876 г. (6 юни, н.с.). Описва му новините в печата за въстанието и го моли, ако има сведения, да му пише. Изказва силното си желание да научи за пораженията, нанесени от турците.

Любезний другару!

Днес отивам в Прага, дето мисля да се помая някоя неделя и друга. Поради това моля ви да ми адресувате писмата си там, именно, Böhmen, Prag, poste restante¹. За Българското въстание Европейските вестници явяват различни противоречиви известия: едни казват, че въстанието е вече потъпкано, други че то сега се захваща. Говори се, че всеки ден минават чети през Дунав и из Сърбия. Копривщица види се, че се държи още. За Панагюрище завчера четох в една дописка до Polit. Correspondenz, че и то се държи и било укрепено много добре. В други пак вестници четох и чета, че отдавна е взето, изгорено и разсипано. Башибузуците са правиле и правят страшни работи. Много желая да се науча до колко деца, жени, мирни селяни и граждани са изклани от тях и кои именно градове и села най-много са пострадале от тяхната лютост. Ако можете съберете ми такива сведения и ми ги изпратете по-скоро. На Ковачева написах завчера, ако е добил от вас писмо за мене, да ми го препрати в Прага, дето се наддам да го заваря. От там ще ви напиша по-подробно. Етнограф[ска] карта намерих само една, която ще ви изпратя от Прага.

Другарски ви поздравлявам

Варшава 1876

Май 25

Ваш

М. Дринов

НА БАН, ф. 1к, а.е. 419, л. 1.

Публикувано в: Документи за историята на БКД..., т. 1, с. 524–552; Априлско въстание 1876..., с. 465.

№ 10

М. Дринов до Т. Пеев – 4 юни 1876 г. (16 юни, н.с.). Притеснява се, че вече цяла седмица няма отговор на предишното си писмо (вж. тук писмо № 9). Дринов иска да разбере какво са решили в Дружеството за превода на Иречковата история, тъй като френският превод е готов, рецензия му е излязла в Časopis českého muzea². Отбелязва липсата на новини за въстанието.

Любезний другару!

[...] В тукашните вестници тия дни не се вече нищо споменува за въстанието, говори се само за страшни неистовства, които правиле башибузуци, черкези и пр.

Сърдечно ви поздравлявам и с голямо нетърпение очаквам отговорът ви.

Ваш

Юния 4/16 [1876]

Prag, Hotel zum Erzherzog Stefan

М. Дринов

НА БАН, ф. 1к, оп. 1, а.е. 420, л. 1–2.

Публикувано в: Документи за историята на БКД..., т. 1, с. 525.

№ 11

М. Дринов до Н. Бончев – без дата и без подател³, изпратено чрез Райко Жинзифов. Дринов моли Бончев, ако Ив. Джуджов има вести за семейството му и за съдбата

¹ Poste restante – писмо до поискване.

² Drinov M. Dějiny národa bulharského. Dle původních pramenův sepsal Konstantin Jos. Jireček. Časopis Muzea Království českého 50, 1876, s. 158–164.

³ Датата приблизително може да се определи въз основа на съдържанието му и на предходното писмо, написано от адресанта (тук поместено под № 7). Авторството на Дринов се разбира по почерка, от съдържанието и от забележката на Н. Бончев в следващото му писмо (тук поместено под № 11).

на писмото от брат му Найден, да му пише. Съобщава сведенията в немските вестници за хода на въстанието.

Любезний Райко!

Щом получиш настоящето ми, занеси го на Нешо. Кланям ти се и ти желая здраве телесно и благод душевна.–

Драги друже Нешо!

Днеска пристигнах в Прага, гдето заварих твоето от 19 маия писмо, което ми препратил Ковачев тие дни. Чудно ми е, че не си получил от мене писмо из Варшава. Щом стигнах там и прочетох твоето сладко послание, незабавно ти отговорих в Одеса в д. Гессена¹ и пр.– Това беше още преди един месец,– как ти не е стигнал отговорът ми, не зная. Писмо от Иван Джудж[ов] и от Найдена не ми е дохождало. Отде е пратено, де е адресирано? Защо не ми забележи? Защо не ми каза поне с две-три думи, де е Найден, какво си чул за майка ми и т.н. Не ги зная, де ся и живи ли ся, па вече се сецай, какво ми е състоянието. Отговори ми на тия питания незабавно, телеграф ми удари! Ако Иван Дж[уджов] е още в Одеса, напиши му, ако има нещо да ми каже, да ми напише пак в Прага. Ако би роднините ми имат нужда от пари, да им спомогне или по-добре, ако знае де са, да им напише да се преселят в Цариград.– Днеска четох в немските газети подробно кореспонденций за битвата в Панагюрище. Турците биле до 9000. Битвата траяла два дни: от едната и от другата страна паднале 800 души. На третия ден възстанниците се оттеглиле в горите.– Местото изгорело. Но какво е станало с жителите?– Най-голямото сражение станало около Черковата, види се, около старата.– Коприщица, казват, се държи. Днес се научих, че Д[-]р. Спас² [е] уловен от Турците, които се увериле, че той уж бил главният организатор.– Като си можил да направиш такъв дълъг път, то ти трябва да си се оправил вече. Дай Боже! Варди се хубаво и гледай това лето съвсем да оздравеш. Пиша на крака,– още не съм се преоблекъл, нито пак омил след железний път, та не ми издирва, че пиша така лошо. Напиши незабавно. В Австрию

Oesterreich. Prag. Hotel Erzherzog Stefan

Ако бъде нужно, телеграфирай!³

НБКМ–БИА, ф. III, оп. 1, а.е. 2, л. 184–185.

Публикувано у: Диневков, П..., № 5, с. 188 (частично); Априлско въстание 1876..., с. 483–484.

№ 12

Н. Бончев до М. Дринов – 5 юни 1876 г. (17 юни, н.с.). Съобщава му съдържанието на писмото на Найден Дринов; за предателството и по-ранното избухване на въстанието; сведения около Киркович и Джуджов.

Село Кусково⁴. юн[и] 5. 1876.

Стигна ми друже, вчера писмо от тебе из Прага, писано наскоро и без дата, както се често случва с вашите писма; того ради недоумявам, кога си дошел в Прага и проч. Nota bene. Едно нечто ви само извинява: това е че си го писал тутакси след дохождането от Варшава. Писмо от Варшава ми не е стигало, а из Одеса излязох маия 11^м. От Найден и Иов[ан] Джудж[ов] писмо с хим[ическо] мастило ти е пратено, по моята сметка, в краят на март месец, пред Великден, през Ат[анас] Стоянович⁵ в Цариград. [...] Целта на пис-

¹ Става въпрос за дома на Исидор Юльевич Гессен, отговарящ за Днестърската линия на Руското общество за параходство и търговия. Баща на историка Юлий Исидорович Гессен.

² Д-р Спас Иванов Абрашев (1837–1879) – брат на Доротеий митрополит Софийски, племенник на Найден Геров, завършва медицина във Виена. През 1862 г. в Коприщица отваря една от първите български аптеки. Член на революционния комитет в града. Неговата аптека е определена за шаб на въстаниците.

³ Написано в полето на писмото.

⁴ Село Кусково се намира на 18 км югоизточно от Москва. През XVIII и XIX в. е най-популярната лятна резиденция сред московската аристокрация.

⁵ Атанас Стоянович (неизв.–1894) – български банкиер, живеещ и работещ в Цариград.

мото е била да си не додиш дома, че се готви востание. Иован ми казва, че го готвиле за 1^а маия, но ги предал во Филибе някои си Черне¹, а отчасти косвено и д-р Спас, затова са се дигнале 10 деня по-рано. Та ми е чудно това, дето пишеш за Спаса, което обаче и тука чух. А други ми казваха, че Спас бегал, страха ради от нашите, в България, което е по-согласно с приказването на Иована. Не зная, писах ли ти в првното писмо, че в началото на маия, когато бях се вече стегнал да сляза в Цариград, доде в Од[еса] Киркович от София, дето бе доктор в последно време, спасающтися бегом от революции, а с него доде и Иован. Тия ми разборавиха за движението и отклониха от пътя. Кирко е и до сега в Одеса с многочисленно домочадие и без пари, както ми отписва вчера, а Йован оште тогава отиде в Кишинев. Целта му бе да мине дома през Дунава из Влашко, да бъде там, ако ли е много размирно – в Белград. До сега не доде от него никоя вест. Той е излезл из село преди Гергьовден за в Ц-град, та че да се врне дома на 28, а като се расшавале в Коприш[ица] и Панагюр[ище], той се веке не в[ъ]рщал. Така му росоветовали. До онова време му са известията из Панагюр[ище], а что станало после, не знае. Войниците са имали план да отстъпят в Златица, ако ги оттеснят от главното огнище – сир[еч] Панагюрище. За твои и мои роднини и за свои Иов[ан] приказва, че ги оставил живи, здрави и бодри, но за после что е станало, не знаем. Нашите панагюрци тука, вкуп се столшът и утвърждението на старата партия, Пет[ъ]р да река, са в голямо униние, аз ги утешавам. Да будет воля Божия! Отецеството гине, отецеството е в опасност, това помислете! Сега като доход тука, немам никакви новини; тука замира и глухне, смятение²; освен дето ми пише Кирко из Одеса. Това дето ти пишеш и него нема в тукашните газети.

[...] Здравей!

Н. Бончев

НБКМ–БИА, ф. III, оп. 1, а.е. 50, л. 138–139.

Публикувано и в: Априлско въстание 1876..., с. 480–481; *Горанов, Н...*, с. 2 (частично).

№ 13

Т. Пеев до М. Дринов – 6 юни 1876 г. (18 юни, н.с.), написано на бланка на БКД. Съобщава му новостите около проблемите в БКД, за липсата на новини за въстанието, за излизането на бр. 1 на в. „Възраждане“, за целите, които преследва с него. Съобщава му и за идеята да се сформира комитет за подпомагане на българското население след въстанието.

Българско книжовно дружество в Браила

Господине Председателю!

Получих и двете Ви писма – едното от 25 маия, а другото от 4 Иунии. На първото не Ви отговорих, защото отсъствувах от Браила.

Дето ме питате за новини по възстанието в отецеството ни, не ми е възможно да Ви дам известия по-положителни и по-подробни от оние, които черпим от европейските вестници, защото съобщенията с българско са съвършено прекъснати. Поради тая причина спреха самоволно и Царигр[адските] ни вестници, освен „Ден“, в който четох, че и в цела Македония нашите българе много теглиле от башибозуци и Черкези.

Аз съм предприел да издавам един български вестник³, в който ща има постоянно по некои членове⁴ на френски език. Целта му е да представя народните ни страдания и нужди пред Европа. Ще се трудя колкото е възможно по-положителни да бъдат известията ми по Бълг[арското] Възстание в тоя вестник. Заради това аз ще гледам да съставя едно телеграфическо бюро и да си настаня из българско дописни членове. Това вервам да сполуча у Консолатите. Редакцията на тоя вестник мерка да състави един комитет,

¹ Черньо Кацаров Илиев (1825/30–1903) – доносчик и турски шпионин.

² Смятение – *от руски* ‘объркване’.

³ В. „Възраждане“. Излиза през 1876 г. под редакцията на Т. Пеев, Ив. Драсов и Св. Миларов.

⁴ Статии.

разбира се с позволенията на тукашното правителство. Тоя комитет ще приема и препраща помощи за пострадалите възстанически фамилии в Българско. Утре се отпечатва първия брой на новия вестник, когото ще се погрижа да Ви изпроводя. Искане ми се тоя вестник да се приема и в Руссия. Казват, че за да се получи това, предварително требвало да се иска разрешение от Руското правителство. Само не ми казват определено от гдешно правителство и нам, та ви моля, като ми пишете, ако знаете нещо върху тоя обичай, съобщете ми го.

[...] Моля Ви се, колкото е възможно по-скоро, да се разпоредите за да ми се изпроводя един брой от вестникът „Die Politik“, който се издава в Прага. Много е потребен за редакцията на нашия вестник. Същевременно проводете ми един екземпляр и от Каницовото списание¹. Колкото заплатите за всичко, минете на сметката ми и при първа среща ще се наплатим, ако не желае в груп² да ви се внесе в Прага.

[136] [...] Сърдечно Ви поздравлявам.

Браила
6 Иуний 1876.

Ваш
Т. Пейов

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 92, л. 135–136.

№ 14

Никола Ив. Дръзков до М. Дринов – 8 юни 1876 г. (20 юни, н.с.). Описва му това, което знае за развитието на въстанието, за заловените и закарани в Пловдив разбунтували се българи, за липсата на сведения около братята на М. Дринов.

Ц/град, 8/20 юния 1876

Г-дине М. Дринов!

В Прага

Приятелското Ви писъмце от 11-исти. ходящото приехме и разумяваме писанието Ви.

Вий ся жалите че не сте разбрали отдавна майка си и другите си роднини, истина че е мъчно и да са разберат где са и как са в тия размирици. Вий може да сте прочели и научили от газетите за Панагюрище и Коприщица особено, какви нещастия претърпеха и до сега още точни известия нема какво станаха жителите на тези села. Колкото панагюрци и копиришци мъже са намериха в Ц/град по тия приключения, и те досега не можах да са научат що са е случило с техните домочадия, защото пътищата и пощата за тези села са затворени. По слухове обаче едни искат да кажат, че Панагюрище е разбито, изгорено и жителите му избегали по горите, други искат да кажат че жените [и] децата са откарали в[ъв] Филиби и са ги наместили по ханицата, а мъжете като бунтовници са затворили в тъмници, за които казват че от притеснения и мъки много хора на ден мрели. Такива и още по-лоши известия са раздават за ония места. А Клисура свършено е изсечена, ограбена и изгорена от башибузуците. Каквото прочее са е случило с жителите на тези села, това е и с Вашето домочадие. От Вашите братя никой нема в Цариград, но дай Господи да са живи, та и това зло ще са забрави. Вашето намерение за преселение на домочадието Ви е непригодно, защото правителството не оставя никого да са мръдне от местото си. Цели села башибузуците изсекоха ограбиха и изгориха, а сега силом ще карат да са отново заселят. Башибузуците и черкезите страшно злоупотребах на всяде населенията и българският народ много години ще оплакват честта си.

¹ Става въпрос за *Illustrierte Zeitung*, чийто сътрудник е Феликс Каниц (1829–1904) – унгарски публицист, художник и пътешественик. От 1878 г. е императорски съветник на император Франц Йосиф I. Автор на известния тритомен труд на немски език „Дунавска България и Балкана – исторически, географски и етнографски пътни студии от годините 1860–1875“, излязло в Лайпциг (1875–1879).

² Груп – от немски ‘пощенска пратка’.

Правителствените работи вървят като рак въз бързей и бог знай кога ще ся оправят. Повече какво да Ви пиша Вий от газетите по-добре можите да ся учите що става в турско. Главното е да Ви кажа, че от братята Ви нема никой тука и засега нема средство как да са научим за домочадието Ви живи и здрави ли са. Но ако са умири скоро, ще са постарам да испитаме и каквото научим ще Ви известим. Много Ви здрави от бай Нено и от съпругата му.

Усердно Ви и аз поздравявам.

Ваш Слуга
Н. Ив. Дръцков.

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 97, л. 1.

Публикувано у: *Динеков, П...*, № 5, с. 187–188; *Априлско въстание 1876...*, с. 487–488.

№ 15

Н. С. Ковачев до М. Дринов – 9 юни 1876 г. (21 юни, н.с.). Съобщава му новини за хора и събития, свързани с въстанието.

Виена 9/6 1876

Бай Дринов!

Приях ти писмото с време, и ти притварвам друго, което пристигна преди 3 дни.

Вашето село Панагюрище, според вестниците трябва да е упостожено.

За Спас из Копривщица на Доротей Влад[ика]¹ – брат[ов] зет [е] тук. Наш Пранчов² бил уловен, понеже се доказало, че е той организаторът на въстанието. Утре ще дойдат български въстаници и ще узнаем подробности, [не се чете] като по-верни от тук[ашните] вестници. Янко [Ковачев] ми телеграфира вчера из [не се чете]. Как днес вечерта у 7 часа ще пристигне тука.

Писамцата ще пратя за Пловдив – Чети често Пол. Кореспонденц вътре има секога добри новини.

Твой
Н. С. Ковачев

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 146, л. 23.

№ 16

М. Дринов до Т. Пеев – 10 юни 1876 г. (22 юни, н.с.). Подкрепя издаването на в. „Възраждане“ и ще се погрижи за разпространението му. Одобрява идеята да се направи благотворителен комитет, който е необходим за преодоляването на последиците от въстанието и погромите и дава някои препоръки за организирането му. Писмото завършва с някои бележки по издаването на „Периодическо списание“.

Hôtel Erzherzog Stefan Prag,

Юния 10/22 [1876]

Тие дни се намервах в отчаяние спрям[о] вас: мислех, че или сте се разболеле или Ви е станала някоя пакост. И много се възрадвах, като получих днес писмото ви и 8-те коли от „Период. списание“. Намервале сте се в отсъствие, та по това не ми сте отговориле с време. Вярвам, че сте ходиле по добра работа и желая от все сърдце добър успех. Газета, каквато сте намислили да издавате, на сегашно време е необходима. Старайте се

¹ Доротей Врачански, митрополит Софийски и Скопски (Дончо Иванов Спасов) (неизв.–1875) – роден в Копривщица, брат на д-р Спас Абрашев, племенник на Найдено Геров. Висш патриаршески и екзархийски духовник.

² Стоян Пранчов (неизв.) – син на копривщеникия търговец Георги Пранчов. Учи в Париж. Основател на Дружество за поддържане на учителски кандидати от българската народност във Виена.

да представите работата, както е, – не се съмнявам, че ще се пазите от такива безумни фантазии, с каквито гледам е напълнен детински глупавий Български глас¹. – Недейте влиза в препирни с такива безумци, а си гледайте работата. Тие дни ще се видя с един приятел и ще да се допитам до него как да се направи, та газетата ви да ходи в Русия, – и незабавно ще да ви известя. Ако може аз ще се постарая да извърша формалностите, които са нужни за това и да ви освободя от едно главоболие. Празката „Политика“ след два-три дена ще захване да ви дохожда². Щом излезе ваший лист, пратете ми го незабавно. – Много се зарадвах като се научих, че сте намислили да съставите „Благотворителен комитет“. – Такъв комитет е нужно да се състави и по-сгодно място от Браила, доколкото аз зная, мъчно е да се намери. – Народът ни гине, които оцелеят от башибузушките и черкезки зверства, те, ако не се вземат мерки, щат умират сега от глад, а после и от студове. Еднородците ни в Румъния добре трябва да проумяват това и аз вярвам, че те щат [се] притекат на помощ. Не се съмнявам, че и много чужденци са готови да помогнат, – стига само комитетът ви да бъде организиран добре. Желателно е да се турят на челото му по-пръвите ни броилски граждани и гражданки, та да се изберат и добри распоредители, мъже благородни и влиятелни. Всяко вспомоществование да се обнародва в газетата ви, така също и всяка разноска. При такъв само начин благотелний комитет ще може да добие доверие, при което, аз се наддам, той ще извърши едно голямо родолюбиво и човеколюбиво дяло. [...] От все сърдце ви желая добро здраве и бодрост. В успехът ви не се съмнявам.

Ваш другар
М. Дринов

НА БАН, ф. 1к, а.е. 421, л. 1–2.

Публикувано в: Документи за историята на БКД..., т. 1, с. 526–527.

№ 17

Д-р Георги Странски и Стоян Михайловски до М. Дринов – 11 юни 1876 г. (23 юни, н.с.). Съобщават му вестии за неговото семейство и роднини. Описват му опустошенията, нанесени от башибозуци и черкези, разрушенията в Панагюрище, положението на арестуваните.

Пловдив 11 Юния 1876

Господине, М. Дринов

В[ъв] Виена

Честното Ви от 27 Миналаго днес с благодарение придаме, в което писаните Ви проумяхме.

В тоя час са намери тука пощаджията Г-н Д. Райнов, когото разпитахме за Вашите Роднини. Той ни разказа, че Г-жа Майка ви и сестрите Ви, както и всичките ви други роднини са живо и здраво но са останали само с голи ръце и къщи, както и всичките ви други селяне, от Роднините Ви само зет ви Г-н Димитри е ранен в кракът, който може да оздравя, а братята Ви Г-да Найдено и Пейо са затворени тука в града ни и строго са обвинени, щото освобождението им е съмнително. Колкото за пари казва Г-н Райнов, че Г-жа Майка Ви и сестрите Ви нямат неизбежна нужда освен това страхува са и да им занесе, защото ще го убераат из пътя, но когато са поуправят работите и като им станат нужни пари той ще ни обади да им протим и ще Ви обадим колкото им проводим.

Трябва да сте са известили, че тука околните села са разграбиха и почти расипаха от башибозуците и Черкезите, между които и Вашето село непомалко пострада там една трета част от къщите и Чаршията цяла изгориха, от хората мъже, жени и деца има около 600 души избити и 300-400 от тях затворени тука в града ни, между които са всичките

¹ Седмичен български политически и книжовен лист, излизал в Болград под редакцията на И. Иванов, 1876–1877 г.

² В. Politik излиза на немски език в Прага. По време на Априлското въстание се отнася със симпатия към българите и дописките по събитията в българските земи, които се публикуват на неговите страници, са подготвяни от Константин Иречек.

учители и свещеници, а всичките затворени са около 2000 души, на които истиндаците¹ няма да са свършат до една година и ще измрат от глад.

На 8 того обесиха 11 души тука, които бяха от селата Чанакчилар Еникьой², говори са че има да обесат тия дни още 17 души, но не са знае още от къде са. Вашата къща, както и на роднините Ви къщите, са останали здрави само дюкянът Ви в Чаршията е изгорен.

Поздравяваме Ви и сме Ваши Приятели

Странски и Махайловски

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 296, л. 1.

Публикувано у: *Динеков, П...*, № 5, с. 188 (частично); *Априлско въстание 1876...*, с. 489–490.

№ 18

Симеон Христов до М. Дринов – 12 юни 1876 г. (24 юни, н.с.). Съобщава му за аудиенцията на Ив. Джуджов при министър Йован Ристич. Описва му, според сведенията, получени от Джуджов, положението в Панагюрище и на неговите жители, подготовката на въстанието и жените, взели участие в него.

Белград. 12/24 Юний 1876

Почитаеми Г-не Дринов!

Приех почитаемото Ви писмо, на което бързам да Ви отговоря.

Панагурецът от когото съм черпил известията, Вам веч познати, е Г-н Иван Джуджов, който бил тръгнал за в Цариград да накупува още оръжия, но когото въстанието спрело в Цариград. Той намерил прибежище отгоре си, че го прехвърлило тайном в Оде-са. Там посвършил работата си и дойде в Белград, гдето се намерихме. Има ауденция при Г-на Ристича³ и доста надълго му е разложил нуждата от братски съвез⁴ измежду сърбите и българите. Министра му се обеща, че по възможности, ще подпомага нашите въстаници, разбира се, че гледа да се възползува по нещичко и от нас. Подробно върху тези работи не мога Ви събщи по причина на сегашните обстоятелства.

Относително за Панагюрище, доколкото съм известен, не е изгорело, но сичко си е в порядък, защото нашите въстаници до сега не са отстъпили на турците туй место, също тъй и Копривщица. Турските войски до сега още не са могли да се доближат до тези места. Колкото пъти и да са търгали за Панагюрище не са могли да дойдат по далеч от Калагларе⁵, защото там се повечето са ги посрещали въстаниците, или пак от Калагларе по навътре са ги дочеквали измужде каменистите бърда.

В началото на въстанието всичките фамилии и неспособни за оръжие са се преселили в планината, именно на кое место не мога Ви определи. Измежду панагюрските фамилии намерват се и Пазарджиски. Също тъй са се преселили и повечето от населението на останалите вече попалени села. Според приказките на бае Ивана на планината са направени колиби и в тех живеят. За сичко потребно са се погрижиле. Само зле ща бъде, че нещат да имат доста сол, при всичко, че преди въстанието доста хиляди са се оки навлекли. Тес щели още повече да накупуват, но големото погромно купуване на солта дало причина на подозрение от старана на правителството.

За вашата стара майка не зная положително как е и что е, понеже именно не съм за нея попитал бае Ивана, но на pewno и тя трябва да бъде измежду другите фамилий. Колкото за брат Ви, вервам, ако е способен за оръжие, сега не къде с засукани ръкаве върти острия нож и обара⁶ по некой наш неприятел, както той, също тъй и всички останали панагюрци.

¹ Истиндаци – от турски ‘разпити, следствия’.

² Чанакчилар Еникьой – Староново село, дн. Старосел.

³ Йован Ристич (1831–1899) – сръбски държавник и историк, министър по време на Сръбско-турската война от 1876 г.

⁴ Съвез – ост. ‘съюз’.

⁵ Калагларе – дн. с. Левски, общ. Панагюрище, обл. Пазарджик.

⁶ Обара – ост. от ‘обарям, оборвам, наделявам, надвивам’.

От Вашите джелепи в Цариград е само Г. Стайко Додов с синът си и Г. Ланджо¹, а всичките други са в редовете на въстаниците или, ако немогат да въртят оръжие, то търкалестите лири дават, за да се набавят нужните неща за всички. Измежду въстаниците вледее потпълно братство всички са равни: бил богат или сиромаш. Чичо Нейчо е касиер, Симеон Х. Кирилов деловодител и прочий тес одлични лица са били съучастници. Г. Нешо Х. Пенчов, Влисан Х. Кирилов и прочий таквиз юнаци, сега са предводители на особени отделивания. Всякой, кой що е имал богатство жертвувал го е за народа си. Твърде интересно е, а що повече и твърде много радостно е за нас, че и самият женски пол взима съучастие в туй движение. Бае Иван ми приказва, че от селото Мечка² са молили Панагюрският център до 20 моми, прави амазонки, да ги приемат и те с тех на едно да боюват. Туй им се е дозволило и в употреблението на пушка са доста вещи. Мога да вервам, че техният пример ся после давали и много други таквиз исполинки, които нашият балкан има доста много.

За сега се бае Иван намерва в[ъв] вътрешността на Сърбия. До некой ден ще пристигне. Аз ща го попитам за Вашата фамилия и щото да зная повторно ща Ви явя. Само ако би да заминете за некъде явете ми, моля Ви, на къде да Ви отправя писмото си. Но вни чтото има ще Ви яви К. Иречек.

С приличните си поздрави и почитания

Съм Ваш почитател
С. Христов

НБКМ–БИА, ф. III, оп. 1, а.е. 330, л. 1–2.

Публикувано у: *Диневков, П...*, № 5, с. 188–190; *Априлско въстание 1876...*, с. 491–492.

№ 19

М. Дринов до К. Иречек – 13 юни 1876 г. (25 юни, н.с.). Разказва му за положението в България, за което е узнал от писмото на Н. Дръзков (вж. тук писмо № 14).

Днеска получех писмо от Цариград, от 8/20 юния. И там още не знаят добре какво е станало с жителете на Панагюрище, Копривщица, Татар-Пазарджик и пр.,– пътищата и пощата за тия места са затворени.– Пишат ми, че Пловдивските ханове, бани, тъмници, казарми и различни керхани³ са напълнени с жени, деца и старци, от които мнозина умират там всекидневно от теснота, от зловоние и от глад. Та оттук заключават, че е една част от жителите на речените места се намира в Пловдив, друга е изклана, друга, види се, се е разбягала по горите.– „Башибузуците и черкезите ограбиха, изгориха, изсекоха много села и страшно злоупотребиха на всяде населенията. Българският народ много години ще оплаква съдбата си“.–

Прегледайте първий брой на Пейовът вестник,– името „Възраждане“ много ми се ревне⁴,– ревне ми се такожде и програмата му.– Утре, след обед, ако сте свободен, заминете до мене.

25 юния
Неделя [1876 Прага]

М. Дринов

НА БАН, ф. 3к, оп. 1, а.е. 96, л. 18–19.

Публикувано в: *Из архива на Константин Иречек. Т. 2. Преписка с българи. С., 1959 (По-нататък в текста – Из архива на К. Иречек...), с. 123–124; Априлско въстание 1876...*, с. 492–493.

¹ Стойко Додов и Недельо Ланджов – български търговци от Панагюрище.

² Село Мечка – дн. Оборище, Панагюрско.

³ Керхани – *от турски* ‘работилници’.

⁴ Ревне – *от руски* ‘нрав’.

№ 20

Ив. Джуджов до М. Дринов – 14 юни 1876 г. (26 юни, н.с.). Съобщава му, че няма новини за хода на въстанието и за неговите роднини, освен това, което вече му е писал в писмото си С. Христов (вж. тук писмо № 18).

Београд 1876, Иуния 14-ий

Господина М. Дринова

В Златни Праг,

Питате Г-на Симеона Христова из Пирот с писмо, кой е Панагюрец в Београ[д], що му е съобщил за приуготовлението на българите за востание в Западна Тракия. Ето азе пребягналият в тоя град на подробности нищо не зная от Востанието нанасам. Но додекато сем знаял, то е, което сте научиле от Г-н Симеоновото писмо, то е сичко верно, а после как са е случило с нашето Панагюрище и със нашите фамилии нищо не зная, нито може човек да са научи на верно. А вънкашни приказки много ся слушат, но нищо наведено нема.

Да ви повече разправам за миналото на Востанието по нашите места не е нужно. Додекато азе сем бил известен, то сте го сичкото това научиле от Симеоновото писмо. Не зная дали сте получили от Вашите домашни писмо, което писмо ти са испрати чрез нашия Брат Симеон¹, понеже не знаехме в онова [време] де са намирахте*. Ако сте получили онова писмо, то от него сте са известиле за сичко до онова време що са е свършило и що е било извършено до тугава в наша Тракия, онова писмо като беше писано със бело, та не зная дали сте можле да извадите писмото. Та, ако сте получили онова писмо и не сте извадили писмото, да излезе на книгата да са четете, то ще да земете малко сачикабрус², счукайте хубаво и размешайте с малко вода, намажете книгата с оная вода и ще да видите написаното на книгата, ако ли не си получите онова писмо, трасете го от брата ми Симеона в Москва. С Господин Бончев са видохме в Одеса и той са приуготовляваше да тръгне за Москва на 12^{ми} маия, та не зная отишал ли е или не, понеже азе съм излезал на 11^{ми} маия из Одеса тоест един ден преди неговото излизане, но не зная отишал ли е или не е и в какво положение ся намира засега със здравето понеже беше много слаб със здравето, когато сме са видвале ние с него. Ако знаете за него де са намира засега и как е със здравето, пишете ми!

Как критикуват българското востание, и как мислят за нас Българите, нашите западни братя Славяне, не зная.

[...]

Ваш

Иван Ст. Джуджов

*то писмо е било с дата около 10 Априлия³.

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 83, л. 1.

№ 21

М. Дринов до Н. Бончев – 14 юни 1876 г. (26 юни, н.с.). Дринов му съобщава новините около въстанието, които е получил от Цариград (вж. тук писмо № 14). Надява се, че когато сърбите започнат военни действия срещу турците, ще се научи повече за това, което е станало след 19 април 1876 г., и че въстанието не е потушено, противно на съобщенията от турска страна. Пише и за излизането на първия брой на в. „Възраждане“ и за намеренията да се организира благотворителен комитет в Браила, в който ще внася всеки месец по 100 франка. С добавка към писмото, носеща дата 15 юни, Дринов му разказва за новините, които е получил с писмото на С. Христов (вж. тук писмо № 18).

Hôtel Erzherzog Stefan Prag,

Неделя 14/26 Юния.–

³ Симеон Джуджов – брат на Иван Джуджов.

¹ Железен сулфат, наречен още Зелен камък.

² Прибавено по-късно с молив.

Благодаря ти друже, че побърза да ми отпишеш.– Ти не бе в състояние да ми дадеш някои утешителни или поне по-нови известия за Панагючище и за роднините ми, ала все пак, като ти чух гласът и сладките думи, то ми малко нещо пооекна на душата.– А знаеш ли, как ми отговориха днес от Цариград? „За Панагюрище, та и изобщо за вътрешните български места нищо не можем да ти кажем, че и ние тук нищо не знаем. Пощите и пътищата към тия места са прекъснати: правителството никого не пуца да ходи там, или пък да доходи от там тук. Слух се носи, че Фелибелишките ханища, хамаме, тъмници и различни кехрани са пълни със жени, деца и старци, между които види се намира и една част от панагюрците,– друга част е исклана, друга пак се пръснала по горите“. Така ми отписаха! Турски двинули в Болгарию массу голодных волков и бешеных собак, именуемых башибузуками и пр., потом закупорили ее со всех сторон, что бы скрыт от Европы травлю, которую они там производят с помощью этих хищных зверей.– Днес утре се очаква, че Сърбето без друго ще начнат война,– ако я подкарат с успех и ако сполучат да пробият железний пояс, с който е опасно сега отечеството ни, то ние тогава ще се научим, що се е чинило там от 19 Априлия до сега.– Турците казват на света, че българското възстание било вече съвсем потъпкано,– ако е така, то защо крият българската земя? Не е потъпкано,– юнаците ни се борят и види се, че правят чудни подвизи. В Браила захвана да се издава Българско-френска газета „Възраждане“, която редактира Пейов. Днеска добех 1-ий брой,– много е хубава,– пишете да ви я пращат.– В Браила се стараят да учредят благотворителен комитет за помощ. Ако го нагласят добре, ща се подпиша да им вносам по 100 франки всеки месец, додето траят злочестините.– Кажи това на нашите и при прикани, с Петра вклячително да притекът и тие на помощ. Времената са критически; трябва да даваме мило за драго, да не жалим нищо, когато отечеството ни се намерва в такава опасност. Ако се вземем сами да си помогнем, тогава можем да чакаме, че и друг щат ни помогнат [...].

15/27 Юния. Днес добих от Белград писмо, в което ми пишат, че Иван е там.– Казват ми още, че Панагюрище не било изгорено, нито пак превземено. Турците не могле още да стигнат там.– Неколко пъти се опитвале, но войниците ги отблъсквали.

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 2, л. 186–187.

Публикувано у: Динев, П. ..., № 6, с. 234 (частично).

№ 22

М. Дринов до Т. Пеев – 14 юни 1876 г. (26 юни, н.с.). Дринов пише за впечатленията си от първият брой на в. „Възраждане“, за публикуването на телеграмата на Пеев в „Московские ведомости“, за разпространението на вестника, за одобрението на К. Иречек. Дава препоръки за основаването на благотворителния комитет. Оплаква се от невъзможността да напише нови статии за възстанието, поради липсата на новини. Интересува се и от работите по отпечатването на „Периодическо списание“. В бележка, добавена на следващия ден – 15 юни, Дринов съобщава за новините, публикувани в чешкия в. „Политика“, и че следващия път ще му изпрати и писмото, с което официално ще се включи в благотворителния комитет.

Hôtel Erzherzog Stefan Prag,

Юния 14/26 [1876]

Любезний Господине Пейов!

Вчера ми стигна първият брой на „Възраждане“, който очаквах с голямо нетърпение. Бързам да ви изкажа впечатлението си. Шрифтът не ми се поревна: буквите са стари и изтъркани особено френските. Че защо не печатате там, дето се печата „Период[ическо]

списание“? Типографски грешки има доста, особено във френския текст, който по това ще да направи, страх ме е, не твърде добро впечатление на европейските ви читатели, които не са навикнали на такива неисправности. Токо това са, спроти мене, у грозните страни на газетата ви. Другото ѝ е все хубаво: форматът и хартията са прилични, името „Възраждане“ е много добре намислено, тонът е сериозен, езикът доста чист и гладък, редакторът вещ, програмата му много разумна. Господ да ви поживи за това, дето основахте такъв един орган!– Днеска прочетох в „Московските ведомости“ телеграма из Браила, в която се излага главната мисъл на членът ви: „Високата порта и българск[ото] въстание“¹. Много ме зарадва тая мисъл, защото съм уверен, че вие, като я изказвате, имате някакви здрави основания.– Приятелят, от когото се надам да се науча, как да се направи, за да ходи „Възраждане“ в Русия, засега не се намира в Прага,– тия дни обаче той ще се прибере и аз незабавно щя се разговоря с него. Днес ми доде на ум, че цензор на българските газети е Н. Хр. Палаузов², когото вие познавате добре. Напишете му,– той, надам се, ще свърши работа. „Политиката“ щя захвана да ви испращам от утре, право до Редакцията ви. До 1^{ти} юлия, сиреч три-четири деня щя ви я испращам сам, па после щя ви запиша абонамент за три месеца, та вече да ви я испраща сама администрацията ѝ. Тя е доста скъпа – годината ѝ за в Браила струва 30 флорина. В последните пет-шест номера нямаше нещо особено любопитно за вас, та няма и да ви ги пращам. В утрешния № ще наидете дълъг член за нашите работи. Пишете ме абонент на „Възраждане“, което заповядайте да ми пращат редовно. Иречек такожде иска да се подпише,– и той се е много възраждал от „Възраждането“, което, дай Боже, да свърши работа!– Сега да додем на благотелният комитет. Той трябва да се основе и да се основе именно в Браила, а не в Букурещ, защото там българщината е малко-много компроментирана пред общественото мнение чрез прежните ѝ неразбории. Аз тук разбиравам централен комитет,– филиални нека има в Букурещ, Гюргево, Галац, Болград и пр. Като се турят на челото на тоя комитет по-първите ни родолюбиви браилски граждани и гражданки, па ако се намерят (в което не може и да има съмнение) деятелни распоредители, аз не се съмнявам, че той, комитетът сиреч, ще свърши голяма робата: не само ще спаси хиляди сиромаси от гладна смърт, но ще да спомогне и от друга страна.– Най-мъчния въпрос е как да се предава помощта в най-много притеглившите области, които са далеч от Браила и с които сношенията са прекъснати.– Мене се чини, че комитетът, който ще бъде припознат от румънското правителство, лесно ще да може да реши тоя въпрос. Ако нема други начин, то може да се прибегне към „Обществото на Червения кръст“. Намери това общество леснина да прати свои членове в Херцеговина,– защо да не може да направи същото и за България, раните на която са десет пъти по-тежки от херцеговинските.– А един път като влязат в злочестите български области членове от това човеколюбиво общество, то тогава е лесно: освен лекуване ранените и болните, те там могат да приемат върх себе си и раздаването на помощта, която комитетът ще може да праща чрез них. Наумявам ви тие работи токо тъй на всеки случай. Може би Вие там да сте вече и намислили някой друг по-практичен начин,– дай боже! Ако видите, че ще да може да се нареди комитетът, както да може да принесе истинска полза, то щом се състави, запишете ме негов спомоществател спроти записката ми, която ви притварям тук. Искане ми се да ви помогна с някоя и друга статия, но какво да напиша, не зная: пресни новини от българско нямам, а пак любопитните за нас европейски новости добивате.– Днес-утре щя да помисля пак,– давно намисля нещо.– Зная, че времето ви сега е златно, та ме е грех да ви го отнемам. Но все пак щя ви моля да не ме забравите и по некогаж да ми писвате.– [...]

15/27 юния. [...] Днешната „Политика“ е много любопитна за вас. Отивам да я купя и препратя. Щя пратя два №№ та ако един се загуби, други да ви стигне.

¹ Пеев, Т. Високата порта и българското въстание. – Възраждане, № 1, 5 юни 1876 г.

² Николай Хр. Палаузов (1819–1899) – български общественик и просветен деец. Племенник на Спиридон и Николай Палаузови. През 1861 г. става цензор на славянските вестници и книги, които пристигат в Русия през Одеса. Пише статии, доклади, с които запознава руската общественост с положението на българския народ, като се стреми да привлече вниманието им към делото за освобождението на България.

Писмото до благотворителний комитет, за което споменах по-горе, не ща мога да испратя заедно с настоящето, защото сега съм много улисан, та не мога да го напиша днес. Па не съм още и пресметнал, каква сума ща мога да пожертвувам.— След два-три дена ща ви напиша пак.—

От сърдце ви поздравлявам и ви желая добър успех.

Ваш другар
М. Др[инов]

НА БАН, ф. 1к, а.е. 422, л. 1–3.

Публикувано в: Документи за историята на БКД..., т. 1, с. 527–529.

№ 23

Георги Тишев до М. Дринов – 18 юни 1876 г. (30 юни, н.с.). Г. Тишев съобщава, че няма сведения за събитията в Панагюрище и Копривщица и описва положението на българите след въстанието.

Друже!

Последното ти приятелско писмо от 19/7 текущият юни, получих на време и много ти благодаря за благосклонното ти внимание към просбата ми за братята ми. Дано да може са свърши работата, защото действително, както казват, тий може да стоят в [не се чете].

С удоволствие ти бих явил и какво е станало [в] Панагюрище и Копривщица, но, за жалост, пълни и точни сведения нямам, защото пътник от тамо не е дохождал по причини на лошите пътища и писмата всичките казват по причина, че са отварят на пощата. Колкото са знае обаче, те са доста пострадали, именно са ограбени много и са в много лошо положение, а в Копривщица има и много убити. Ето що пише една жена на мъжът си от 25 миналият май за положението на Копривщица. Аскерът е распореден по къщите ни. Разполагат са с нас според волята си. Всичко, що имахме, ни го разграбиха. Децата ни мрат от глада и, като няма що да са прави, много майки подкачиха да утрепват децата си, като не могат да ги гледат тъй да умират от глад. Никой не може да излезе въвн от къщата си, что става с комшиите ни никой не знае. Казвам, по-добре да не сме са родили на този свят отколкото да гледам такива злоупотребления и безчестия, кайто стават днес на нас“. В подобно положение, както са говори е и Панагюрище. Всичките първенци и от Копривщица и от Панагюрище, както от други околни места, са отведени в Пловдив и затворени, за да ги испитват и наказват. Надявам са обаче скоро работите да ся оправят, защото вестниците пишат, че правителството било зимало нужните за това мерки.

Друго като нема що да Ви пиша, поздравлявам те братски и оставам

Твои Тишев.

Цариград
1876 юний 18

НБКМ–БИА, ф. 111, а.е. 309, л. 1–2.

Публикувано у: *Динеков, П...*, с. 234–235 (частично). В началото той пише, че под-писът на автора на писмото не се разчита, и смята, че то е адресирано до Н. С. Ковачев от Марин Дринов.

№ 24

М. Дринов до Т. Пеев – 20 юни 1876 г. (2 юли, н.с.). Изказва одобрението си за организирането на благотворителни комитети за помощ на пострадалиите българи след въстанието и че ще внася всеки месец по 50 франка след като се устроят.

Почитаемий Господине Пейов!

Напълно споделям мисълта за съставяне в Румуния български благотворителни комитети, която така красноречиво изказа ваший браилский дописник в 1^{-и} брой на досто-

почтената Ви газета.– В два месеца време стотина хиляди българи останаха без къщи, без покъщнина, без имоти – голи и гладни. А злото се продължава и не му се види края. Но каквото и да излезе тойзи край няма съмнение, че до есен броят на злочестите ни съотечественици ще надмине и милион. При това страшно бедствие, което надали е налито друго път многострадалний български народ, не се съмнявам, че ни един от българите, които живеят в Румуния и в други свободни земи, няма да миряса, доде не изпълни свещенната си длъжност, която му налагаат днешните злочестини на отечеството ни: всеки охотно ще жертвува, щото може. Но за да се улесни пътят на тие жертвувания, да се тури ред както в приемането, така и в раздаването им, каквото те да хванат място, за това отистина е потребно един ден по-скоро да се съставят явни благотворителни комитети, за които напомнува достопочтений ви браилски дописник. Уверен съм, че родолюбивите ни и просветени браилски граждани и гражданки първи щат побързат да устроят такъв комитет в градът си. Щом се състави тоя комитет, сторете добро, та ме запишете негов член, като му обявите, че се обвързвам да му вносвам всеки месец додето трая неговата деятелност, по 50 франка (петдесет). Плащането на тая малка лепта ща захвана, щом се науча, че тоя благотворителен комитет се е съставил и е захванал своята човеколюбива деятелност.

Ползувам се от тоя случай за да ви изкажа дълбокото си уважение, с което оставам. Ваш покорен слуга

М. Дринов

Прага 1876

Юлия 2 н.с.

НА БАН, ф. 1 к, оп. 1, а.е. 423, л. 1–2.

Публикувано в: Документи за историята на БКД..., т. 1, с. 529; Априлско въстание 1876..., с. 505.

№ 25

Р. Жинзифов до М. Дринов – 23 юни 1876 г. (5 юли, н.с.). Пише, че следи публикациите в руските вестници относно събитията в Турция и че е получил подробни сведения от България, които заедно с Н. Бончев превеждат на руски език.

Москва, 23.VI. 1876

Не дей мисли, че руските газети малко пишат за България. Не! Сичките руски газети без исключения бежа заняти с Турските злудейства, които те извършиха над беззащитните Българи. Пред три дена аз получих голямо плико с подробни сведения (21 стран. гол. формат) о том как Турците върлували на българите. Бончев и аз превеждаме тези сведения и наднях ще ги напечатаме в Моск[овски] Введом[ости]. Знаеш ли Дринов? Киркович съ[с] семейството уже одавна ся намира в Одесса; преди две недели пристигна из Цариград в Одесса М. Жинзифов съ[с] семейството си; подир няколко дни яви ся и Бонев¹ съ[с] семейството си. Следователно в пусто Турско е много лошо, когато хората бягат даже из Цариград.

НБКМ–БИА, ф. III, оп. 1, а.е. 103, л. 49.

Публикувано у: Диников, П..., № 6, с. 235 (частично). Той посочва като дата на написване на писмото 23.VII.1876 г., месецът е изписан доста нечетливо. Но от бележка, добавена с молив, на М. Дринов върху писмо, изпратено от Н. Бончев на 26 юни 1876 г. (тук публикувано под № 29), се разбира, че писмото е изпратено един месец по-рано – през юни.

¹ Константин Бонев (ок. 1833–1882) – български лекар. През 1876 и 1877 г. се включва в организирането на български чети за Сръбско-турската война и на българското опълчение.

Т. Пеев до М. Дринов – 24 юни 1876 г. (6 юли, н.с.). Писмото е написано на бланка на БКД. Т. Пеев описва трудностите по отпечатването на в. „Възраждане“; желанието си да пренесе отпечатването на вестника в България, с което да е по-близо до българския народ. Съобщава му и докъде е стигнала работата по организирането на благотворителния комитет, за участието на Вл. Йонин в това начинание, за дарението от 10 000 рубли на Славянските благотворителни комитети в Русия, за нуждата да се съставят филиали на благотворителния комитет в европейските страни. Накрая благодари за материалите за в. „Възраждане“, които е изпратил, и че му изпраща още няколко коли от „Периодическо списание“.

Българско книжовно дружество в Браила

Господине Председателю!

Увреме получих писмата Ви от 14 до 20 Иуния. До сега не можех да Ви отговоря, защото бех заузет с вестникът. Освен участието, което зимам при написването му, голямо главоболие ми става с напечатването. Първият и вторият брой се нареждаха у Паничкова¹, а печатаха се у Перикли². Погрешни отистини има такива, които твърде много бият на очи, но какво можех да сторя, когато имах работа с печатарин неразбран и съ[с] словослагаче съвсем неопитни? Исках да се нарежда и пачата вестникът у Перикли, но той има малко букви – само колкото за Пер[иодическото] списание! Като се уверих, че у Паничкова никак не ще бъде възможно занапред нареждането на вестникът, принудих се, за третият му брой само, да пресека печатането на Пер[иодическото] списание за една неделя и да пренеса всичката работа у Перикли. Утре ще излезе третият брой когото ще ви изпровода. Надам се той да се отпечата по-чисто. Решил съм подир това да пренеса напечатването в Букурещ, гдето се надам да ми се отстъпи тамошната народна печатница с условия по-леки. В такъв случай ще трябва и аз да се преселя в Букурещ. Дружеството меркам³ или да оставя за няколко време без деловодител, или пък да настаним друг човек. Това не ми се искаше да направя, но принудиха ме сегашните тревожни и тежки обстоятелства за нашия народ. Решил съм да следвам с постоянно усърдие и деятелност издаването на „Възраждане“ по един програм, способен да въдвори между еднородците ни оная нравствена сила, която или не са имале, или ако са я имале до нейде, отнели им са я досегашне халосани вестници. Ако надеждите ми се изпълнят (за което съм повече уверен) да организуваме една силна, многобройна чета от хора вещи въ[в] военно и административно отношение, аз ще премина в българско и ще пренесем тамо и вестника и печатницата. За тая цел започнал съм да събирам другаре: мъже образовани, честни и обаятелни. Засага тука се намерват г. Миларов и Драсов. Но скоро ще дойде от Хайделберг и г. Поменов⁴. Писал съм в Одеса и за Бобчева⁵, комуто токожде се надам да дойде скоро. Но догдето дойде време да се мине в българско, ще се стараем кут да наредим благотворителни комитети, да си отворим прави и посредствени комуникации с нашите възстаници и да съставим един телеграфически и кореспонденц-бюро.

За благотворителните комитети вече съм на здраво уверен, че ще успеем. Аз бех си писал още зимес в Руссия с г-на Йонина, братът на Руский генерални консул в Рагуза за тая работа. Много съм признателен г-ну Йонину, че зе въ[в] внимание предложението ми

¹ Димитър Паничков (1808–1909) – български печатар и книгоиздател. През 1868 г. купува печатница „Съединение“ на Д. Войников в Браила. До 1877 г. там се печатат 15 български вестника и списания и 31 книги.

² Перикли М. Пестемалчиолу – управител на печатница „Триъгълник“ в Браила, в която се печата „Периодическото списание“.

³ Меркам – *ост.* ‘смятам’.

⁴ Константин Помянов (Поменов) (1850–1913) – български политически деец, депутат в Учредителното събрание, публицист. Завършва право във Виена като стипендиант на Добродетелната дружина.

⁵ Стафан Савов Бобчев (1853–1940) – български правист, държавник, публицист, общественик. През 1976–1977 г. в Букурещ издава в. „Стара планина“.

и живо се интересува с нашата работа. То, по повод на писмата ми и с рекомендацията, която бях му пратил, се отнесе до благотворителните комитети в Перебург и Москва, от гдето за първ път му дали 10,000 рубли и го задължили да устрои един централен благотворителен български комитет в Румъния, към когото направо да се отнасят комитетите от Русия. Завчера г. Ионин пристигна в Браила. Тук вече съставихме един частен благотворителен комитет. Треба да ви забележа, че членовете на управителното тяло на тоя комитет са хора повечето от долна ръка и които не се ползват от надеждна тежнина, влияние и доверие. Г-н Ионин минал през Болград, Измаил и Галац, гдето такоже устроил подобни комитети. Оттук заедно с едного от сътрудниците ми тръгнаха със същата мисия за Плоещ, Батово т.н. След като се наредят частните комитети, ще се повикат техни представители, които да изберат централен комитет.

Съобщих Вашето желание на тукашния комитет, който се врече, че ще Ви пише. Но аз от своя страна бях Ви помолил друго нещо. Потребно е да се съставят филиали и в Чехия, Хърватско и други словенски и несловенски земи; та ще да е много добре, ако Ви е заедно с г. Иречка, когото в особенност всинца молим, бъдете управителното тяло на филиалът в Чехско, и да се отнасят направо до Централния комитет, който се съставя в Букурещ.

Много Ви съм признателен за известията, които ми пратихте с първото и второто си писмо за обнародване във [в] „Възраждане“, както и за дето се вричат и за напред да ни писвате по нещо. Подобно съчувствие като от вас еднородци много ни насърчава. Благодаря ви също така и за трудът, който сте направили, за да ни препратите Politik. Днес получих първото изпращане от страна на редакцията на тоя вестник.

Дано „Възраждане“ може да се изпраща в Руссия, както ми пишете, та да не става нужда да прибегваме до други мерки. [...]

Поздравете г. Иречка и обадете му, че „Възраждане“ ще му се изпратя редовно.

Сърдечно Ви поздравлявам.

Браила
24 Иуний 1876.

Ваш
Т. Пейов

НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 92, л. 137–138.

№ 27

Настоятелството на Благотворната българска дружина до М. Дринов – 24 юни 1876 г. (6 юли, н.с.). Благодарят на М. Дринов за обещаните ежемесечни дарения от 50 франка, молят го да организира клон на дружеството в Прага.

Почитаемий Господине,

Настоятелството на Благотворната българска дружина ся научи с особено удоволствие [за] ежемесечното пожертвование от 50 франка, които му обещавате, за да употреби съгласно за целта, за която то ще прибегне към податливостта на мнозина българи.

Да ся помага на бедните и немощните е длъжност и Християнска и човеческа, да ся помага обаче на ония, които ся останали на открито небе, изложени на глад и студ челяди на ония юнаци, които си пролели и проливат свещената кръв за освобождението на порабощеното ни от турците отечество, държи първо место между ония длъжности, които и религията и човеческото право ни налага.

Ето причините почитаемий Г-не, за които настоятелството на Благотворителна българска дружина очете за свои дълг да Ви извести, че то е задържало за Вас почетното место между своите настоящи и бъдещи членове. За да може обаче настоятелството да изпълни и пристъпи по утешно към своята цел, то Ви моли да действувате тамо [гр. Прага – б.м. Л. С.] и съставите един клон от тукашната наша дружина. Необходимостта за съставянето, на който просветения Ваш патриотизъм и превъзвишени способности отменява от труда да Ви ги излагам.

В увереност, че Ви ще станете отзив пред всички ония, които имат човеческо сърдце и душа, за да помогнат на злочестите с хиляди безпокривни български селяни,

жертва на турските жестокости, предварявам да Ви благодарими и оставами с братски поздрав.

Ваши еднородци
Браила 24 Иуний 1876
Г^н Мар. Дринову
В Прага

Председател
П. Димович
Секретар
Т. Илиев

НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 95, л. 1.

№ 28

Ив. Дръцков до М. Дринов – 25 юни 1876 г. (7 юли, н.с.). Предава му разказа на Ненчо Х. Кръстев¹ за събитията в Панагюрище и че ще търси начин да разбере какво става с роднините му и ще им изпрати пари при възможност. Разказва за положение-то на затворниците в Пловдив и за необходимостта от създаването на благотворителна организация за подпомагане на населението.

Ц/град, 25^о Юния 1876

Почитаемий Г-дине М. Дринов!

В Прага

Приятелското Ви писмо от 15/27 ходяшаго м[е]с[е]ца приях и разумях посанието Ви.

Приятелят Ви, който Ви е известил, че Панагюрище не е изгорено и привзето от царската войска и че въстаниците още ся дръжели, а жителите се преселили в планината и ся намирали в безопасност, до нейде тия известия ся верни. Но аз вчера ся срещнах с г. Ненча Х. Кръстев тука и ми поразказа за Панагюрище какво е станало, което му оттам писмено съобщили.

Когато Панагюрище востанало неколко фамилии избегали в планината, а повече останали вътре. Войските и башибузука като разбили и влезли, изгорили чаршията и няколко къщи, исклали около 1500 души мъже, жени, деца, ограбили къщята до драм² и много други злодеяния, поповете и много [не се чете] фамилии изсекли, от Гершановци само бай Рад остана жив, но и той посечен [–] ще ли живеи не са знай. Попитях за Вашето семейство дали е здраво, но за него нищо не знай. За да са испита наведено здраво ли е, утре ще пиша чрез Пазарджик в Панагюрище до г. Рад Гешанов да ми извести как е и като приема известие тос час ще потръсим средство да им пратим пари, бъдете спокоен.

Колкото за бедните сиромаси, голи, боси и гладни що са остали, за тях тука нема кой да са погрижи да основе човеколюбиво общество за прегледвание. Това е работа на Екзархийското началство, но и до сега за такова нещо не са е продумало, дано барем повънка некои добри хора направят такова нещо. В тъмниците в[ъв] Филибе и другаде затворените мрът от 5/6 пъти бой на ден и от глад, това ми казва г. Ненчо, който Ви поздравлява.

Много Ви здрави от бай Нано и от съпругата му, и аз Ви сърдечно поздравлявам.

Ваш слуга
Н. Ив. Дръцков

НБКМ–БИА, ф. III, а.е. 97, л. 3.

Публикувано у: *Диневков, П. ..., № 6, с. 235–236 (частично).*

№ 29

Н. Бончев до М. Дринов – 26 юни 1876 г. (8 юли, н.с.). Коментира избухването на Сръбско-турската война, създаването на благотворителен комитет в Браила и действията на някои българи от Одеса. Пише му и за здравето си и за намерението да замине на юг от Москва.

с. Кусково, 1876. юния 26*

¹ Ненчо Х. Кръстев (неизв.) – български юрист.

² Драм – английска мерна единица за маса и обем, равна на 0,00178 кг.

Стигна ми, друже, честното ти от 14 писмо. Легна ли ти сърдце на место, като се удари Сърбия с неверните? Да е честито, а победа, като каже Черняев, в руках Божиих. Радваме се, че се нагласява в Браила благотворителен комитет, сомнително е обаче, че може да се намери достатъчно число честни хора за такива деликатни работи. В Одеса напр. такожде се уловиха да помагат на страждущите ни братия, но хора с най-нечисти и мрсни ръце, известният К. Палаузов¹ и Пашов². Такива могат от секо благотворение да направят извор за личен приход, както биде и в Херцеговина. Тукашният комитет събира доста пари и прашта ги на някъде, но за контрол и отчет и не мисли. Того ради мене ме не радват такиви жертви, от които страдащият не може и една риза да получи да си покрие голотата, а други си градят палати.

[...] От Москва се стегат да идат в Сърбия няколко докторе от нашите да лекуват ранените. Сичкий свят е одушевен.

Господ да ги благослови!

Н. Бончев

* От 23 юния 1876 г. Жинзифов ми писа, че провозда заедно с Бончева голем куп пратени писма и известия по българските работи и злочестини. Изпровоздат ги за поместване в Московский Вестник³.

НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 50, л. 140.

№ 30

М. Дринов до руското вице-консулство в Русе и Пловдив – 28 юни 1876 г. (10 юли, н.с.). Дринов моли консулството да покровителства родителите му и да им помогне

Prague, 28. VI. 1876
Vice-Consulat Russe, Philippopoli

On annonce qu'une de mes maisons à Panaguriste est brûlée; autre pillée; mes parents sont tombés dans misère; je vous prie humblement les prendre sous vos soins, leur entretien payerai avec reconnaissance.

Conseiller de Sour Drinoff

Публикувано в: Документи за българската история. Архив на Найдено Герова (1871–1876). Т. 2. Съст. М. Попруженко. С., 1932, с. 198.

№ 31

М. Дринов до Найдено Герова – 2 юли 1876 г. (14 юли, н.с.). Съобщава, че башибозук разграбил Панагюрище и за положението на семейството си и го моли за помощ.

Многоуважаемый
Найдено Герович!

Третьего днях я получил от одного из моих Константинопольских знакомых письмо, из которого узнал, что башобузуки в Панагюрище, между прочим, разграбили и дом, в котором живет моя матъ съ[с] семейством, сожгли одну нашу лавку (дюкян) и мыловарню (сапунджийницу), расхитили и имущество братьев моих, которые почему-то арестованы, отведены в Пловдив и там брошены в тюрьму, – матъ и остальные члени нашего семейства остались в пустом доме, без всякой опоры, без всяких средства к жизни. – По прочтении этих скорбных вестей, не видя никакого другого пути для оказания помощи моим родным, постигнутым таким бедствием, я осмелел отправить Вам телеграмму, ко-

¹ Константин Н. Палаузов (1816–неизв.) – български юрист, член и дарител на Одеското българско настоятелство, брат на Спиридон Палаузов. Изпълнител на завещанието на В. Априлов.

² Хаджи Мина Хаджиянков Пашов (1838–1881) – български търговец, общественик, един от инициаторите за откриване на българско училище в Цариград през 1866 г., подпомага българските емигранти.

³ Бележка, написана с молив по диагонал в горната част на листа. По почерка и съдържанието – е поставена от М. Дринов.

тору, надалос, Вы уже получили и в дополнение к которой пишу Вам настоящее письмо.— Прежде всего и еще раз покорнейше прошу Вас принять участие в несчастной судьбе моих родах, осведомитесь через кого нибуд из проживающих в Пловдив Панагюрцев или чрез нарочного [*не се чете*] об их нуждах и ссудит их необходимыми для удовлетворения этих нужд деньгами.— С эту, а равно и все издержки, которыя Вы сделаете по исполнению моей просьбы, я уплачу Вам немедленно с величайшею благодарностию.— За сим считаю нужным довести до сведения Вашего, что ограбленный дом принадлежит мне: в прошлом году я его перестраивал, отделявал, снабдал мебелью и разнаго рода домашнею утварью, оставил в нем и част своего дорожнаго багажа, так как намервался и нынешнее лето провести в Панагюрище, в кругу родных. Хочу сказат, что и расхищенные из этого дома вещи были моими.— Моею была и большая част расхищенного имущества моих братьев заключавашагося главным образом в разных товарах, которыми они торговали и которые и которые покупали большею частию на мои деньги. Третья част стоимости сожженной мылаварни и лавки принадлежала также мне. Поставляя Вас в известност обо всем этом, надеюс, что в случау, если полученные мною известия окажутся верными, Вы не оставите безнаказанным такое хищническое вторжение со стороны турецких войск в мое жилище и потребуете вознаграждения за причиненные ими мне убытки.

Мне неизвестно, за что именно мои братья содержатся в тюрьме, но зная, что они всецело были преданы своим торговым делам которыя вели с примерною честностиа, я не думаю, что бы они совершили какое нибуд тяжкое преступление. Вся вина их заключалас, вероятно, в том, что они во время расхищения нашего имущества, должно быт, оказали какое нибуд сопротивление или же, предвидя это опустошение, принимали меры к предотвращению его. В виду этого я думаю, что Вы найдете възможност хлопотат о их скорейшем освобождении и возвращении в семью, которая крайне нуждается в их помощи и опеке.— Излишним считаю распространяться о том, как много Вы всем этим обяжете миня.

С истини е почтением и совершеннейшего преданностию чест имею бит.

Прага 1876
Юлия 2/14 Юля

НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 2, л. 202–203.

Публикувано с малки изменения в: Из архивата на Найден Геров. Т. 1. С., Издава БАН, 1911, с. 569–570.

Вашим покорнейшим слугою
М[арин] Дринов

№ 32

Н. С. Ковачив до М. Дринов – без дата, вер. 2–3 юли, ст.с., 1876 г. Съобщава му новини за възтанието, за залавянето на Христо Г. Данов¹, за развитието на Сръбско-турската война.

Драгий ми Бай Дринов!

Прага

Писмото ти от вчера приех, но и аз не знам какво да Ви кажа, като нема нищо положително. От Шумен, Свищов дойдоха човеци двама, тех ако гледам, совсем обезкуражили и не дават надежди, че ще стане нещо.

Сега от Вашите места пак совсем нема нещо положително. Пранчов казва, че нема от Копривщица и от Пловдив от как е наченала работата никакви писма. От Цариград извести човека от Русчущката² книжарница, как бай Данов бил затворен на 29 май още. Тъй също и много други търговци, учители сички са затворени.

¹ Христо Г. Данов (1828–1911) – български учител, книжовник, родоначалник на книгопечатането в България.

² Русчук – дн. Русе.

Днешните телеграфи явят, как са ударили вече при Алексинац – Ниш, но частно явят на Tag-blah и други. Догде не тресне магазиневичите из Цариград не верват на нищо.

Наистина вече сичко е готово у Делиград само да се збият. И Прокламацията издаде. Днес дойде изложение как и Черногорский княз промирал боя¹.

Давно даде Бог за отделната и за нам да са получи нещо.

Поздравляват я

Издава

Твой Н. С. Ковачев

Възраждане в

Браила от Пеов.

Нова България, чува се да излезва.

НБКМ–БИА, ф. III, оп. 1, а.е. 146, л. 26–27.

№ 33

С. Христов до М. Дринов – 3 юли 1876 г. (15 юли, н.с.). Съобщава на Дринов новини за българското участие в Сръбско-турската война. Изпраща прокламация до К. Иречек, която моли да се отпечата в чешкия в. „Политик“.

Белград. 3.VII.1876

Почитаемий Г-не Дринов!

С особена радост приех писмото Ви, на което разумех съдържанието.

Новини от тук засега слабо има. Говори се много, но на какво [да] вервам и аз сам не зная. Разнесе се глас, че нашите чети преминали и ударили на войските, които дохождаше от Видин на подкрепление на Нишката войска. В този бой, казват били ранени некой от войводите, но кои именно не се знае. Турските войски били съвсем разбити. Също тъй казват, че и сръбските войски са вече ударили, но до колоко е верно, то ще се Ви известите по-добре в Прага.

Провождам на Г-на Иречка една прокламация, която прочетете и Ви моля, гледайте да я преведете, за да излезе в Политик.

С приличните си поздравии съм

Вам почитател

С. Христов

НБКМ–БИА, ф. III, а.е. 330, л. 3.

Публикувано у: *Диников, П...*, № 5, с. 187 (частично). При Диников писмото е с дата от 3 юни 1876 г., но самият автор посочва 3 юли, а и съдържанието я потвърждава.

№ 34

М. Дринов до Т. Пеев – 6 юли 1876 г. (18 юли, н.с.). Пише за организирането на благотворителните инициативи за подпомагане на българите след въстанието и мнението си за бр. 3 на в. „Възраждане“.

Любезний Господине Пейов!

Писмото Ви от 24 юния получих, благодаря ви, че толкова много и тежки трудове ви сте изделили от златното си време, за да ми напишете. От все сърдце съчувствам на вашите благородни начинания. Старайте се, благородни момци, давно по-скоро съедините в едно тяло ръзпърснатите из Румуния еднородци, каквото всичките да могат да работят задружно. Само с тоя начин те щат да могат да отговорят на надеждите, които народът ни възлага и има право да възлага на тях. От многочислените румунски българи, между които има доста много богати, доста много интелегентни родолюбци, както народът ни, така и всички доброжелатели български из Европа, очакват сега голяма деятелност за облекчение

¹ В писмото няма посочена дата, но според данните, които съдържа, трябва да се датира от 2–3 юли 1876 г. На 30 юни 1876 г. сръбският княз Милан обявява война на Турция, а два дни по-късно това прави и черногорският княз Николай.

сегашните бедствия на България и за подобряване на нейната бъднина. Утешава ми се сърдцето, като ви слушам да казвате, че сте се сдобили с няколко добри другаре. Дай Боже, числото на тия образовани, честни и деятелни работници да порасте още повече и те със своята деятелност да покажат на европейците, че и между българете има вредни хора. Ако не стане това, нас щат да мислят, че без турците ние не ще да можем да се управляваме. Проникнат съм с голямо благоговение към г-на Ионина за старанията, с които той залага да облекчи участта на толкова хиляди клетници, които на много места са захванале да мрат вече и от глад. Страх ме е да не окъснеете с благотворителните комитети, които до сега трябваше вече да захванат деятелността си. В Русия вече захванаха да събират помощи не само в столиците, но и в други градове. Види се обаче, че тамошните комитети не знаят как да препращат тая помощ. Слушам, че мислят да я препращат чрез консулите, – не зная доколко тойзи път ще бъде сгоден. В Прага не може да се направи такъв благотворителен комитет, защото това нещо е възбранено от австрийското правителство. За Герцеговинците тук събират помощ токо редакциите на *Politik*, *Pokrok* и *Národní listý*. Те на радо сърдце щат събират помощи и за българете. Нека централний ви комитет се отнесе до тях писмено и ги помоли за това, като в същото време им каже къде да препращат помощта. Също така да се обърне комитетът и към други славянски и неславянски газети и благотворителни общества. Най-добре е да се напечата едно писмо – възвание по български и френски в няколко стотин екземпляра и да се разпрати на вси страни. Писмото трябва да бъде написано кратко: в кратке да се спомене за теглилата български, които са вече известни на цял свят и пр. За всяко пожертвование трябва да се публикува от кого е и колко е. За по-големичките пожертвования трябва да се благодари и с особни писма, за които такожде е добре да се приготвят печатни формули. Потрудете се, та наумете на комитетските управители за тие неща, защото ме е страх, че те щат забравят за тоя ред, от когото много зависи успехът на работата. [...]

Третий брой от „Възраждане“ е много добър от всяка страна, – така го искам! Да-вайте ни само повечко и по-пресни известия за Българско. Тие дни аз добих от Пловдив и от писма, в които ми дават няколко известия за Панагюрище и Копривщица. Пращам ви ги заедно с настоящето си, та да се възползвате от тях, ако ви влязат в работа.

Другарски ви поздравлявам

18/6 юлия [1876]

Ваш
М. Др[инов]

Още вчера очаквах 4-и брой от „Възраждане“, но не го дочаках и днес. За напред ми го пращайте във Виена до Ковачова¹ (*Laurenzerberg № 3*), дето отивам утре. От там аз скоро ща ви напиша пак.

НА БАН, ф. 1 к, оп. 1, а.е. 424, л. 1–2.

Публикувано в: Документи за историята на БКД..., т. 1, с. 530–531.

№ 35

М. Дринов до К. Иречек – 9 юли 1876 г. (21 юли, н.с.). Съобщава, че българите във Виена не знаят почти нищо за това, което става в България, и че Гр. Начов² ще отиде в Браила, за да види как върви работата по организирането на Благотворителното дружество.

Любезний друже!

Пристигнах благополучно. – И не те заварих тук, – отишел си преди един ден. Разговорихме се с нашите, разпитвах ги за новини, но те нищо не можиха да ми кажат. Уверих се, че те и от нас по-малко знаят, що се върши долу и какво е положението. Живков³,

¹ Н. С. Ковачев

² Григор Начович [Начов] (1845–1920) – български политик и дипломат. През 1876 г. организира изпращането на български доброволци за Сръбско-турската война и участва в организацията на благотворителните комитети.

³ Георги Живков (1844–1899) – български учител, участник в националнореволуционните борби, участник в Априлското въстание, политик. Брат на Никола Живков и Вела Живкова-Благоева.

види се, не е някой интересен човек, та няма и да се видвам с него.– Днес отива Н-ч в Браила и Букурещ да види, как отива нареждането на добродетелните дружества и пр. След една неделя той ще се върне от там и ще ни донесе новости, които незабавно ще ви ява. Аз ще се помая тук една[-]две недели. Газетите ми вече омързнаха, та мисля, че ще да мога да захвана някоя по-добра работа. Много съм уморен, па ми се и спи. До пътя ще ви напиша повечко.

Сърдечно ви поздравлявам.

21 юлия [1876] петък, вечер.

НА БАН, ф. 3к, оп. 1, а.е. 96, л. 20–21.

Публикувано в: Из архива на К. Иречек..., с. 124.

Ваш
М. Др[инов]

№ 36

К. Иречек до М. Дринов – 13 юли 1876 г. (25 юли, н.с.). Иречек съобщава, че е в Линц, където няма много новини. Пише, че там са интернирани Любibrатич¹ и още няколко херцеговци. В Линц е ходил и в музея, който е много богат, тъй като и районът е богат на келтски погребения и паметници от Средновековието.

Linz 25 Juli 1876

Drahý příteli!

Milý list Váš ode dne 21 s. m. obdržel jsem den před odjezdem. Včera strávil jsem celý den železniční [...]

Noviny jsem četl dnes ráno v kavárně, ovšem jen vídenské, a tak nevím nic o tom, co se na světě děje.

Je zde internován Ljubibratič a několik jiných Hercegovců. L[jubibratič] bydlí v jednom hostinci, ale ještě nevím, v kterém. Ve všech výlohách fotografií spatřuji se podobizny internovaných, z toho soudím, že se jim nevede zle. [...]

V Salzburgu doufám že naleznu list od Vás poste restante, ač máte-li něco nového. Zdejší obecenstvo silně sympathisuje s Jihoslovany.

[...] Pozdravy

Vás Dr. Konst. Jirečeku

PS Hr. Ivarov² byl v Praze

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 124, л. 11.

Публикувано в: Сис, В. Кореспонденция на д-р Константин Йос. Иречек с Марин Дринов. – Годишник на Народната библиотека в София за 1923 г. С., 1924 (по-нататък в текста – Сис, В...), с. 143.

№ 37

М. Дринов до Адолф Патера – 13 юли 1876 г. (25 юли, н.с.). Пише, че във Виена достига до заключението, че в Прага имат повече информация за събитията на Балканите, съобщава му за арестуването на Данов.

Милейший Адольф Осипович!

Приехал благополучно. Пятый день уже провожу среди здешних знакомых, с которых вожусь с утра и до поздней ночи. Много они болтают и рассказывают, но я ничего путного ничего нового не узнал от них и пришел, наконец, к заключения, что мы в Праге лучше понимали положение вещей, чем они здесь. До смерти надоела уже мне пустая болтовня здешних моих знакомых, чтобы спасится от нее, я с завтрашнего дну начну заниматься в императорской библиотеке [...] Данова арестовали в Пловдиве за то только, что он член Венского благотворительного Болгарского общества, которое каким-то Пловдивским греком представлено туркам как революционный комитет. Так

¹ Мичо Любibrатич (1939–1889) – сръбски войвода в Херцеговина. През 1876 г. е предаден в Босна и взет в австрийски плен.

² Граф Уваров, Алексей С. (1824–1884) – руски археолог, основател на Московския исторически музей.

как это общество находится под покровительством Австрийского правительства, то настоятельно его собираются довести до сведения Андраши об этом казусе и просить его содействия для освобождения Данова. Вот единственная новость, которую могу сообщить вам пока отсюда. На днях приедет с юга один знакомый, который, надеюсь, привезет нам свежие новости оттуда. Если привезет чтонебудь интересное, а не замедлю поделиться с Вами [...]

Душевно Вам преданный

М. Дринов

Вена 1876

25 июля

LA PNP, Pozústalost A. Patery.

Публикувано у: Горина, Л. Научната биография на Марин Дринов в писмата му до Адолф Патера. – Векове, 1988, № 6, с. 80.

№ 38

Т. Пеев до М. Дринов – 15 юли 1876 г. (27 юли, н.с.). Писмото е написано на бланка на БКД. Пеев описва трудностите, с които се сблъсква при организирането на Централен благотворителен комитет, борбите между млади и стари и пречките при отпечатването на в. „Възраждане“. Съобщава, че му изпраща по-редните коли от кн. 11–12 на „Периодическо списание“.

Българско книжовно дружество в Браила

Почитаемий г-не Дринов!

Получих писмата Ви от 6 и 10-й т.м. Първото ми се препрати в Букурещ, гдето бях отишел да търся печатница за „Възраждане“, а второто ми донесе г-н Начович.

Както бех Ви съобщил с предишното си писмо, заедно с г. Йонина трябваше да се постареем колко по-скоро да основем централен благотворителен комитет, разбира се не самозван, каквито досега са съставяни от Каравеловци, при всичко че и нашата мерка незнаехме доколко ще бъде благоупотребена от разните представители на еднородните ни в Румъния. За тая цел другарите ни г. Миларов¹ до едно место с г. Йонина, а сетне с г. Енчева², бивший надзирател на южнославянския пансион в Николаев, а сега другар на г. Йонина, обходих поветото градове в Румъния и съставих честни комитети. От тие частни комитети на 8 т. м. се привикаха в Букурещ упълномощени представители, за да изберат членове за Централния комитет. Представители се явиха освен от два градове. Като се имаше предвид задружното работене, без изключение на стари и млади, измежду представителите се състави една комисия, която се изправоди до старите (нотабилите в Букурещ³), за да им обяви целта на дошлите представители и да ги покани да земат и те участие в избиране членовете за Цент[ралния] комитет. По предварително едно обещание на старите всинца се надахме, че работата ще стане с техното учистие. Донесе [се] отговор, че старите щели сами да работят без избирането на централен комитет. От друга страна, г. Йонин, редактор на „Новое время“, г. Суворин⁴ и поветото представители налагаха да се състави формален комитет, защото само на такъв комитет може да се даде отвънка доверие и да му се внасят помощи. Поради това старите бяха поканени, но те и тоя път се отказаха, като прибавиха, че не могат да зимат участие в комитети, които се съставят от чужденци!

Освен съ[с] старите ние трябваше да се борим и с друга една партия – Каравеловската, на чело на която стои г. Кирияк Цанков⁵ заедно с още некои негови олдаше⁶. Ко-

¹ Светослав Николов Миларов-Сапунов (1850–1892) – български писател, публицист и историк. Редактор на в. „Възраждане“ (1876).

² Петър Енчев (1855–1922) – деец на националноосвободителното движение. Един от учредителите на БЦБО.

³ Нотабил – *от лат.* ‘достопочтен, знатен’. Така наричат членовете на Добродетелната дружина.

⁴ Алексей Сергеевич Суворин (1834–1912) – руски публицист, издател, белетрист.

⁵ Кирияк Цанков (1847–1903) – български революционер, политик и дипломат, един от ръководителите на БРЦК.

⁶ Yoldaşlar – *от турски* ‘другар’.

гато предложихме и на тая партия нуждата за формалното съставяне на един централен комитет, състоящ от лица честни, деятелни и способни, то тя каза, че това е съвсем излишно, защото в Букурещ бил вече съставен още лани благотворителен комитет, който съ[с] своето съществуване станал известен и на същото правителство. За да отхвърли предложението ни тая партия даже ни укори, че ние не сме почитали вехтите учреждения, ами ги захвърляме, и подбуждани от своекористни цели и амбиции, искаме да съставяме нови. Съставянето, обаче, на вехтите комитети като не почиваше на никаква формалност, биде само в състояние да оправдае нашата постъпка и да направи да се приеме предложението ни. Това стана и се назначи за в идущий ден първо заседание, в което представителите да простъпят до избирване членове за Цент[трален] Комитет. Цанков за да сполучи да възстанови пак своят Каравеловски комитет, преди да стане събранието, наговори към това един по един представителите. Против предложението на Ионина и на някои по-разбрани хора, Цанков сполучи желанието си чрез вишегласието на простодушните представители. Това е доста жално, защото между тие членове нема нито един въодушевен от искреност и снабден с необходимата способност, деятелност и честност, за да работи достойно и както трябва. От моите другаре г. Миларов е момък, който притежава качествата, за да заслужи удовлетворително и да даде живот съ[с] сила на работата, но интригите на Цанкова отдалечиха от работата и тоя момък, както и мнозина други способни, които меркахме да турим за членове. Всичко това разправихме на г. Начова, който снощи тръгна за Букурещ.

Интригите на Цанкова не се ограничиха само при съставянето на комитетът. Тоя човек употреби всичката си сила, за да унищожи и вестникът ни – главната работа, за която бех отишел в Букурещ. Като нема печетници в Браила, гдето да може вестникът да се отпечатва редовно поне по веднъж в неделята, аз бех се отнесъл за това в Букурещ до старите, които се врекоха да ми отстъпят тамошната народна печатница. Надигнах се от Браила заедно съ[с] сътрудниците си, двама словослагача и един машинист и отидох до Букурещ. Но там какво свърших? Старите, на които Цанков разбъркал умът, ме люляха в неопределеност 5–6 деня от днес за утре, че ще се съберат да ми се предаде печатницата. По едно време ми казаха, че ми отстъпват печатницата, ако приемам да се печата с мои разноски и един вестник, който Цанков щел да издава. При всичко че Цанкову са обещали от старите и некакви субвенция¹ за тоя вестник аз бех принуден да приема и това несправедно условие, само да може да се издава „Възраждане“. Но и това не помогна. Каза ми се най-сетне, че старите дават печатницата на Цанкова, с когото трябваше да се споразумея. Цанков ми каза, че ще издава не немски вестник, а ще поднови изданието на „Балкан“ на влашки и български език, и че печатницата ще бъде зеузета така, щото не бъде възможно да се издава там и други вестник. И така след едно скитане из Букурещ с шест души в две недели като похарчих около 50 турски лири, върнах се в Браила!

В Браила ми се иска да продължа издаването на „Възраждане“, но не мога да се реша. Виждам какви са сегашните обстоятелства, зная какви вестници има сега, уверен съм каква работа ще върша и Цанков и напълно съзнавам необходимостта на „Възраждане“, за издаването на което съм крайно въодушевен. Но при всичко това, както рекох, не вярвам занаяпред ще мога ли да го издавам, като до сега съм вече похарчил около 100 лири – почти всичкият си капитал, а от абонаменти не съм получил пробита пара! Та па и, ако бих продължавал изданието на вестникът, не вярвам че и за напред ще мога от абонати да му оздравя съществуването, защото по-многого наши читатели още не могат да ценят значението и необходимостта на сериозни вестници: те се задоволяват да предпочитат „Хитър Петър“, „Юнак“, „Български глас“ и др. подобни утрепки. Аз вярвам, че за сега издаването на „Възраждане“ е възможно само с некоя субвенция, за която, обаче, от влашките българи не мога да си въобразя ни най-малката надежда. [...]

¹ Субвенция – целева субсидия при определени условия.

Г-н Начович не ми даде 50.те фр., които ми пишехте да предам на тукашния благот[ворителен] Комитет. Види се да е забравил, защото много бързаше. [...]

Сърдечно Ви поздравлявам

Браила
15 Иулия 1876.

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 235, л. 7–8.

Ваш
Т. Пейов

№ 39

М. Дринов до К. Иречек – 16 юли 1876 г. (28 юли, н.с.). Пише с какво се занимава и с кого се е срещал, за хората, които пристигат от крайдунавските градове, и за ужасите, които разказват, за началника на Харманлийската станция и неговите сведения.

do Salzburgu

Любезний друже!

Воздудих се, като ви разбрах в Линц. – Толкова скоро можахте да се пуснете на път? Радвам се, че се усещате добре и завиждам на туристическия ви живот. Аз във Виена нищо не правя и, види се, не ща и да мога да се взема за някаква работа: времето е много горещо, па и духът ми е неспокоен. –

Вчера пристигна тук г. Поменов из Хайделберг, който днес отива в Браила. Цял ден прекарах с него, – този момък ми се поревна, отнего аз се научих, че и в Липицкият университет¹ има един българин, Стоилов из Пловдив, когото много хвалят². – Научих се, че Пейов отишъл тие дни в Белград, но по каква работа, не зная. След няколко деня очакваме Н-ча³, който ще ни донесе подробни известия. – Тук всеки ден дохождат людье от крайдунавските градове и разказват страшни работи. Вчера дойде и един бежанец, който е бил началник на харманлийската станция (между Пловдив и Одрин). Той ни уверява, че в пазарджиско въстаниците са били не по-малко от 20.000. Но какво е станало с тях сега, не се знае. Ща се помая тук още една неделя, па ща да гледам да излеза на някъде. Ще ми се да ида право в Загреб. Мислите ли и вие да слезете там? По кое време? Напишете ми. Много ще ми бъде драго, ако ни се удаде да се срещнем татък. Много ви здравье от познайници.

Сърдечно Ви поздравлявам

Виена 1876
Юлия 28

НА БАН, ф. 3к, оп. 1, а.е. 96, л. 22–23.

Публикувано в: Априлско въстание 1876..., с. 510; Из архива на К. Иречек..., с. 125.

Ваш
М[арин] Др[инов]

№ 40

М. Дринов до К. Иречек – 17 юли 1876 г. (29 юли, н.с.). Дринов пише, че смята да замине за Загреб, защото няма работа във Виена, но преди това очаква Гр. Начович да се върне и да получи новини от него. Съобщава му и за новостите около Сръбско-турската война.

Любезний друже!

Завчера ви пратих писмо в Salzburg, poste restante. – Страх ме е, че то не ще ви завари там. Днеска Ви добих карточката, – желая ви добър път в Иннсбрук! Аз във Виена нямам работа, па е много тежко за живеене тук, защото е голяма горещина. Ще ми се

¹ Рупрехт-Карлс-Университет или Хайделбергски университет

² Константин Стоилов (1853–1901) – доктор по право на Хайделбергския университет, политик. Един от ръководителите на Консервативната партия, а след 1894 г. – на основаната от него Народна партия. Два пъти министър-председател (10 юли 1887–1 септември 1887 и 19 май 1894–18 януари 1899).

³ Григор Начович

да слеза в Загреб, но щя почакам, доде се върне Н-ч¹ за да вида, какви новости ще да донесе. Освен газетните известия, които Вие четете, засега нямам други новости.— Тая минута прочетох една депеша, в която се казва, че черногорците вчера са зле разбили Мухтар паша при Върбица, взеле в плен много турци заедно с Осман паша. Ако е истина, нека е честито! Явете ми, кога мислите да стигнете в Загреб, та, ако се реша да търгна за там, да зная, кога да Ви срещна.

Сърдечно ви поздравявам и ви желая добро здравье и весело пътуване.

Виена, 29 Юлия (1876)

Ваш
М. Др[инов]

(do Innsbrucku)²

НА БАН, ф. 3к, оп. 1, а.е. 96, л. 24.

Публикувано в: Из архива на К. Иречек..., с. 125–126.

№ 41

Т. Пеев до М. Дринов – 19 юли 1876 г. (31 юли, н.с.). Писмото е на бланка на БКД. Пеев го осведомява за дейността на БКД и за желанието на Н. Ценов да го затвори, докато се успокои политическата обстановка. Съобщава му за трудностите около в. „Възраждане“ и че вероятно ще спре издаването му. Моли го за помощ за издействане на субсидия за вестника от българите в чужбина.

Българско книжовно дружество в Браила

Господине Председателю!

[...] Подир 3–4 дни време ще излезе на ½ лист 4-й, а може би последний, брой от „Възраждане“. Средства не ми останаха нито тоя брой да издам, но заемнях от приятели и ще направя това, едно да се извиня пред публиката за закъснението на листа, а може и да я подготвя за да не се чуди и за самото му прекъсване, а други – да отворя на неправедните нападения, с които ме обсипаха тъдевашните гърци и устно и чрез печатът свой по повод на обнародването въ[в] „Възраждане“ известие, че имало между турските баши-бозуци и гърци.

В последното си писмо Вие ми пишехте да поискам в работата си помощ от г-на Начевича. Виждането ни стана набързо, но при всичко това аз обстоятелно му разказах за работите, между които го запознах и с препятствията, които посреща вестникът ни. Той тръгна за Букурещ, от където, впрочем, се да ми пише. И до сега, обаче, писмо не съм получил. Аз бих се обърнал до Вас, за да Ви помоля не би ли било възможно от вънските българи да издействувате една каква год субсидия за „Възраждане“. Тие наши еднородци не приличат на влашките българи. Те щят да умеят да ценят по-добре необходимостта и значението на един сериозен български лист, какъвто предприема да бъде „Възраждане“, в особеност в сегашните обстоятелства, при които не ще се забави да дойде европейската дипломация да преобразова нашето положение, за което ние трябва с всички възможни средства да ѝ дадем осветление с благоприятни за нашия народ резултати.

[...] Сърдечно Ви поздравявам и очеквам колко по-скоро Вашият отговор, чрез който да се известят, мога ли да разчитам на каква-годе помощ за „Възраждане“ из венските българи.

Браила
19 иулия 1876

Ваш преданий
Т[одор] Пейов

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 235, л. 9–10.

№ 42

К. Иречек до М. Дринов – 25 юли 1876 г. (6 август, н.с.). На листа в горния ляв ъгъл има воден знак „Innsbruck“. Иречек разказва за разходките си из Алпите, където е

¹ Гр. Начевич

² Добавено от Иречек

бил 7 дни. Съобщава какво знае за събитията на Балканите и за сведенията, получени от С. Христов.

Innsbruck 6 Aug. 1876. ned.

[...] Jediné noviny, které jsem zvěděl, byly, že Černohorci zajali jednoho pašu a že Černajev ustupuje.

Zde našel jsem množství listův, ale nepotěšil jsem se jimi. Christov¹ je při „Kancelarji Knjaževacke brigádě I. trupe u Pandiralu“ (preko Knjaženca). Píše psaní dosti hořehující. Sedláci bulharští v některých vesnicích, byvše poděleni zbraní, při příchodu Turkův jim ji vydali. Nařiká nad odchodem Srbův z okupovaného území a líčí bídu ubohého lidu, jenž ovšem a vojskem srbským ušel ze svých osad. Panajot² a Totjo³ jsou prý v krajině Pirotské, ale nic se o nich neví. „Живем тук как всекой войник. Покривка ми е сине небо и постелка ми е жълта слама. Туй нито съм си мислил да доживям, но тъй било речено да доживея. Наистина, че не ми е твърде добре, но нито твърде зле. Тука очаквам, како е щастие с войниците, ще отида в Пирот“.[...]

Pozdravte přátely a pište mi. Srdečně Vás pozdravuje

Váš Dr. Konst. Ji.

НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 124, л. 13–14.

Публикувано в: Сис, В..., с. 144–145.

№ 43

М. Дринов до К. Иречек – 30 юли 1876 г. (11 август, н.с.). Съобщава му последните вести от Балканите, за настъпването на турските войски, за обезкуражаването на приятелите му, за вестите за мъки и страдания от България. Разказва за запознанството си с Феликс Каниц и намерението му да напише една статия за опустошенията в Пловдивска област. Съобщава му за отпечатването на кн. 11–12 на „Периодическо списание“ и за спирането на в. „Възраждане“, за което е написал остро писмо на Т. Пеев.

Благодаря ви, друже, за милото ви писмо от 6 август. [...] тук [Виена – б.м. Л. С.] по-често и по-скоро достигат новости от долу [Балканите – б.м.]. Новостите в последно време са все лоши: турците превзеха всичката Тимокска долина, отдето сега гледат да се прехвърлят в Моравската. Приятелите са много обезкуражени, но аз не се отчайвам. В България работите отиват, както и напред: освен страдания и мъки, нищо друго от там не се чуе.– От Панайота и Тотьо няма никакъв глас, не ги знаем дори и де се намерват.– Тие дни минаха през Виена няколко руски докторе за Белград,– други са отишли и отиват през Румуния. Санитарната част в Сърбия казват, е вече оздравена добре.

Запозна се с Каница,– [...] – Господство му сега пише един член за опустошенията, в Пловдивската област,– из Пловдив му са изпратили доста добър материал – подробни статистически бележки за изгорените, изтрепани и ограбени села. Тоя член той ще напечата тие дни в Augsb. Allg. Z.⁴ – „Период. Списание“ е вече излязло,– книжката е доста голяма и добра. „Възраждането“ е вече спряло. Днеска написах на Пейова едно много остро писмо, в което го похулих за това, че се взе за такава работа, без да я оздрави.– Аз реших да не хода сега ни в Загреб, ни в Белград: никак не съм расположен за такава пътуване. Ща да се помая тук още една неделя, па ща се върна в Прага да се повида с Вас и после да търгна през Галиция за Харьков. Няма да слазям и в Румуния. Поздравляват Ви приятели. – Сърдечно Ви поздравлявам и аз.– Добър път и добро видение!

Виена 1876 Август 11

Ваш М. Дринов

НА БАН, ф. 3к, оп. I, а.е. 96, 25–27.

Публикувано в: Из архива на К. Иречек..., с. 126–127.

¹ Симеон Христов

² Сп. Квѣту, 1870 г. – портрет и биография.

³ Негов портрет и биография Иречек помества в Světozor в 1876 г., с. 561–563.

⁴ Augsburger Allgemeine Zeitung

Т. Пеев до М. Дринов – 3 август 1876 г. (15 август, н.с.), написано на бланка на БКД. Оплаква се от интригите на старите, които пречат както при издаването на вестника, така и в дейността на Благотворителния комитет. Разказва му за ситуацията в БКД, за дейността на Н. Ценов и за предложението на К. Цанков да се отнемат капиталите на Дружеството за благотворителна дейност и т.н. Описва му действията на Благотворителния комитет в Браила и на Централния комитет. От писмото става ясно, че М. Дринов е предложил да се състави сборник, в който да се съберат сведения за въстанието в България. Т. Пеев предлага също да се съберат и сведенията, публикувани в европейските вестници.

Българско книжовно дружество в Браила
Господине Председателю!

С писмото си от 11 т.м.¹ ми казвате, че на основание на сведенията, които бях Ви дал преди време, повервали сте, че българщината в Румъния ще да се е постреснала и захванала да работи, та ми се е дала възможност да предприема издаването на „Възраждане“. Българщината или масата българска в Румъния отистина беше се стреснала, но вехтите интрига, които до сега са я смушавали, не закъснеха да я разбъркат, токо щом се взехме за работа. В това време за работене аз и не мислех, че ще да се яви такова нещо и, като се уповавах на масата българска, повиках достойни момци, които веднага дойдоха и щеха и други още да дойдат, за да работим. Мене ми минуваха през ушите и противности, но като немаше кой друг да започне, рискирах² капиталът си около 150 лири и рекох: или ще се съдружим и създадем трайна и сериозна деятелност за полза на народа си, или пак ще изгубя парите си и ще поработя сам колкото ми бъде възможно. За зла чест, сбъдна се противното и аз сам щя да постоянствувам да издавам „Възраждане“ до когато мога. [...]

Пожертвованиято Ви за тукашния благотовр. Ком., което и Начович е оставил на един тукашен българин, не е още прибрано. Оставях си работата за 3–4 пъти да търся тоя човек и не могах да го намеря. Сам не ще да дойде да ме потърси. Аз обадих и на членовете от комитетът да ги потърсят и като приберат парите, да Ви известят. Подир това не съм срещал некого от членовете, за да се науча прибрали ли ся тия пари. Занапред най-сигурно можете да прашате пожертвованиято си до г-н Петраки Димович, който е председател на комитетата. Повече подробности за адресата на тоя господин не са Ви потребни. На браилския комитет аз бех казал да не задължава Вас да събирате помощи от други лица, защото това е работа на Центр. Комитет, комуто дадох бележка, когато бех в Букурещ, до кого трябва да се отнесе за помощ. Научавам се, че Центр. Ком. не е направил нищо за това и чуда се защо тукашният частен комитет прави такива нередности, от които ние българите не зная кога ще се избавим.

Според както са наклонни тукашните българе, а в особност както виждам г. Ценова, не вервам да позволят, щото от капиталите на Дружеството да се напечата сборникът, за които ми пишете. Колкото за съставянето на тоя сборник, аз мисля да можем тук до негде да послужим за тая работа. Аз вече съм се разговорил с някои много – малко компетентни лица за тая работа и ги съм молил, доколкото им е възможно да съберат сведения за пострадалите ни еднородци. За това мисля да се отнесем и до екзархията, която е в положение да достави най-верни и обширни подобни сведения. Само не зная до колко тя ще уцени важноста на подобно нещо, което не само сега пред Европа ще много да заслужи, но и за бъдещето на нашия народ и история ще бъде важен спомен за нашите теглила, които надминаха едновременните страдания на Евреите в Египет. За събиране на тие сведения аз мисля, че ще да бъде нужно да се събере и всичко, което се е писало по тая част в Европейските вестници и да се сравни съ[с] събираният материал. Но това е тежка работа, за което трябва особен човек нарочно да се рови из библиотеките. За книгата на Каница, види се, нахнаем³ не е било възможно да се испроводи. [...]

¹ Писмото не е намерено, но за него се споменава и в предходното (тук поместено под № 41).

² Рискирам – от сръбски ‘рисувам’.

³ Нахнамен – от немски ‘наложен платеж’.

Сърдечно Ви поздравлявам
Браила
3/15 авг[уст] 1876.
НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 235, л. 11–12.

Ваш
Т. Пейов

№ 45

М. Дринов до Т. Пеев – 4 август 1876 г. (16 август, н.с.). Разказва за загубите, които е понесло семейството му, и за бедственото положение, в което се намира то, за големия митинг в Манчестър от началото на август 1876 г. в подкрепа на българите. Интересува се дали са предадени парите, които е изпратил на Благотворителния комитет, коментира известията от България и ситуацията около благотворителните комитети в Румъния.

Виена 4/16 август. [1876]

Любезний Господине Пейов!

Имате правда: главоболията ми са големи. Притуриха ми се сега и много частни, лични скърби и залиси: къщите ни и дюкяните в Панагюрище са обрани и изгорени, братето ми са затворени, – родата ми, която е голяма, се намира в много бедствено положение. [...] Вчера четох в един английски журнал (The Manchester Courier, от 10 август [1876 г.] подробно описание на Манчестерският митинг за българите. Много хубави мисли и думи са изказани тук за българите. Митингът се е захванал с прочитането на телеграмата, която испратиха Виенските българки и която такожде е напечатана. Тя гласи така: „Душевна благодарност на дамският митинг за неговото съчувствие към злочестите български жени и деца, които стенат в жестоко робство. Милостивий Бог да благослови митингът на човеколюбивите и благородни английски сестри! Давно тоя митинг спомогне за облекчаването на страшните теглила, които милионе христене теглят повече от четири века“. От страна на Виенските българки (подписали 4 жени).

Добре би било такива работи да се обнародват в българските вестници, но кой да ги превожда. Аз сега няма и кога да си въздъхна! Утре отивам в Прага, дето ща се помая десетина дни, та после вече ща да се опътя за Харков на службата си. От България добих много скръбни известия на нашите четаре, насъде неразбории, кавги и кромолли. Да пази Господ! Начевич ви каза, че оставил парите ми Катранову¹, предаде ли ви ги той? Начевич ни зарадва с едно известие, че първите българки в Румуния са съставили благотворителен комитет, председателка на който е г-жа Елисавета Пулиева² в Букурещ. Тоя комитет имал едно отделение и в Браила, в челото на което е г-жа Ценова³. И така в Румуния сега има четири различни комитете: два женски и два мъжки – стар и млад. На кой от тях ме подписахте? Явете ми, та да зная, къде да пращам помощта си. Управителете на мъжкия филиален комитет в Браила са почтени мъже, но мленовете на централний им комитет, които щат да регулират деятелността им, са хора неразбрани. Направичко да си кажа, мене ме е срам да бъда член на едно общество, което се председателства от Цанкова⁴ и управлява от Грудова⁵. Ето защо аз бих предпочел да давам помощта си в женският комитет, в челото на който е г-жа Пулиева, Ценова и пр. Направете обаче както намирате за добро, явете ми само, де и как да пращам помощта си. Утре отивам в Прага, дето ща се помая десетина дни (пак [в] Hôtel Erzherzog Stefan Prag). Щом получите

¹ Георги Катранов (неизв.) – член на революционния комитет в Свищов, където е роден, и основава такъв в Оряхово. През 1870 г. емигрира в Букурещ.

² Елисавета Пулиева [Джикооглу] (1830–1900) – българска учителка, през 1870–1871 г. в Калофер създава женското дружество „Просвещение“, занимава се с благотворителна дейност. Жена на Христо Пулиев.

³ Иванка Н. Ценова – съпруга на Никола Ценов. През 1876 г. е основаво женско дружество за подпомагане на българите, пострадали по време на Априлското въстание.

⁴ Киряк Цанков

⁵ Иван Грудов (1827–1895) – български търговец в Букурещ. Член на създаденото от Г. С. Равковски Привременно българско началство в Белград (1862), един от създателите на ТБЦК, редактор на в. „Народност“ (1867–1880), председател на БЦБО (1876).

настоящото ми, напишете ми поне няколко редове, които се надаям щат ме заварят още в Прага. После ми пишете вече в Харков в Правление университета.

Другарски ви поздравявам и от все сърдце ви желая оправия на работите.

Ваш
М. Дринов

НА БАН, ф. 1 к, оп. 1, а.е. 426, л. 1–2.

Публикувано в: Документи за историята на БКД..., т. 1, с. 532–533.

№ 46

Настоятелството на Благотворната българска дружина до М. Дринов – 4 август 1876 г. (16 август, н.с.), в горния ляв ъгъл на листа има воден знак – Българ. благотв. дружба в Браила. Писмото е относно започване на благотворителната дейност и благодарност за дарението от 50 франка.

Българ. благотв. дружба в Браила

№ 17

Почитаемий Господине,

На 29 Юний под брой 1 Ви писахми въ[в] Виена чрез Г^{на} Янка Ковачева Ви писахми потребните.

Честити сме да Ви известими чрез настоящето си, че Дружината ни от 26 Юний е почнала своите дела и че спомоществанието Ви за първия месец от 50 педесет франка приехми и Ви благодарими–.

За напред пращайте ги чрез Г^{на} Тод[ора] Икономова¹ за Настоятелството на Дружината.

Брайла изобилова с момци, които искат да заминуват за в Сърбия – ако можете да подействувате пред Вашите приятели и познайници, ние можими, ако ни дойдите материално на помощ в малко време да пратими повече от 5/600 души–.

С истинно почитание Ваши Единородци

Брайла 4 август 1876

Председател Т. Икономов
Касиер [не се чете]
Писар Т. Илиев
Димитър Тошев
Георги Петров
Б. Генчув
Панайот С. Чомаков

Господину Г^{ву}

Мар. Дринову

Въ[в] Виена

НБКМ–БИА, ф. III, а.е. 95, л. 3.

№ 47

Т. Пеев до М. Дринов – 9 август 1876 г. (21 август, н.с.), написано на бланка на БКД. Съобщава му за затрудненото материално положение на Дружеството. Изказва съжаление за бедите, постигнали семейството на Дринов. Обяснява положението около в. „Възраждане“ и даренията на Дринов за Благотворителния комитет. Споделя мнението си за прочетеното в чешките вестници „Народни листи“ и „Политик“ за българо–сръбските отношения. Моли да му бъдат препращани руски вестници.

Българско книжовно дружество в Браила

Господине Председателя!

Сега, токо като се готвех да тръгна на път за 2–3 дни по делата на вестникът, получих писмото Ви от 4/16 т.м. Набързо Ви отговарям. [...]

¹ Тодор Икономов (1835–1892) – български просветител, политик, участник в църковнонационалните борби, един от водачите на Консервативната партия след Освобождението.

Много ми е жал за нещастията, които са постигнали и Вашата рода в Панагюрище. Утешението за тие скърби трябва да намираме в действието на четири страни за да се облекчат пострадалите. Аз вярвам, че Вие, с проти положението си, което имате между българите частно и въобще между словените, ще да сте доста поработили за това. Четем и ние тъдява за произшествията в митингите, но вестникът ни е мъничък, та са и букви дребни нема в печатницата, та не ни остава место, за да обнародваме подобни известия. При всичко това правим по некогаж съкращения. И аз съм съгласен с Вас за пожертвованиято Ви да го внасят на Дамский комитет под председателството на г-жа Ценова в Браила или на г-жа Пулева в Букурещ. Записах Ви въ[в] филиалът на младежкий комитет, защото тогава немаше други комитети. – Аз се боя да Ви записвам на други комитети, да не би и с това да навлека и други негодования върху си от страна на нашите млади. Вие можете сами да се отнадете до Г-жа Ценова и да ѝ внесете пожертвованиято си, като в същото време пишете на мъжский комитет и просто го известите за това. – За неразборийте на нашите чети четох и аз в *Národní Listy* и *Politik*. Те много обвиняват българите. Истина, че ние българите не сме съвсем прави в тоя случай, защото поне в последно време не се стремяхме, но и сърбите не са по-малко виновни. Те, като княжество, с правителството и финанции, можеха да се надеят много на българите, ако бяха с чисто сърдце, без всека мисъл за стара Сърбия и други такива, се отнесли до Българе сериозни, честни и способни. Но нашите Сърбе какво направиха? Те презреха всичкий българский народ, като се споразумяваха за всичко с Каравелова, най-развалениу българин, когото никой не вярва, нито пък има с него някакво сношение. Аз мисля, че по-голямата отговорност пада върху сърбите. Моля Ви, където и да бъдете, писвойте ми по-честичко и по нещо ми съобщавайте и за наший вестник. Редакцията ни се нуждае от някои руски вестници. Не би ли Ви било възможно, гдето минуват думите Ви, да издействувате за да ни се препратят някои листове? Прощавайте, че Ви пиша на бързо.

Сърдечно Ви поздравлявам

9 август

Т. Пейов

[PP] Вчера излезе 7^и брой от „Възраждане“, който Ви пратих въ[в] Вена чрез Ковачев. Днес ще Ви пратя 11–12 кн. в Прага¹.

НБКМ–БИА, ф. III, оп. 1, а.е. 92, л. 139.

№ 48

К. Иречек до М. Дринов – 12 август 1876 г. (24 август, н.с.). Съобщава му за новоиздадени книги. Изказва радостта си за победите на Черняев и Хорватович² и за писмото от С. Христов, в което му описва за опустошенията в Пиротско.

Police nad Metuji 24/8 1876

Drahý příteli!

[...] raduji se u vítězství Čerňajeva a Horvatovice. Teď již můžete být spokojeni: Turci ze Srbska vyklopeni!

Nového nemám nic [...].

Nalezl jsem zde psaní Christova z Pandirala, osm stran dlouhé; posud jsem z něho věděl jen to, co mi otec svého času, psal do Innsbrucku. Piše o hrozném zpusťování celého kraje Pirotského [17] a podává jména vypálených vesnic.

Pozdravte přáteli a pište mi brzo, jmenovitě máte-li noviny z jihu. Od mého otce pozdravení.

Váš

Dr. Konst. Jireček

НБКМ–БИА, ф. III, оп. 1, а.е. 124, л. 16.

Публикувано в: *Сус, В...*, с. 145–146.

¹ Написано в полето на писмото.

² Юрай Хорватович (1835–1895) – сръбски генерал. По време на Сръбско-турската война пробил на 4 август 1876 г. турския фронт при Княжевац и с контраатака при Алексинац спасил на 25 август ген. Черняев от пълно разгромяване.

№ 49

К. Иречек до М. Дринов – 15 август 1876 г. (27 август, н.с.). Преразказва му сведенията, които е получил от С. Христов за съдбата на българските войводи и новините за въстанието в България.

Полица 27 авг[уст] 1876
(Police nad Metují v Čechách)

Любезний друже!

Надявам се, че [сте] приели писмо[то], което Ви писах преди два дена. Днес приех едно писмо от Христова за себе и второ (което тука пращам) за Вас.

Христов ми пише, че несъгласие се поевило между Панайота и Тотйова. Последница била да се разпръсне Тотйовата дружина и господин войвода без дружина се намерва в Белград. Останалите войводи Панайот, Риста Македонски, Евта, Илийо и Сима Соколов участвале в битка при Княжевац. От Панайотовата чета само няколко души са останали. Тук погина и Риста, богат човек из Влахия, който беше на свое иждивение¹ събрал цела чета от 350 души. Черняев види, че от таквиз чети примитивни нямат никакъв успех, сега съвсем войнишки ги урежда. Поставен за главнокомандващ над волентири полковник Зега и офицерите им се са Руси. Непрестано прихождат от всека стръна момчета Българи. Една голема чета от 2000 души ще търгне на ново в България.

В Кладово дошле некои момчета из Турско и приказват, че в околностите на Търново и Габрово и на Рил-планина подигнале са се нови чети и че се борят отчаяно. Богйов се намира на Рилска планина.

„Възстанието в България не е угаснало, но слабо пламти, по причина на немание муниция. Те се придржават все по гористи места и немислят да се предават на Турците“.
(Христов у А. Стоянович фотографа Dubrovačka ulica 41.)

Очаквам новини от Вас. Надявам се, че Черногорци ще се обърнат сега към въсток, да се съединят с Чолак Антича².

Тука имахме четири дене безпрестанен дъжд! С приличните поздравления

Ваш
Д[-]р. Конст. Иречек

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 124, л. 18–19.

Публикувано в: *Сис, В...*, с. 147.

№ 50

М. Дринов до К. Иречек – 16 август 1876 г. (28 август, н.с.). Съобщава за сведенията, които е получил от Л. Каравелов за българите в Сърбия, за отиването на ген. Кишелски³ и полк. Кесяков⁴ в Белград, за пристигането на Драган Цанков и М. Балабанов във Виена. Преразказва му вестите за ново въстание в България. Получил е и екземпляр от кн. 11–12 на „Периодическото списание“. Пише за намеренията си, когато тръгне за Харков, да мине през Виена. Изказва и съжаление за положението, в което се намира С. Христов, и че е трудно да му се помогне в този момент.

Прага 28 Августа (1876)

¹ Иждивение – ост. ‘разноски, разходи’.

² Чолак Антич – полковник, командващ лявото крило на Ибарската армия (главнокомандващ на армията е ген. Ф. Зех, чех). Той е трябвало да проникне през Новопазарския санджак към черногорската граница и да се съедини с черногорци.

³ Иван Кишелски (1826–1880) – българин, генерал-майор в руската армия. През есента на 1876 г. е изпратен в Румъния, за да събира сведения за турската армия, да подпомага българските революционери, да съдейства за формирането на Българското опълчение. Участва в създаването на БКД. Съставя „Проект на безсмъртното общество“ – политическа програма за освобождението на България.

⁴ Константин Кесяков (1838–1879) – българин, генерал-майор в руската армия. Участва в организирането на Втората българска легия (1867–1868). По време на Руско-турската война от 1877–1878 г. е назначен от Столетов за командир на Първа дружина на Българското опълчение.

Любезний друже!

Първото Ви писмо получих още завчера, – не ви отговорих незабавно, защото очаквах да пристигне Каравелов из Виена, та да ви съобщи и неговите новости. – Тая сутрина, когато вече се канех да ви напиша, донесоха ми и второто ви писмо. Сърдечно ви благодаря и за едното и за другото. – К-в¹ ме извести вчера из Виена, че няма да дойде в Прага, но ще се върне пак в Белград по някаква си работа. Той ми пише, че в Сърбия има много добри юнаци, [*не се четете*] но че те до сега нямаме добра организация, за която токо сега са захванале да мислят. Тия дни са дошли в Белград двама българи из Русия, именно генерал Кишелски и подполковник Кесяков, които видисе, че щат се вземат за организацията на българските волонтери. Уверяват ме, че те в скоро време щат състават една добра дружина от 3.000 души. – Цанков е вече пристигнал във Виена, днес утре ще пристигне и Балабанов². Викат ме да ида при тях, за да се поразговорим за някои работи, но надали ща да мога да ида, защото времето ми е твърде кратко. Ща гледам да се споразумеем писмено. Радвам се, че наместо Аверкия³ е пратен Цанков: той е разумен мъж, па има и опитност. –

Вчера добих писмо от Пловдив: по-многого от тамошните затворници са вече пуснати, – оставени са само 90 души, в числото на които има 12 панагюрци, – между тях са и моите брате. Казват ми, че има надежда и за тях, но аз се боя: нали не ги пуснаха до сега, то се види, че те са обвинени много зле. – Данов⁴ е освободен преди две недели, – завчера са добили писмо от него във Виена. – За новото въстание в България аз се научих и от друго място. Но все не ми се вярва да е нещо сериозно. [...] Благодаря ви за препратеното писмо от Христова⁵. Какво да се прави с него не зная. Много е мъчно да му се наиде някакво благодеяние сега. Хората на всъде са залисани с други нужди и неволии. – Предайте почтителното ми поздравление на отца Ви и на майка Ви. [...] От все сърдце ви поздравлявам⁶.

Ваш
М. Дринов

НА БАН, ф. 3к, оп. 1, а.е. 96, л. 28–29.

Публикувано в: Из архива на К. Иречек..., с. 127–128.

№ 51

М. Дринов до Т. Пеев – 18 август 1876 г. (30 август, н.с.). След като го осведомява за направеното във връзка с неуредиците в Книжовното дружество, поздравява го, че „Възраждане“ все още излиза. Споделя новините, които е получил за дейността на българите в Сърбия и от България: за ново въстание, за затворниците в Пловдив, между които са и неговите братя. Моли го да предаде, че ще забави малко помощта си за Благотворителния комитет и съжалява, че не са се обединили комитетите в Румъния, което прави според него невъзможна връзката им с тези в Русия, Англия и Пловдив.

Любезний Господине Пейов!

[...] „Възраждане“ ми доходи исправно, – вчера ми дойде и № 9. – Радвам се, като гледам, че то се държи и от все сърдце му желая да се удържи и занаяпред. – Новини има много, но все неясни, неопределени, та още и не твърде радостни. В Сърбия са се набрале вече доста много българи, повечето добри юнаци, но казват, че те се дивеят там

⁴ Л. Каравелов

¹ През 1876–1877 г. Др. Цанков и М. Балабанов са натоварени от Българската екзархия да извършат обиколка на Европа, за да информират европейската общественост за тежкото положение на българите след Априлското въстание.

² Врачански митрополит Аверкий (неизв.–1878) – български учител, духовник. Завършва Киевската духовна академия, слуша лекции в различни европейски университети. Преподава в Белградската семинария, в Зайчар, в Крагуевац и др. През 1873 г. е ръкоположен за Врачански митрополит.

³ Христо Г. Данов

⁴ Симеон Христов

⁵ Последните два реда са написани в полето на първата страница на писмото.

като гъски в мъгла: нямат организация, нямат добри воеводи. Сега има надежда, че те щат се организуват добре, виде щем какво ще излезе от тях.– Говори се за възстаници около Берковица, Габрово и Рилската планина,– имате ли известие за тях? Мене не ми се вярва да има там нещо сериозно.– В Пловдив от затворниците са остале токо 90 души, между които са и моите брате,– други са вече пуснати. [...] Браилската „благотворителна дружба“ (?) ме извести, че е вече прибрала 50-те франка. За сегашний месец ще ѝ испратя помощта си след две недели из Харков, защото за сега съм останал съвсем без пари,– нямам даже за път. Явете моля Ви се това на „Дружбата“, на която аз щя напиша по-после, когато ѝ испратя помощта си. Много е жално, че тие „благотворителни дружби“, не се съединиха в една добре организирана благотворителна дружба, която да влезе в сношение с всичките благотворителни комитети, които се съставиха в Россия, Англия и в наший Пловдив. Сега, когато нема това съединение, когато румунските българе са съставиле четири различни централни комитета, между които, види се, няма никакво споразумение,– тия толкова желателни сношения са, чини ми се, невъзможни. Та и с какви очи можем да искаме да се споразумеем? След три-четири деня аз тръгвам за в Харков, гдето ви моля за напред да ми прашате „Възраждането“ и писма[та]. Писвайте ми по-честичко,– аз такожде от там ща ви пиша и по-често и по-подробно, защото ща имам по-малко залиси.–

Другарски ви поздравлявам и от все сърдце желая успех на Вашите благородни трудове и старания.

Прага, 30 август
[1876]

Ваш М. Др.

НА БАН, ф. 1 к, оп. 1, а.е. 427, л. 1–2.

Публикувано в: Документи за историята на БКД..., т. 1, с. 533–534.

№ 52

К. Иречек до М. Дринов – 19 август 1876 г. (31 август, н.с.). В горния ляв ъгъл на листа има воден знак *Innsbruck*. Коментира новините, около посланическата обиколка на Др. Цанков и М. Балабанов и зверствата, които все повече подкопават авторитета на Турция. Получил е кн. 11–12 на „Периодическо списание“, говори за генеалогията на Пеячевич, за прекарването си в Манастира на бенедиктинците, в който е отседнал, и за околната природа.

[20] Monastýr Police v Krkonoších
31 Srpna 1876

Drahý příteli!

Milý list Váš ode dne 28. t. m. jsem obdržel a s radostí vyplňuji přání Vaše, abych Vám psal ještě před odjezdem Vaším z Prahy.

Děkuji za noviny. O Cankovu a Balabanovu, o celém tom tajemství bukurešťských novinách. Nejprve měli by jeli do Rus. Hlavní věc je, doložit pomocí statistických dat, že není pod tureckou vládou žádné garancie, aby se dnešní „Bulgarian massacres“ neopakovaly po druhé aneb po třetí. Vraždy bulharské strašlivý povyk působí po celé Evropě; ony více podkopaly autoritu Turecka a důvěru v možnost další jeho existence, než Staatskrach a porážky na bojišti. [...]

Dr. Konst. Jireček

PS. „Възраждане“¹ vychází pravidelně; dostal jsem dvě nové čísla, ale nic v nich nového není.

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 124, л. 20–21.

Публикувано в: *Сис, В...*, с. 147–149.

¹ В *Сvětозор* 1876 г. (с. 388) Иречек пише: „В Браила почна да излиза под редакцията на Г[-н] Пейов, секретар на Българското книжовно дружество ново политическо седмично списание „Възраждане“. Списанието се отличава с множество съобщения за въстанията и рядко спокойствие и обективност – неща, които обикновено на българските вестници са съвсем чужди“.

М. Дринов до К. Иречек – 24 август 1876 г. (5 септември, н.с.). Коментира генеалигията на Пеячевич, върху която работи К. Иречек. Разказва му впечатленията си от срещата с Др. Цанков и М. Балабанов. Коментира новините от Сърбия. Екземплярът за него от „Периодическо списание“ е оставил при Адолф Патера, който ще му го изпрати.

Любезний друже!

Милото Ви писмо от 31 Август получих в събота, в неделя станах та додох в Беч¹, отдето след два-три часа търгам за Краков.– [...] Видех се с депутатете² и се разговорих с тях подробно: те са много добри и разумни момци. Работата си още не са захванале, защото очакват някакви наставления от долу³.– Днешните новини из Сърбия не са добри, но не трябва да се отчайваме: има надежда, че всичко ще се свърши добре.– [...] След един час търгам на път. Много Ви здраве от всички приятели, които сега са се набрале при мене, за да ме изпращат. От сърдце Ви поздравлявам.

Беч, 1876
5 септемвр[и]

Ваш
М. Дринов

НА БАН, ф. 3к, оп. 1, а.е. 96, л. 30–31.

Публикувано в: Из архива на К. Иречек..., с. 128–129.

К. Иречек до М. Дринов – 30 август 1876 г. (11 септември, н.с.). Изказва мнение, че политическите събития неизбежно ще доведат до война на Русия с Турция и до българско автономно княжество. Описва какво става в Европа, свързано със събитията на Балканите. Разказва му и новините, които е получил от С. Христов за българските войводи в Сърбия и България. Коментира положението на Л. Каравелов. Съобщава му и за обширно писмо, поместено във в. „Политик“ на 5 септември 1876 г. за положението на българите в Пиротско, съдбата на Легията и защитата им от сръбските журналисти.

Полица 11 Sept. 1876

Drahý příteli!

List Váš vídeňský jsem obdržel a doufám, že tato moje odpověď již Vás stihne zase v Charkově.

Politické události jdou v posledních dnech valem ku předu. Již není žádné pochybnosti, že Rusové v jménu severní triple-alliance vykonají válečnou exekuci proti Turecku a že z vůle severních mocností ještě letos povstali má autonomní knížectví bulharské! Dnes přišla zpráva, že prý Bismarck spisuje ultimatum, které prý Jgnatěv odevzdá v Cařihradě. Proslýchá se, že Rusové z části potáhnou i přes Uhry do Srbska, kde se spojí s armádou Čerňajeva. Zdali se i Rakousko a Prusko účastní při té záležitosti, neví se; v Prusích dějí se však skutečně přípravy válečné pro všechny případy. Angličané se ani nepohnou; agitace proti „Bulgarian massacres“ a opposice proti ministerstvu roste ode dne ke dni. Maďarský globus dostal se v posledních dobách do povážlivé rotace, ale z toho nic nebude.

Novin z dola máte jistě více nežli já. Christov mi píše, že vojvoda Risto Makedonski nepadl, nýbrž že je živ – ve Valachii. Panajot se svými stojí v Alexinci. Џjo byl těžce raněn a leží bez naděje v nemocnici. Totjo sedí v Bělehradě; Christov měl s ním obšírnou rozprávku, z níž viděl, že „přičiníte na rozpěrsváníeto na четата му са разни и достатъчни да го оправдаят пред света; в него нема голема кривица, но в неговите „емигранти“. От войводите в Балкана само се е спасил Стамбулов; намерва се тук. Двама са в Янтра удавиле, да се живи не предадат, на име Бенковски и Икономов“.

¹ Унгарското и сръбското име на Виена

² Става дума за Др. Цанков и М. Балабанов.

³ Има предвид Цариград. Там е седището на Българската екзархия.

О sobě píše (přepíšu to), že list Váš dostal a že nahlíží vše, co jste mu psali. „Какво и да се случи с мене, хладно, кървно всичко ще дочакам, като се неможе другояче. За сега аз ще остана тук още некое време, в надежда, ако би се роботите по-скоро некак си избистрили, за да мога да се оправя на некая страна. Седя тука в най-голяма неизвестност. Нема се каде, ще се търпи“.

Hospodářství Karavelovců v Srbsku ukazuje se v světle horším a horším. V Kladově prý se kradlo, zradilo, vraždilo a lhalo, až honba. „Възраждане“ udešilo kyjem do té holoty a v posledních čísle (12), které dnes jsem obdržel, vidím z dopisů, že ten útok potkal se s souhlasem na mnoha stranách.

V pražském časopise „Politik“ dne 5. září byl velice obšírný dopis „Von der unteren Donau“. Dopisovatel popisuje, nová ukrutenství Turků, vyčítá spálené vsi okolo Pirota (28), líčí osudy bulharské legie a brání Bulhary proti srbské žurnalistice a „Nár. Listům“. [...]

Zůstávám Váš Dr. Konst. Jireček

НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 124, л. 22–23.

Публикувано в: Сис, В..., с. 149–151.

№ 55

К. Иречек до М. Дринов – 21 септември 1876 г. (3 октомври, н.с.). *Споделя впечатленията си от публикацията на Джанюариџс Макгахан¹ в „Дейли нюз“. Съобщава за митингите в Англия в подкрепа на българите, за посещението на Балабанов и Цанков у лорд Дерби², за предложението на Т. Пеев да напише продължение на „История на българите“, за да опише зверствата от 1876 г. Интересува се дали има вести от България и дали описаното от Макгахан и Скайлър³ е истина. Съобщава му новини около ген. Зах. Завършва писмото си със съобщение, че ще напише рецензия за книгата на Дринов „Южните славяни и Византия през 10 в.“; говори отново за генеалогията на Пеячевич; за кн. 11–12 на „Периодическо списание“.*

Praha 3.X.1876

Drahý příteli!

[...] Včera dostal jsem Mac-Gahanův cestopis po Bulharsku (z „Daily News“) a Baringův⁴ report, i četl jsem hluboko, hluboko do noci. Prosté, stoicky klidné listy Mac[-]Gahanovy podávají obraz přeužasný! A to není všecko – kolik vražd ve Vidinsku, Pirotsku, v Makedonii.

V Anglicku bylo již 265 meetingův pro Bulhary. Nyní se strojí Monstreprocession v Lond. Balabanov a Cankov byli u Derbyho.

Pejov onehdy vybědl mne v „Въз.“ veřejně ve pokračování dějin bulharských, k popisu hrůz l. 1876 pro Evropu. Dětinský nápad! Kde sebrat materiál, výpovědi očitých svědkův atd. nyní, kde tancujeme sur un volcan, kde je válka rus. tur. před vraty?

Máte zprávy z Панагюрище? Je pravda vše co v tamních věcech píšou Mac[-]Gahan a Schuyler? Dle toho všeho poustání, o němž tolik jsme mluvili a psli, bylo prabídné. O událostech Gabrovských vypravoval mi jeden Svištovec, jenž 11 máje byl v Gabrově a nyní v Praze učí se сапунджилък.

¹ Джанюариџс Макгахан (1844–1878) – американски журналист, кореспондент на „Дейли нюз“, известен с репортажите си за зверствата при потушаването на Априлското въстание (заедно с американския генерален консул Юджин Скайлър установява точния брой на избитите, както и на опожарените селища, църкви и манастири) и за хода на Руско-турската война от 1877–1878 г.

² Едуард Хенри Стенли, 15-и лорд на Дерби (Edward Henry Stanley, 15th Earl of Derby) (1826–1893) – английски държавник. През 1866–1868 и 1874–1878 г. е министър на външните работи в кабинета на Бенджамин Дизраели, 1-ви лорд на Бийкънсфийлд.

³ Юджин Скайлър (1840–1890) – американски учен, писател, пътешественик изследовател и дипломат. Генерален консул в Цариград (1876–1878), който има ключова роля при формирането на международно обществено мнение за турските зверства по време на Априлското въстание.

⁴ Зверствата по потушаването на въстанието в България са обсъдени в Британския парламент на 26 юни 1876 г., като опозиционната Либерална партия настоява за пълно разследване. Британското правителство възлага на Уолтър Баринг, втори секретар на тяхното посолство в Константинопол, да проведе разследването.

Ve Vidni maďarský globus úplně se rozkoulel. Dnešní depeše ohlašují, že Hoffman bude min. zahr. zál. – Gen. Zach zamře tyto dni, již není pomoci. [...]

Vašemu Dok. Konst. Ji.

PS. „Pokrok“ onehdy přinesl dopis z Kaloferu od jedné Česky, která tam je učitelkou¹. Město mnoho neutrpělo, ale živé barvy, kterými strašné jarní měsíce letošních roku prostým slohem jsou vyličený, mají něco děsně dojmavého.

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 124, л. 24–25.

Публикувано в: *Сис, В...*, с. 151–154.

№ 56\

Н. Бончев до М. Дринов – 28 септември 1876 г. (10 октомври, н.с.). *Оплаква се от климата в цяла Русия, от липсата на политически новини и от научаването на вестта за Берлинския меморандум².*

Септ. 28 вторн. 1876

Теодосия

Друже мой!

[...] Но ваша милост, като имате голяма севда за политиката, напишете ми да сам и аз известен, понеже тука сме оскудни от политика. Днеска се получи в клубът един телеграм, много прекален, с ултиматуми и с умерений берлински меморандум. Истина ли е? Ако е истина, ваша бехта много излъгани с надеждите си, че българете щят напоследък да достигнат автономия. Разумявам не оная, която предлага лорд Дерби. [...]

Здравей, друже!

Н. Бончев

Адрес: Дворянская у., д. Трегубова.

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 5, л. 144–145.

№ 57

М. Дринов до К. Иречек – 1 октомври 1876 г. (13 октомври, н.с.). *Дринов разказва за завръщането си в Харьков. Оценява високо откритията на Иречек за събитията от 1668 и 1688 г.³ Окуражава го да продължи заниманията си със сръбска история и му съобщава, че рецензията му на „История на българите“ е публикувана в „Славянский сборник“⁴. Пише и че един от братята му вече е на свобода и че има надежда и за другия.*

Мили друже!

Писмото Ви от 11 Септемвр[и] у време получих. Днеска ми пристигна и другото Ви писмо из Прага. [...] Аз се върнах в Харьков съвсем болен, не толко телесно, колкото душевно [...] Из Пловдив ми пишат често, но подробности не ми явяват, види се, не смеят. – Един от моите братъе е вече освободен, – казват, че има надежда и за освобождението на другий. – Мак-Гахановото пътуване не ми е познато. Трябва да Ви изповядам, че в последно време аз се старая, колкото е възможно да избягвам такива членове, както и вестници изобщо; нервите ми не могат вече да преносват такава четенье. – Все очека-

¹ Става въпрос за писмата на Йозефа (Богдана) Ираскова-Хитева (1844–1929), публикувани в „Покрок“ през 1876 г., които разказват за събитията по време и след Априлското въстание у нас. *Соленкова, Л., Т. Готовска-Хенце, Вл. Пенчев, Р. Маринска.* Жената като феномен в българо-чешката взаимност (средата на XIX–средата на XX в.). София–Прага, 2011, с. 24–29.

² През май 1876 г. външните министри на Съюза на тримата императори – Германия, Австро-Унгария и Русия, подготвят т.нар. Берлински меморандум, който предвижда гаранции за осъществяване на реформите в Турция. Но английската дипломация се противопоставя под предлог за запазването на авторитета на султана и интегритета на неговата империя.

³ В писмото си от 19 авг. 1876 г. (31 авг., н.с.) К. Иречек пише подробно за генеалогията на Пейчевичи и за своите открития за стария Кипровец (Чипровци).

⁴ Рецензията на Дринов за Иречеквата история е в „Периодическо списание“. Вж. Съчинения на М. С. Дринов. Т. 3, с. 234–246. В Славянския сборник, т. 2, няма отпечатана такава рецензия.

вам от ден на ден, давно работите вземат някаква права посока, – тогава пак ще захвана да чета редовно вестници. – А правата посока е войната, която и ние очакваме с такова нетърпение, както и Вие. – Без нея няма оправия! – От Пейова отдавна не съм получавал писмо: простете му детинската постъпка! Той, сиромашът, види се, съвсем е подивял от Влашко-българските неразбории. Много добре направи той, дето дързна да извади на яве глупостите и мърсотии на Каравеловци¹. Казват, че сега българските работи в Сърбия стоят добре, не зная, до колко е истина [...].

Харьков 1 Октомвр[и] 1876.

НА БАН, ф. 3к, оп. 1, а.е. 96, л. 32–33.

Публикувано в: Из архива на К. Иречек..., с. 129–130.

№ 58

М. Дринов до Т. Пеев – без дата, но съдържанието му подсказва, че е писано в края на м. септември 1876 г., ст.с. Поздравява Пеев, че се е противопоставил на Каравеловци. Интересува се от дейността на благотворителните комитети.

Любезний Господине Пейов!

Преди три недели се завърнах в Харьков. Преди да тръгна из Прага, написах ви писмо, което не зная стигнало ли ви е. „Възраждане“ тука ми доходи, но твърде късно: № 12, който е излязъл още на 7 септемвр[и]. Ми стигна току преди три дена. Добре направихте, че се опълчихте против Каравеловци. Щат ли да могат да омаят техните гнусотии тези, които са сега поеле работата? Как отиват благотворителните комитете? Защо не публикувате нищо от тяхната деятелност? На браилский аз пратих преди две недели 25 рубли (г-ну Икономову), – не зная стигнаха ли. [...]

М. Дринов

НА БАН, ф. 1к, оп. 1, а.е. 408, л. 1–2.

Публикувано в: Документи за историята на БКД..., т. 1, с. 534–535.

№ 59

Т. Пеев до М. Дринов – 25 октомври 1876 г. (6 ноември, н.с.), написано на бланка на БКД. Описва му тежкото си материално положение, в което се намира, и търсенето, заедно с Миларов, на начин да продължи издаването на „Възраждане“. Решил е с руските войски да замине като доброволец за България. По-нататък му разказва и за състоянието на БКД, българското училище в Браила, дейността на благотворителното дружество.

Българско книжовно дружество

Господине Председателю!

След като ме извадиха из тукашното българско училище, преди 4 месеца отстраниха ме и от Дружеството. Трябваше да се отдам на издаването на „Възраждане“, което от как погълна всичките ми материални средства, положи ме и в дълг около 50 лири турски. Другарът ми г. Миларов ходи в Руссия, за да търси средства за по-нататъшното, поддържане на листът. Той не може нищо да свърши и сега вече нито на вересия ще мога да издавам вестникът. Много зле испаднах: нуждая се и за самата си прехрана, която не мога да добия с никакъв труд, защото се е дигнало върху ми общо гонение. С нетърпение очаквам да дойдат руските войски, заедно с които вече съм се решил, ако не намеря при тях друга работа, чрез която бих могъл да послужи с по-голема полза, – да нарамя пушката като български волонтер и да замина в българско. Токо давно това се сбъднеше по-скоро, защото всичкото си юнашко търпение може да се преодолее, в което отдавна вече съм испаднал. [...]

Благотворителното общество додето мислеше, че ще му се внасят от Руссия пари, за да ги раздава по народни потреби, дига гюрултия² доста голяма, като писа по разни

¹ Става въпрос за писаното на страниците на в. „Възраждане“ в бр. 12 от 26 август 1876 г. (ст. стил) по неуспеха на Априлското въстание и причините за това.

² Гюрултия – от турски, разг. ‘врява, глъчка, шум’.

места да се препоръча. От тука то е събрало твърде малко помощи, по-големата част от които, казват, харчили членовете му за своята прехрана. Сега на това общество дейтелността се ограничава в пробирането на народни и противорнародни хора. Това общество ме прогласи не само между браилците за шпионин, но се потруди да пише за това и на повече градове в Руссия, Сърбия, Влашко и България. Опростете ми заради дето не отговарям на писмата Ви у време. Немам много работи, които да ми пречат на това, но лошото ми положение ме е слисало до толкова, щото не приличам на себе си. Сърдно ви поздравлявам.

25 окт. 1876.

Ваш
Т. Пейов

[PP] Много здраве ви праща и другаря ми г[-н] Миларов [*не се чете*]¹.

НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 92, л. 140–141.

№ 60

Н. Бончев до М. Дринов – 28 октомври 1876 г. (9 ноември, н.с.). Изказва благодарност за надеждата за отечеството, която му е дал Дринов в предно писмо (не е намерено). Притеснява се, че при война може при Теодосия да се извърши десант.

* Окт[омври] 28 1876. Теодосия

Приех, друже мой, честното ви писмо, и възродих се, най-паче за утешението ви за нашето многострадално отечество. Уви! Кой може да поверва, че ще някога и нас слънце да огрее! Убо погледни, царства и народи се разлюляха, политическият [х]оризонт се омраси, светът настръхна, племена и язици се разпалиха един на други, рикающите иский кого поглатити. Вскую шаташася язици? Доходят ми на памет словата на Давида². Возсташа царие земстии. Но възсташа тогива, когато едва ли штят може да уврагуват раните на страждуштите народи славянски.

Напоследък и аз се смутих, друже мои, и не знам, да остана ли тука, или да диря друго убежище. Отпиши ми за тия работи, понеже съм в голямо сомнение.

Доде ми писмо от Тенова из Орёл³, та ми советува поради войната и за здравето ми да оставя Теодосия и да ида с него ноедно в Ментона. Возможно ли е за мене толкова големо пътуване, когато съм толкова слаб, дето едва п[ъ]лзя по улицата. Отписъх му прочи, че не мога да излезя.

Но какво да чиня⁴? Как мислите вие в Харьков? Аз мисля, че ако стане война, в Теодосия ште да има десант. Основавам своето мнение на мнението на императ[ор] Николая в началото на Кримската война. Той се много боеше, че штят неприятелите да напатат⁵ през Теодосия, та много повеления даде за тия нечта.

Здравей!

Н. Бончев

* NB 29 Царското слово ес Кремато⁶.

НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 50, л. 146.

№ 61

Др. Цанков и М. Балабанов до М. Дринов – 28 октомври 1876 г. (9 ноември, н.с.). Съобщават му, че досега са провеждали пропаганда в Англия за подкрепа на българите и за очарованието си от свободолобието и възпитанието на англичаните. Но след об-

² Написано в полето на последната страница на писмото.

¹ Библия. Псалтир 54: 10–16. С., 1991, с. 658.

² Николай Тенев

³ Чиня – ост. ‘правя, върша’.

⁴ Напататвам – ост. ‘нахлувам, нападам, налагам’.

⁵ Кремато – от лат. ‘изгарящо’. Бележка е направена от М. Дринов с молив в полето на първата страница от писмото.

рата в Източната криза те трябва да се върнат в Русия. Обръщат се към него с молба за финансова подкрепа.

Begent St. W.

London, 28 Warwick St.

9 Ноември 1876 (н.с.)

Ей Батюшка,

Доде време да видим и Матюшка Россия! До тоя час, в Англия, ний се пропаганда правихми. Начинът на тая пропаганда, както и резултатът, да вземем сега да ти ги описваме, требува много време, което никак немаме; но ний ся надеваме да си зел едно понятие от вестниците за тая наша пропаганда между народът, когото цел свет мисли за студен, а ний намерихми за горещ. Свободата и отхраната¹, със които ся храни английски народ, правят англичанинът да е изображение на моралния човек. Ах! Колко е честит народът, който има тая свобода и тая отхрана!

Но нека оставим тия разсъждения за когато им доде времето. Нека първо ся освободи народът ни, и тогава щем го мислим каква свобода и каква отхрана требува да ся трудим да му дадем.

Сега да додем на предметът си, целта на писмото ни. Новата фаза, в която влезе от една неделя насам источният въпрос, прави Матушка Россия за средоточие на действията върху българският въпрос². Ето защо, както по нашите съобщения, тъй и по съветите на познатите приятели, да ся намерим първо в Петербург и после в разни страни в Россия, и то додето са зафане последният акт на драмата [...].

Твои искрени

Драган Цанков
Марко Д. Балабанов³

НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 331, л. 1–3.

№ 62

Р. К. Жинзифов до М. Дринов – 31 октомври 1876 г. (12 ноември, н.с.). Дава сведения за себе си, за пътуването на Константин Станишев⁴ и К. Бонев, за Н. Бончев.

Москва Окт[омври] 31.1876 г.

Любезний Марине!

Наистина не зная что да отговоря на твоето любезно писмо от 24 окт. Разве⁵ да ти кажа, че я сум жив и здрав! Экае⁶ важност [–] чу Райко е жив и здрав, че яде и пие и спие!... Станишев отдавна ся върна из Сърбия, из която изнесе не хубави впечатления. Бонев тоже блуждал в Румън[ия] и Серб[ия] и пак ся върна назад с празни ръце и лошево впечатление, а па за Каравелова и не питай? Но за то хорош его безхарактерний брат Любен. Бог с ним. Бонев заседна си на старото място в Подольск. Не ми е известно дали е дошло семейството му. Де ся намира Бончев да знаеш, ами за что отиде с него дъщерята на киевската Вѣдма⁷? Грустно⁸, брате Марине! [...] Желая ти здравие и дългоденствие.

Твой
К. Жинзифов

¹ Отхрана – *ост.* ‘начинът, по който някой е отгледан и изучен да влезе в живота; възпитание’.

² На 31 октомври 1876 г. (н.с.) Русия дава ултиматум на Високата порта да спре войната срещу Сърбия и да сключи примирие с нея, като в същото време обявява и частична мобилизация на войските си. Турция се съгласява. Обезпокоено от действията на Русия, на 4 ноември английското правителство предлага да се свика в Истанбул международна конференция, на която да се приеме мирен изход от кризата.

³ Писмото е написано от ръката на Др. Цанков. М. Балабанов се е подписал саморъчно.

⁴ Константин Наков Станишев (1840–1900) – завършва математика в Москва. Близък приятел с Р. Жинзифов и К. Миладинов. Един от организаторите на Българското опълчение. Чиновник за особени поръчения при княз Ал. Дондуков-Корсаков. Назначен за вицегубернатор на Видин.

⁵ Разве – *от руски* ‘нима, дали, само’.

⁶ Экие – *от руски* ‘ето каква’.

⁷ Вѣдма – *от руски* ‘вещица’.

⁸ Грустно – *от руски* ‘тъжно, жалко, печално’.

№ 63

Я. Ковачев до М. Дринов – 4 ноември 1876 г. (16 ноември, н.с.). Съобщава му новини около себе си, за положението в Пловдив и на Хр. Г. Данов, за опита на някои турци да отровят християни посредством храната.

Виена, 4 Ноемвр[и] 1876.

Любезний бае Дринов.

[...] От Пловдив нищо ново. Бай Данов е тамо още, а за тамошното положение не питай нищо. Бог да ги опази от турский нож. Дойде от тамо едно даскалче – Макаков, който ни приказа много новини и големи опашати лъжи, а нищо друго особно. Тебе бележа особно следующото: Панагюрци са минувале зимно време с армея Кисела¹, по тази техна превъзходно храна не била и техно произведение, а турско – от близките села, затова ето що им намислели турците от тези околни села да им направят за добро. Турците земали отровата турнали в малките (още доде не се завило зелето) още зелки. Един турчин пак от същото село бил спасителът на толкози християнски души. Той отиш[ъ]л в Копривщица и преди селенете да хапнат от зелето, обадил им и те го хвърлили, а отиват у Пловдив да явят на пашата, който се и уверил за истината. Има още други таквизи приказки, но и да не ги знаеш е по-добре. [...]

Твой Янко

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 147, л. 17–18.

№ 64

М. Дринов до Адолф Патера – 17 ноември 1876 г. (29 ноември, н.с.). Разбира се, че според него изходът за българите е един – освобождението им от турско владичество по един или друг начин, и как той популяризира положението на българите. Моли да му изпрати Часопис чешкехо музея, в който К. Иречек публикува рецензията си за „Южните славяни и Византия през X век“².

29 ноември 1876 г., Харьков

Милейший Адольф Осипович!

Письмо отца протоиерея вместе с Вашею припискою я получил давно. От него повеяло Прогой, Штепаном, Пильзенским пивом, режским. Дух этот немало освежил меня, задыхающегося от душной харьковской атмосферы. Да, друзья мои, я тут совсем заглохну с тому же и обременен с массой занятий, - вздохнуть некогда. Пеймите это и не взыщите, что так долго не откликаюсь на милое, дружеское послание. Политикою теперь я не так увлекаюсь, как бывало в Праге, впрочем она теперь и не так и не так интересна, как тогда, теперь дело поставлено ясно: или, или. И в том, и в другом случае результатом будет тот, что братия будет освобождени от бусурманского ига, все мы чувствуем это и заранее благодарим Господа. [...] Недавно я прочел тут публичную лекцию о „Болгарии накануне ея погрома (из путевых заметок)“³. Думаю напечатать ее, если это удастся, пришлю вам. [...]

Душевно Вам преданный

М. Дринов

LA PNP, Pozůstalost A. Patery.

Публикувано в: *Горина, Л.* Научната биография на Марин Дринов в писмата му до Адолф Патера. – *Векове*, 1988, № 6, с. 80.

¹ Армея – *от гръцки* ‘кисело зеле’.

² Jiřeřek K. Южные славяне и Византия в X веке. Сочинение М. С. Дринова. Москва 1876 [отдел. отпеч. Чтения Импер. общества истории и древностей российских 1875. Кн. 3.]. *Časopis Muzea Království českého* 50, 1876, s. 558–569.

³ По-късно лекцията е отпечатана под същото заглавие. Вж. *Болгария накануне ея погрома*. Публичная лекция, читанная в Харьковском университете, в ноябре 1876 года. – В: *Славянский сборник*, 2. Петербург, 1877, с. 23–45. *Също така в:* Дринов, М. Съчинения. Т. 3. С., 1915, с. 25–55.

№ 65

К. Иречек до М. Дринов – 24 ноември 1876 г. (6 декември, н.с.). Разказва му докъде са стигнали проучванията му за историята на Сърбия. Изпраща рецензиите за Дринов в Часопис чешкего музея. Съобщава какво е научил за мисията на Др. Цанков и М. Балабанов.

Praha 6.XII.1876

Milý příteli!

[...] Cankov a Balabanov jsou v Paříži a měli audienci u duc Decazes¹. [...]

Váš upřímný Dr Konst. Jireček

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 124, л. 28.

Публикувано в: Сис, В..., с. 157–159.

№ 66

Я. Ковачев до М. Дринов – 25 ноември 1876 г. (7 декември 1877 г., н.с.). Пише му, че има облог със Сава Филаретов за превода на Иречековата история на френски език и ако се окажело, че няма такъв, Дринов ще плати вечерята. Съобщава му и за посещението на Черняев във Виена, за хода на делегацията на Др. Цанков и М. Балабанов, за пристигането на княз Богориди, нови сведения от Панагюрище.

Виена, 7/25.XII.1876

Любезний ми бае Дринов.

[...] Ами знаеш ли що имаме у В[иена]. Напредък от твоето прекрасно селце! Една жена, мъжът, на която бил у Анадола с овце от некая и друга година, кога дошле башибозуците в селото, насилите я и тя се осетила тежка. За да не роди беззаконно дете, тя предпочела смъртта и така се обесила. Името ми не ми иде сега на ум та да ти го кажа.– От по нас немам никакви новини и нищо се не чуе що става и крои [...].

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 147, л. 21.

Публикувано у: Динеков, П..., № 6, с. 236 (частично).

№ 67

Н. Бончев до М. Дринов – 27 ноември 1876 г. (9 декември, н.с.). Споделя мнението си за подготвеността на българския народ за събитията от 1876 и 1877 г. и готовността си да се включи при евентуален военен конфликт. Разказва му за лошия климат и здравословното си състояние. Притеснява се за здравето на М. Дринов и за претоварването му в работата.

Ноемвр[и] 27. 1876. Теодосия

Имаме Ви, друже, честното писмо оште от 16 текущаго, но поради големите недъзи, които ме мъчат, не мога с време да ви отговарявам.

[...] И при такова състояние принуден съм да остава Теодосия, ако би да стане война. [...] Того ради седя [и] чакам, его се св[ъ]ршат восточните работи мирно [...], обаче не е възможно. Като кажеш „царство се кръти“¹. И воистина друже мой, доживяхме до велики исторически минути, но се явихме непригответени за тех и лениви, като ония бди деви евангелски, у които погаснаха светилниците, та не излязоха во сретение жениху². Достойните се уклониа от историческото поприще, та излезоха на него недостойните и невеждите.

Имам от Москва вести, че дошло там Гешанчето Иван³ и довело Райка учителката⁴, за която толкова много писаха вестниците, та че комитетът слав[янски] иж приел на свое

¹ Дук Луис Дюкас (1819–1896) – френски държавник и политик. Министър на външните работи на Франция (1873–1877).

¹ Библия. От Матей свето евангелие 25: 1–12. С., 1991, с. 1225–1226.

² Иван Гешанов (неизв.) – родом от Панагюрище, брат на Кръстьо Гешанов. Учи в Русия (1856–1870).

³ Райна Попгеоргиева Футекова-Дипчева (Княгиня) (1856–1917) – родена в Панагюрище в семейството на свещеника Георги Футеков. Съпруга на Васил Дипчев. Учителка, основателка на женското дружество „Китка“ в града. По поръка на Георги Бенковски ушива знамето на Априлското въстание. По време на въстанието е арестувана. След освобождаването си заминава за Русия, където учи за акушерка.

съдържание. Дошли и дохождат оште много българе. Той приказвал и за брат ми, че е жив. Но макар и да ся уцелели, не мисля да ги оставят на мира черкезите и досега, спроти както четем по вестниците. [...]

Здравей!

Н. Бончев

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 50, л. 148.

Публикувано у: *Динеков, П. ...*, № 6, с. 236 (частично).

№ 68

Я. Ковачев до М. Дринов – 3 декември 1876 г. (15 декември, н.с.). Разказва за срещата на българите във Виена с ген. Черняев, която преминава без особен резултат, за срещата на Др. Цанков и М. Балабанов с Черняев и за опита им да се видят с граф Андраши, за домогванията на сърбите, за предстоящата Руско-турска война. Съобщава му и малкото новини, които има от българско.

Виена, 15/3 Декември 1876.

Любезний ми бае Дринов.

[...] Миналата петък веч[ер], г. Цанков си дойде от Рим, а в неделя сутрин рано и господ. Балабанов. В същия ден те се представиха и двамата пред Черняева, а подир това ходиха и при княз Богориди, към когото имаха писма от г[-]на Евл. Георгиев. Наминуване на нашите двама посланици у Виена било само да се представят пред тукаш[ния] министер графа Андраши и после скоро да заминат за Берлин и Петербург гдето е таман сега време да бъдат. Когато Маринович¹ се мъчи да уклони Царя да отстъпи едно парче от собствена България на Клевите Сърби.– Така, понеже всички тук министри се намират засега у Пеща, а застъпникът Андрашев, барон Ор[c]zy² не смее да ги приеме, а се отнесъл до Пеща да пита, нашите – както ти споменах по-горе, требваше да бързат да заминат за Берлин. И наистина, още във вторник вечер те заминаха с Куриерският поес за Берлин. Кога отидат и в Петербург и свършат там мисията си, българските делегати ще се завърнат у Виена и ще чакат кого от тех по-скоро ще повикат за Губернер в проч. Панагюрище.

От нашенско немам никакви известия. Бай Данов ще е излезъл вече от Пловдив за Русчук, от гдето ще очаквам писмото му.– [...]

Днес петък после неделя е понеделник – ето ти свети Никола: ще прием и ще се веселим та ако ще и царство да се разтури.

Твой Јнко

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 147, л. 23–24.

№ 69

Р. Жинзифов до М. Дринов – 7 декември 1876 г. (19 декември, н.с.). Описва някои от действията на Славянския комитет и руски държавници за популяризирането на българската кауза. Дава му сведения за общи познати. Чака да се видят в Москва.

Москва. Дек[ември] 7. 1876 г.

Драгий Марине! Днес подир пладне поучих твоето писмо от 3 ч. текушаго мес. и днес же вечерта избирам време да ти напишам няколко редаве. Виж, брате, каква е работата. Времената са тежки и трудни сиреч искат да родят нещо, ама мъжко ли женско ли не зная. От всекога из нас потребен е посилен труд, и поради това аз уже пристъпих да съставя, по приглашението на Ивана Сергеевича³, „Дорожник по Македонии“ или иначе

⁴ Йован Маринович (1821–1893) – сръбски политик, младоконсерватор, министър-председател (22 октомври 1873–25 ноември 1874). През 1876 г. е пратеник на сръбското правителство в Русия.

⁵ Барон Феликс Орси (1835–1892) – унгарски благородник в двора на Австро-Унгарската империя, както и известен композитор и диригент.

¹ Иван Сергеевич Аксаков (1823–1886) – руски публицист, обществен деец, славист, почетен чуждестранен член на БКД. От 1857 г. е председател на Московския славянски комитет. През 1878 г. е отстранен и изгонен от Москва след острата си критика за руската дипломатия на Берлинския конгрес.

географическо-статистическо описание на Македония. Ами виж сега, брате, какво проклетство: хилядо души дозволе да седнат в душата на проклетият Ошмя[н]цев¹ (черна душа); за наше несчастье по-големата част от описанието на Македония, което преди 19 години изработихме аз и покойният Д. Миладинов², намира се у Ошмянцев от когото не е възможно да се земе назад, защото, както сам знаеш е проклет човек. Но как и да е аз все таки намирам за полезно да обнародувам поне тази част от описанието на Македония, която аз съхраних у себе си, там паче че Славянският комитет проси ми да са заема с това дело. След две недели ще пристъпам да го печатам; това нещо, рече че е свършено; ами вижте друго: комитетът настоятелно желае от нас българите да му съставим мъничък руско-български словар, и княз Черкасский³ обърна ся към мене с това предложение; аз, разбираю, че можех да ся откажа; ами пита се, как да го съставя? Времето е късо, а па не търпи. Не зная какво ще направя. Необходим е помощник; сега же ще напиша на Петка Каравелова за тази работа; аз мисля, че по-добре е да съставя кратичък „русско-български беседник“. Как ти мислиш? Напиши ми по-скоро и дай ми съвет как знаеш. Много е вероятно че в конецът на тази неделя ще доди при теб Станишев с един русин да се посветоват сос тебе за работи които са касаят до българският народ. А за какви работи ти сам ще узнаеш подробно от них. Не са съмнявам, че ако доде разговорът до нашата Македония, то те непременно, как и аз и Станишев ще доказваш, че тя е чисто Словено-българска страна, защото, брате, тай е на самом дело. Времената, брате Дринов са много важни и превати. Но заради това ние ще си поговорим по-пространно като идеш в Москва прямо към мене, и молам ти се даже да додиш по-скоро защото ти много ще помогнеш на общата работа.

Твърде съжالياвам че горкият наш другар Бончев са намира в лошаво положение. Види са че болестта е неизлечима и не можем да го считаме „жилещом мира сего“. Въобрази си Марине, какво ще стане с Анна⁴ ако Бончев не оздраве. Кой ще я прибере горката там в Татарската Феодосия? Казват ми че Бончев парите е зел с[ъс] себе си, а по при него има чужд човек – жена. Боя се да не остане Анна гола и боса. Бог да ѝ е на помощ. Аз до ден-денеска не съм видел нито Райна, нито Гешянова. Скоро ще пристигнат в Петербург Цанков и Балабанов, а от там те вероятно не ще са откажат да видят и белокаменната Москва, а по моему мнению, непременно трябва да са видим с них и ти добре си замислил да додеш в Москва. Поклон ти пращат Станишев и Бонев които сега са намират в Подольск, но скоро него ще го дигнат от старото пепелище и ще го проведат в Кишинев. Още ще ти кажам, брате Марине че овде в Москва родиха са много начинания, проекти, приготвувания относително за бъдещата съдбина на българите, но какво ще стане един Бог знае. Прощай и до скоро свидания.

Твой
К. Жинзифов

P.S. Ако имаш свободно време, то отговори ми.

+ 16 февралю 1877 Глед. писмото ми до Бончева от февруар⁵.

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 103, л. 52–53.

¹ Яков Орел-Ошмянцев (1828–1893) – руски филолог и публицист. Съставя карта на славянските народи, за което е заподозрян в шпионаж и по искане на австрийския посланик е арестуван. Междувременно богатата му библиотека е разграбена. За изработването на тази карта получава картографски материали за Македония от Сава Филаретов. Работи и с братя Миладинови.

² Димитър Миладинов (1810–1862) – български просветител, книжовник и фолклорист. При обиколките си в Македония заедно с брат си Константин събира и издава „Български народни песни“ през 1861 г. в Загреб.

³ Владимир Александрович княз Черкасски (1824–1878) – руски юрист, славянофил и държавник. Изпратен в България по време на Руско-турската война (1877–1878) като пълномощник на Централното управление на Руския Червен кръст при действащата руска армия. По време на войната оглавява Временното Руско управление в българските земи. Организира гражданската администрация. Привлича изявени и авторитетни българи в управленската система. Подготвя записка за управлението на страната, която е взета под внимание при изработването на Търновската конституция.

⁴ Анна е сестра на Нешо Бончев, която живее при него.

⁵ Прибавено от М. Дринов с молив.

№ 70

Писмо от Я. Ковачев до М. Дринов – 11 декември 1876 г. (23 декември, н.с.). Пише му по лични въпроси, съобщава му сведенията във вестниците за провалянето на Цариградската конференция и за струпването около Кишинев на руска войска.

Виена 23 12/11. 76

Любезний ми бае Дринов.

[...] Новини нема никакви. Снощи се [...] получи известието на вседержителя Царя Рускаго от Москва. Днес всички вестници говорят за несбъдването на Конференцията у Ц-град – говорят само за бой и за Концентриране на 4 армии войска около Кишинев. Ти тамо може да черпиш по от близо новини и би могъл да ни известиш в тези облачни времена. [...]

Твой Янко

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 147, л. 19.

№ 71

Н. Бончев до М. Дринов – 13 декември 1876 г. (25 декември, н.с.). Поради здравословни причини, има намерение да замине от Теодосия. Дава му заръжки за пътуването му до Москва.

Теодосия. Дек[ември] 13. 1876.

[...] Като бъдете в Москва и распитате за село Панагюрище, напишете ми да зная и аз. Имай на ум да узнаеш, кой пише в Русски Вед. (№ 308 и др.) за село Панаг. И подписа се М.? – Ако ли това не знаеш, то узнай, кой е држел кассата на востаниците в село Панаг.? [...] Непременно да се представиш и на Каткова¹ и на Аксакова и на други достойни мъже (исключавам Н. Попова²) и да распиташ, что и как и да изразиш благодарност за горештото им застъпничество. За сиромаштя от името на българите. Повече ти не пиша за тия работи, Sapienti sat³.

Н. Бончев

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 50, л. 150.

№ 72

М. Дринов до Н. Бончев – 11 февруари 1877 г. (19 февруари, н.с.). Разказва му за срещите си в Москва с български въстаници и за новините, които е научил от тях.

Харков, 11 Февр[уари] 1877

От много работа, друже, и от голема залиса не можах досега да се вредя, за да ти утоля жаждата. Сега слушай само.– В Москва се видях с царцата Райка, с Иванчо Гершанов и с печестина⁴ панагюрски момичета, деца, които наскоро бяха пристигнале там. От тях аз можих да се науча доста добре за работата.– По причини на Херцеговинското възстание търговия спрела, вземане-даване престанало,– страшна сиромашия нагърнела⁵ светът. А турци все токо викат: „давайте!“ На хората им вече довило⁶.– От друга страна, Херцеговинското възстание, надежда, че Сърбия, Черногория, па и Россия се стегат да отворят война силно вълнувале духовете.– Па се притурило⁷ още едно нешто: чуло се, че Турците се канят да сечат Българите и канят се не на шега.– Това са причините на Панигюрското възстание.– Панигюрци, като се увериле, че околните турци се готвят да ги колят, поискале от Пазар⁸ войска да ги брани. Отговор не им бил дан.– То–

¹ Михаил Катков (1818–1887) – руски публицист. От 1863 г. до смъртта си той издава влиятелния вестник „Московская газета“.

² Нил Попов

³ Sat sapienti – от латински ‘за мъдрия е достатъчно; на мъдрия е достатъчно малко, за да разбере’.

⁴ Пет-шестина

⁵ Нагърнела – ост. ‘нагънала’.

⁶ Довило – ост. ‘дотегнало’.

⁷ Притурило – ост. ‘добавило’.

⁸ Пазар – дн. Пазарджик.

гава те вече решилие сами да се бранят. Па токо захванало да се бьбре¹ и за възстание.– „Секи си зарезал работата, па захванал все за това да хорати²“. Па токо взеле и да се готвят. Избрале комитет, който захванал да сбира пари за оръжие и др.– Всеки давал: богатите по хиляди, сиромаси по грош, по два, много бабички си дале и герданите! Стоян Цуцек намислил да ги издаде, побьрзале през ноц да му запалят къщата, та с ней и той жив да изгори.– Избавил се, но се уплашил така, штоо престанал да мисли за издаване. Само наклопал няколко младеже, че по някакъв керез³ му запалиле къщата. Мюдюринът⁴ заповядал да хванат тия младеже и да ги турат в синджире, но народът не позволил: съ[с] сила отьрвал арестованите от заптиетата⁵ и ги освободил.– Турците премълчеле и оставиле работата така.– Пригответянето си се продължавало.– Докарвале барут, точиле ножове, дядо Бимбаш правил пушки, а племянник му Никола – дървени топове.– От ракиените юзета⁶ правиле крушуме,– тотмаците⁷ от кантарете събирале за гюллега. С околните села са направиле споразумения: наш Пейо тук е бил посредникът.– В началото на Априлия от 70 села дошле представителе на Лисец и там на равнина „Разлатна“ три дни са се съвещавале. Балдьовский представител (Ненко)⁸ вземе та обади работата в Пловдив на пашата. Същото направил и един Коприщенин⁹. Чуло се, че иде в село Азис паша¹⁰ с 150 д[уши] заптиета.– „Ами сега?“– Вдигайте се! И всичко се вдигнало на крака. Първо и първо упушнале двама панигюрски заптиета. (Найден и Пейо тук са играле главна роля), а другите успеле да бегат. 300 душ[и] юнаци, облечени с гиздава форма и в гугли, украсени с левове събират се на чершията и искат от комитета револвере, но членовете на комитета казват, че револвере няма. Страшен яд обзел юнаците, някои от тях се спущат да разкъсат членовете, които обаче успеле да бегат и да се испокрият ... Иван Соколов¹¹ с 60 душ[и] излазя по пазарджикский път и край Калагларе среща Азис паша. Като видел тая чета, Азис бегал като опърлен в Пазар и там казал, че Панигюрский балкан е пъл[е]н с Московци, с което страшно изпоплашил турците. Бенковски¹² (загадочная личност!) с 80 душ[и] отишъл къде Бельово и по пътя изгорил ирушките махали. Ильо Педесетник с 50 душ[и] хванал Медет.– Харчо (fils¹³) отишъл в Стрелча, запалил турските къщи и обсадил джемията, в която турците успеле да се затворят. Щял и там от глад да ги умори, ако не им дошле на помощ османовчене и ако не го излъгале Коприщене. Много любопитен е тоя поход.– Рад Клисара хванал боирът свети Никола и много добре укрепил тамошний път. Много добре биле укрепени и други места край Мечка, край Ируците: жените правиле тие крепости. В самото село, дето се преселил и много народ из околните села, воодушевлението е било

¹ Бьбре – *ост.* 'говори'.

² Хорати – *ост.* 'говори'.

³ Керез – *от турски* 'случай'.

⁴ Мюдюрин – турски подуправител, стоящ начело на нахия, в която са влизали неголям брой села.

⁵ Заптие – *от турски* 'униформен стражар'.

⁶ Юз – *от турски* '100'. Ракиеното юзче е малко стъклено или метално шишенце с дълго гърло, побиращо 100 гр.

⁷ Тотмак (токмак) – *от турски* 'чук за тепавица'.

⁸ Ненко Терзийски – не е сигурно дали той е бил на събранието в Оборище, но той предава информацията за подготовката на турските власти. Ненко Терзийски е разпознат от български войници при вратите на Цариград и е убит при опита му да избяга.

⁹ Вероятно тук отново става дума за д-р Спас Абрашев (вж. писмо № 13).

¹⁰ Пловдивският мюнесариф

¹¹ Иван Соколов (1844–1907) – български революционер, един от организаторите на Априлското въстание в Пазарджик. На 10 април 1877 г. Иван Соколов е зачислен като опълченец и участва до последния ден в Освободителната война.

¹² Георги Бенковски (1843–1876) – български революционер, един от апостолите на Четвърти революционен окръг по време на Априлското въстание. Когато разбира, че в Копривщица вече се бият, той обявява въстанието и в Панагюрище, след което бързо сформира чета. Хвърковатата чета, с която неуморно обикаля целия регион и успява да мобилизира и мотивира много въстаници, играе централна роля във военните действия на въстанието. На 12 май загива в Тетевенския балкан.

¹³ Fils – *от френски* 'син'.

голямо, – с радост и веселие неописано са посрещали четите, когато те са се връщали от своите походи и са се токо кърстили и благодарили бога, че ги е поживил, та да видат и българско царство. – „Нека ни сега истрепат, казвале мнозина, – барем си поцарувахме! Така са царували от 19 до 27 Априлия. В това време са ставали малки битви при Стрелча, при Калагларе, около Ируците и в Петрич. Петришкото срезение – и то е много любопитно: тук са разбити 400 душ[и] Черкезе: особено се е отличил бае Петко Мачев¹, който е утрепал началникът. – На 27 дохожда в Стрелча 8,000 войска. – Нашите могле да им извадат на среща около 200 душ[и] (Коприщене пак ги излъгале), които могле цел ден да противустоят на такава сила. Мужество са показали геройско. Тодър Налбатов² упушнал един юзбашия, после изважда ножа си и се хвърля въ[в] войската, и е колил, доде не го съсекле. – Страшен дъжд, който измокрил барута на нашите, накарал ги да се оттеглят в село. Тук се преоблекле, взеле нов барут и пак излезле да се бият, но са биле принудени да отстъпят. Отстъпвали са мъжки: биле са се в Балабановата кория, около света Петка и на двете бърда. Тук са се работили и дървените топове, от които един, хвърлен от Каменица, утрепал 8 турци на Кукла. На Маньово бърдо нашите са се държеле, доде не остане 30 душ[и], които най-после требвало да влезат в селото. Турците тогава са [се] спуснале след тях и успеле да ги хванат в плен всичките: между тях бил и наш Пейо. На Черковното бърдо битвата такожде е била отчаянна. Тук особно се е отличил Рад Клисара, който се е бил и в селото, при хаджи Симоновата къща. Тук той е задържавал Турците няколко часа, доде жителите на Долна махала не бегале на кърът и се скрילה. Чудни работи разказват за тоя мъж, който слава Богу, остана жив.

За сега това ти стига. До пътя ща ти опиша разорението на селото, само ти, щом прочетеш настоящето, отпиши ми. Напиши повечко, а не като в последните си две писма.

Здравей!

Марин

НБКМ–БИА, ф. III, оп. I, а.е. 2, л. 188–190.

Публикувано у: Динев, П., № 6, с. 236–238 (частично). Априлско въстание 1876..., с. 585.

№ 73

Н. Бончев до М. Дринов – 16 февруари 1877 г. (28 февруари, н.с.). Изказва благодарност за новините от Дринов около въстанието. Споделя надеждата и вярата си, че българският народ е направил голяма крачка в своето духовно самоопознаване и израстване. Задава някои доуточняващи въпроси и призовава за събиране на всички материали (публикации, легенди и т.н.) около въстанието. Прави някои алегорични сравнения.

Февр[уари] 16. 1877. Симферопол.

Не[и]зречено ти съм благодарен за последното писмо, о друже мой. Уповая и занаяпред да получа от вас благи вести. Описаните събития са знамение на времето, което ни показва, че българете от 10-15 годин[и] насам изминаха много и важни стадии в своето духовно развитие и преуспяние. Това ли е онова време, кога майките ни приказваха за еничерете, и беллика, за делибашиете и к[ъ]рджалиете, и, като св[ъ]ршеха трагическите сказания, добавяха, [с] понизивши³ глас, да ги не чуят стените: в онова време циганин е бил царът? Повтарям: голям раскрач направиха българите в своето духовно самопознание. Во очию се св[ъ]ршва нашето многовременно робство. Мъчно е сага да повярват някой, че штем ние някога най-после да надделеем на агаряните, но мъчно е и повр[ъ]штането назад. То мина онова време. Откак е зел Бимбаш за место палешници да кове пушки, и Рад Клисарът

¹ Петко Мачев (1826–1902) – български революционер. След обявяването на Априлското въстание е избран за член на Военния съвет. Придружава Бенковски с Хвърковатата чета и участва в сраженията с турските войски.

² Тодор Ненчев Искрѝв (Душманлията) – български революционер

³ Понизивши – ост. ‘нисък, тих’.

за место клепало та да улучи турците в Долна махала; тем им мина времето. О, дивна Вавилония, океанная! Блажен иже воздаст ти, блажен иже името и разб., от младенци твоя о камен!

Вашето писмо, друже, возбуди в мене и някои недоумения, които молим да ни разрешите. Комитетът от кого е възникнал? Кои му са биле главните хора? За что после се е скрил и оттеглил на страна от движението? Кои са тия хора Иван Соколов, Бенковски? Тодор Налбатов син ли е на Деян Налбатинът? Дека е тая Кукла, не мога да и хвана краят; към св. Петка? Напиши ми оште кои от нашите соотечественици се споменуват като по лични между другите. Къде се е дянала после тая чета (возстаниците)?

Летоска с Петра¹ много приказвахме за тия работи, и той с неподражаема ирония ми възсоздаваше движението на нашите младеже и паническият страх на востанците. Оста ми на памет: „бягай, Илия, турци ни гонат“, и тия са разбегале кому къде очи гледат. Тогава аз согреших и повервах на лукавите петрови думи. Твоего писмо, друже, ми внуши друго, по благородно, мнение за българете. Седемдесетте избраници на Лисец и совештанието им на равнина Разлатна напомни ми Фирвалшtedското езеро и В[илхелм] Теля с дружината му². Знам, че историята разсипа сега обаяснието на тия народни сказания, но знам и това, че те действуват на мнозина благотворно.

[...] сега много пишат за българските летошни поличби, излезе в „синя книга“³ и проч., и проч.; питам Ви: За что некой не събере тия материали, ако не да ги провери критически и да ги исправи, то баре да ги сохрани за историята? Не клоня тия думи към тебе, един в поле на война, а клоня ги към другите ленивци, учении и най-паче към себе си. [...]

Здравей!

Н. Б.

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е. 50, л. 156–158.

Публикувано у: *Динев, П...*, № 6, с. 238–239 (частично).

№ 74

Н. Попов до М. Дринов – 16 февруари 1877 г. (28 февруари, н.с.), на бланка на Славянския благотворителен комитет в Москва. Предлага на Харковския благотворителен комитет за помощ на южните славяни да се присъедини към инициативата на Славянския благотворителен комитет в Москва за подпомагане на момичета и момчета от южните славяни да се учат в Русия и да се събира църковна утвар и вещи за подпомагане на разрушените български, сръбски, хърватски и др. църкви след размириците от 1875–1876 г. Пише към кого да се обърнат, за да изпращат събраните помощи за южните славяни. Попов предлага и да се присъедини Харковския към Московския комитет.

Славянский благотворительный комитет

в Москве

Февраля 16 дня, 1877 года

№ 496

Милостивый Государь

Марин Степанович!

В последнее время на нам часто обращается за советами существующий в Харьков Комитет помощи Славянам, насчитывающий, [...], до 34 членов, в числе кои состоите и Вы.

¹ Петър Енчев

² Вилхелм Тел – швейцарски легендарен герой от епохата на освободителните борби на швейцарския народ против австрийското владичество на Хабсбургите (края на XIII–начало на XIV в.).

³ „Синя книга“ (Blue book) е термин, който често се отнася до алманах или други компилации на статистически данни и информация. Терминът датира от XV в., когато големи книги, подвързани със синьо кадифе, са използвани за водене на документацията от Парламента на Обединеното кралство. В тях се публикуват и докладите на консулите на Британската империя по света. През 1876 г. в Синята книга на Британия на първо място се публикуват данни, свързани с Източната криза.

Потрудитесь, разъяснит членам нижеследующее: [...].

2) Что полезно тепер-же приступит к сбору церковных одеяний и вещей с целый снабдит ими впоследствии, когда окончится война, или наступит полный мир, православные церкви в Болгарии, Сербии, Боснии и Герцеговине, разоренные Турками. [...]

3) Если ест желание помочь Болгарам или Боснякам, пострадавшим от прошлогодних смут, то можете высылать их при письмах: а) Его П[ревосходитель]ству Советнику Русского Посольства в Константинополь Александру Ивановичу Нелидову¹, б) в Белград, Петру Тодоровичу Мусевичу², в) в Загреб в редакции газеты „Обзор“ для передачи Илья [не се чете].

Сомневаюсь однажды, чтобы непосредственное внешние сношение Харьковских благотворителей не возбудили недоразумения и не встретили и [не се чете] препятствий. А потому было бы благоразумнее основать в Харьков Отдел Славянского Благотворительного Комитета. Для сего необходимо прислать в Московский Славянский Благотворительный Комитет просьбу за подписью не менее 50 человека, живущих в районе Харьковского Учебного округа, между коими желательно видеть подпись Харьковского архиерея и кого-либо из высокопоставленных лице по учебному ведомству. Так недавно поступили Казанцы [...]. В просьба должно быть ясно сказано, что: подписавшиеся обязуются представлять в Харьковский Отдел ежегодно членский взнос не менее 5 рублей, а при открытий Отдела образовать фонд в 1000 руб.; обязуются подчиняться действующие в Комитете правилам, а в случае утверждение нового Устава в для Комитета – требованием сего Устава. В конце просьбе должно быть упомянуто, на чье имя Комитет должен отвечать в случае, если ходатайство его об открытии Отдела в Харьков будет уважено.

Примите уважение в совершен нам уважении и преданности.

Член Распорядительного Собрание Комитета

Нил Попов

НБКМ–БИА, ф. 111, оп. 1, а.е.251, л. 19–22.

№ 75

М. Дринов до Н. Попов – около 20 февруари 1877 г., ст.с.³ Съобщава му за отказа на Харьковския комитет да са превърне във филиал на Славянския благотворителен комитет, като излага съответните причини за това решение. Подкрепя предложението да се събира утвар за пострадалите църкви на Балканите и да се помогне на южнославянски деца да учат в Русия, като Харьковският комитет ще помогне на това дело. Предлага на Н. Попов да помогнат и за въстановаването на пострадалите след майския погром български училища.

Харьков, 1877 г., 10 февруаря

Милостивый государь

Нил Александрович!

Во вчерашнем общем собрании Харьковского Комитета помощи славянам я сообщил содержание Вашего письма от 16-го февраля присутствующим членам, которые,

¹ Александр Иванович Нелидов (1835–1910) – руски дипломат. От 1874 до 1877 г. е съветник в руското посолство в Цариград. Участва в дипломатическата подготовка на Руско-турската война. На 3 март 1878 г. (н.ст.) заедно с граф Игнатиев подписва Санстефанския мирен договор.

² Петър Тодоров Мусевич-Бориков (1840–1914) – български общественик и книжар. Увлечен се от протестанството. През 1876 г. е арестуван и осъден на смърт. След застъпничеството на английския консул в Цариград е освободен. Бяга в Русия. По време на Руско-турската война работи в Руския Червен кръст.

³ Тук прилагам препис на текста на писмото, публикувано в: Минкова, Л. Писма на М. Дринов до О. М. Бодянки и Н. А. Попов, съхранявани в архивите на СССР. – Известия на НБКМ. Т. 12 (18), 1971, с. 298–299. Тъй като в архива на М. Дринов е запазена чернова, върху която са нанасяни множество корекции и често е трудна за разчитане. В нея не е посочена дата, а в публикуваното писмо се посочва 10 февруари 1877 г., но датата със сигурност е по-късна, тъй като то е отговор на писмо от Н. Попов, което носи дата 16 феврури 1877 г.

после внимательного и всестороннего обсуждения Ваших предложений, пришли к следующим решениям.

1) Превращение Харьковского Комитета помощи славянам в Отдел Славянского благотворительного комитета в настоящее время невозможно. Пожертвования в пользу славян в последнее время совсем почти прекратились, прекратилось и поступление новых членов, – мало того, и большинство поступивших уже членов, которых около сорока, по видимому, охладели к делу, перестали посещать общие собрания; в последнем собрании присутствовало всего семь человек. Ввиду всего этого мало надежды, в настоящее время по крайней мере, на возможность основания в Харькове постоянного Отдела Славянского благотворительного комитета.

2) „Комитет помощи“ в настоящее время не в состоянии оказать никакой помощи бедствующим южным славянам, – денежные средства, которыми он располагает теперь, крайне скудны и едва хватают на пособие возвращающимся из Сербии добровольцам. Комитет, впрочем, не сомневается, что в случае возобновления войны в южнославянских землях, в кассу его снова начнут поступать пожертвования, которые будут высылаемы по Вашему указанию.

3) Касательно церковных одеяний и вещей решили немедленно приступить к их сбору. Судя по заявлениям некоторых членов, есть надежда, что в Харьковской епархии можно будет собрать довольно много таких вещей. [...]

К этому позволяю себе прибавить, что по отношению к народному просвещению болгар, в настоящее время полезнее было бы направить деятельность Славянского благотворительного комитета на восстановление разрушенных майским погромом болгарских училищ. Если бы Комитет ассигновал на этот предмет около 10 000 рублей, т.е. такую сумму, в которую обошлось бы ему воспитание в России десяти болгарок, то он бы мог восстановить около пяти таких школ, а этим была бы оказана весьма существенная помощь делу народного просвещения Болгарии.

Пользуюсь этим случаем, чтобы засвидетельствовать Вам свое грубое уважение, с которым остаюсь

Вашим покорнейшим слугою

М. Дринов

Минкова, Л. Писма на М. Дринов до О. М. Бодянки и Н. А. Попов, съхранявани в архивите на СССР. – Известия на НБКМ. Т. 12 (18). 1971, с. 298–299.

НБКМ–БИА, ф. III, оп. 1, а.е. 2, л. 338–339 (чернова на писмото).

№ 76

М. Дринов до Н. Бончев – 24 февруари 1877 г. (8 март, н.с). Съобщава му за смъртта на Р. Жинзифов. Отговоря му на поставените в предното писмо въпроси и му доразказва новините, които е научил на срещите си в Москва.

Февруария 24.–

Ти четеш, друже, Московските Ведомости, та трябва да си се научил вече за смъртта на Райко.

[...] На недоуменията ти може да кажа само това. – 1) В комитетът повечето членове са били добри момци, като Филип Щръбанов, Тодър Цветков, Захария Койчов, бае Петко Мачов, Иван Джуджев, Янко Даскалов и много други. Касиеринът само е излел – калпав, а той е бил Симеон х. Кириллов¹. – 2) Иван Соколов бил учител в Пазарджик, отдето и дошъл в село. 3) На Бенковски не му се знае соя и корена: той дошъл в село още през зимата от нейде си, показал се голям и распален родолобец, чрез което добил голямо влияние, все притучал да захванат по-скоро, за което нещо по-кунктаторската партия² (Тодър Белопитов³) смал го не убиле. Тодър Налбаатов наистина е син на Деяна. Кукла

¹ Симеон Х. Кирилов (1825–1910) – български революционер, деловодител на Панагюрския революционен комитет.

² Кунктатор – от лат. ‘изчакващ’.

³ Тодор Белопитов (ок. 1856–1876) – български революционер, секретар на Панагюрския революционен комитет и Хвърковатата чета на Бенковски. Съсечен по време на потушаването на въстанието.

се нарича върхът, които се намерва между Маньово бърдо и хаджи Симеоновата кория. Къде са се денале възстанниците? Повечето са изгинале в бой[я]т, а останалете са се пърснале кой на къде видел по горите,— неколцина са се испокриле в селото, дето турците ги изловиле до един.— Оттука вече се захваща скръбната повест, която ще ти изложи кратце.— Турците, както вече знаеш, са навлезле от две страни: откъде Маньово бърдо и от къде Долна Махала; шест дена са палиле, колиле, обирале.— Изгориле са 400 къщи, от които някои са разбивале с топове. Съвсем разсипале старата черкова, но новата не могле да разсипат, макар, че я биле с топовете си от вси страни. Много свет са исклале: само панагюрци тук са погинале до 400 душ[и], много по-голямо е числото на убитите селяне, които, както знаеш, са се намирале тогива в Панагюрище: трепале са повечето старци, деца и жени. Що е било младо, бегало е по Лисец и в Банските гори, та чрез това види се си е спасило животът.— Жени и моми са безчестиле, но не до там, както се пишеше по газетите.— Голямо усердие са показали турците в обирът. Не им стигнало дето обрале всичко, що нашле в къщата, но прекопале и повечето дворове, да търсат, нема ли нещо скрито в земята.— От както прекопале нашият двор, отишле, та прекопале и къщата ни. Нам взеле и един кошер из градината,— виж, вече, каква им е била алчността! Най-после те уловили до 400 душ[и] от по-първенците и от младежите, които са участвувале в битвите, та ги закарале през Пазар на Пловдив. За тяхната съдба вече знаеш. Ща ти кажа, че от тях много калпав се показал Симеон х. Кириллов. Турците го турнале в една добра одая, послале му дюшек, давале му кафе, ракия, добро яденье и пиенье, обрели му да го наградат, ако им искаже всичко и той взел та искажал много нещо. Иванчо Сарафина и той направил големи пакости.— Най-благородни тук са се показале наш Найден и Пейо, Кръстйо Гешанов и Марин Шишков, за което щели да ги обесат. Но Господ ги избави и тях, та и всичките други затворници.— Ала знаеш ли, что е чудно? Тие злочестини не само не убиле духът на нашенци, но още повече го въздигнале. В село само Нелделчо Немски не е доволен от възстанието,— всичките други са готови пак да възстанат, ако стане нужно: „това беше, казват мнозина, само за наука, втори път като възстанем, тогава щем да знаем вече, как да подкараме работата“.— Чакаат все Русите.— Преди един месец се стегнат та утроват Иванчо Сарафина и конци въ[в] воду!— Поучителна, хубава и славна повест може да се напише за това Панагюрско възстание,— ако ме поживи Господ, аз ща се взема за нея летоска. [...]

Здравей!

Марин

НБКМ–БИА, ф. III, а.е. 2, л. 191–192.

Публикувано у: *Динев, П. ...*, № 6, с. 239–240 (частично); *Горинев, Н.* Нешо Бончев и Априлското възстание. – Оборище, № 2, 3.V.1935, с. 2 (частично); Априлско възстание 1876..., с. 122.

№ 77

М. Дринов до К. Иречек – без дата, най-вероятно – началото на април 1877 г. Съобщава му различни новини около изследователската си дейност и за събраните материали за възстанието в Панагюрище.

Драги друже!

[...] В последно време аз събрах доста много материал за Панагюрското възстание и събрах от хора, които са вземале участие.— Хубава повест може да се напише, за това възстание, повест славна за моите панагюрци и за някои от техните съседи, за някои, но не и за всичките. [...]

М. Дринов

НА БАН, ф. 3к, оп. 1, а.е. 96, л. 45–46.

Публикувано в: Из архива на К. Иречек..., с. 136–137.